FILOSOFICKÁ FAKULTA MASARYKOVY UNIVERZITY

V BRN•

Seminá• d•jin um•ní

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Stavební firma Kone•ný & Ned•lník a její role v prost•jovském stavitelství let 1887-1918

VYPRACOVALA: Št•pánka Gr•ter Šimková

VEDOUCÍ PRÁCE: Prof. PhDr. Ji•í Kroupa, Csc.

BRNO 2005

Prohlašuji, že jsem p•edkládanou diplomovou práci vypracovala samostatn• na základ• uvedených pramen• a literatury.

Za radu a pomoc d•kuji svému vedoucímu práce, prof. PhDr. Ji•ímu Kroupovi, CSc. Za prvotní nasm•rování pat•í m•j dík PhDr. Aleši Filipovi.

Za laskavou pomoc a ochotu p•i shromaž•ování materiál• d•kuji zam•stnanc•m Státního okresního archivu Prost•jov.

OBSAH

P•EDMLUVA **5**

ÚVOD **6**

I. N•MECKÁ FIRMA V •ESKÉM M•ST• **10**

1. Aféra c.k. •eské gymnázium, ...•eská ve•ejnost si všeho líbiti nenechá... **16**

2. •eská radnice, ...pomník hanby m•sta Prost•jova... **18**

II. KONE•NÝ & NED•LNÍK V ROLI PROVÁD•NÍ VE•EJNÝCH STAVEB DLE CIZÍCH PROJEKT•. STÁT A M•STO - POLARITA UNIVERZÁLNÍHO A NÁRODNÍHO? **20**

1. Státní stavitelství: C. k. okresní soud aneb „erární" styl **23**

2. M•sto a stavitelství ve stylu národním? **31**
2.1 M•stský sirot•inec - fenomén zaalpské neorenesance 31
2.2 Všeobecná ve•ejná nemocnice – nový infek•ní pavilon a národní etnografismus 38

III. KONE•NÝ & NED•LNÍK V ROLI PROJEKTANT• - STYL A VLIVY **45**

1. Neprovedený projekt Živnostenské banky **45**

2. Hotel Grand **55**

3. Rodinné a obytné domy **69**
3.1. Pozdní historismus 80. a 90. let 69
3.2 Mezi renesancí a barokem: Vila Kone•ný a vila Ned•lník 73
3.3 Secesní pokusy 81
3.4 Moderní a tradi•ní v novém hávu 90
3.5 Rok 1913 a nový klasicismus 97

ZÁV•R **101**

EXKURS DO PROJEV• FIRMY VULKANIA V ARCHITEKTU•E PROST•JOVA **105**

PRAMENY A POUŽITÁ LITERATURA **113**

SEZNAM VYOBRAZENÍ **119**

OBRAZOVÁ P•ÍLOHA

P•edmluva

Na po•átku této práce stál zájem o architekturu p•elomu století a p•edvále•ných let dvacátého století. Vzhledem k množství secesn• lad•ných staveb ve m•st• Prost•jov• se skýtala možnost bádat na tomto poli a alespo• •áste•n• pojmout období, do kterého moje prvotní myšlenka spadala, p•ípadn• zdokumentovat n•které všeobecn• nep•íliš známé stavby. Bližším studiem literatury jsem však zjistila, že v•tšina závažn•jších staveb neunikla podrobn•jšímu zájmu um•leckých historik•, a proto jsem se pustila na pole nep•íliš probádané, které se tak trochu samo nabízelo. Se jménem stavební firmy Kone•ný & Ned•lník jsem se pr•b•žn• setkávala již p•i studiu literatury. Tito prost•jovští podnikatelé po sob• zanechali vskutku rozsáhlý archivní fond uložený ve Státním okresním archivu Prost•jov, který je mimo jiné zajímavý i dokumentací k n•kterým ze staveb považovaných za velmi d•ležité architektonické památky nejen lokálního významu (nap•. prost•jovské vily brat•í Ková•ík• navržené Emilem Králíkem). Vedle nich stojí práce bu• projektované samotnou firmou nebo její spolupráce s architekty, které svého významu nabývají p•edevším v místním kontextu. Archiv této prost•jovské firmy je tudíž zásadním pramenem poznání k architektonickým d•jinám m•sta od konce osmdesátých let devatenáctého století až do prvních let •tvrtého desetiletí století dvacátého. Žádná z ostatních místních stavitelských spole•ností archiv nezanechala. Výsledkem mého vniknutí na toto neprobádané pole je pokus o typologický a stylový pr••ez prací firmy Kone•ný & Ned•lník, zam••ený jednak na postavení firmy ve m•st•, náhledu do otázky ve•ejné stavitelsé produkce – na které se firma podílela pouze jako vykonavatel stavebních prací, nicmén• její archiv skýtá materiály pro tyto po•iny zásadní – a na tvorbu z dílny firmy. Zám•rn• se v•nuji jen omezenému

po•tu konkrétních p•ípad• z celé škály návrh• a realizací – nap•. t•m, které považuji za d•ležit•jší co do významu v architektonickém •i historicko-politickém kontextu m•sta nebo dalším, které chápu jako výrazné ze stylového hlediska – navíc v •asov• ohrani•eném období a týkajících se bezprost•edn• m•sta Prost•jova. Zpracování celého archivního fondu by vyžadovalo úsilí a prostor p•esahující rámec této práce. Ze stejného d•vodu zde nep•edkládám ani soupis prací firmy. Ke koherentnímu zpracování veškerých materiál• fondu Kone•ný & Ned•lník, jakož i historie firmy v kontextu stavebních d•jin m•sta Prost•jova, se zamýšlím vrátit v budoucnu.

ÚVOD

Podíl firmy Kone•ný & Ned•lník na stavební produkci v Prost•jov• náleží k nejvýznamn•jším a nejfrekventovan•jším ukázkám stavitelské praxe ve m•st•, p•edevším pak v období od jejího vzniku, do první sv•tové války. Firma byla založena roku 1887 spole•níky ing. Rudolfem Kone•ným (1856-1928) a ing. Josefem Ned•lníkem (1850-1931)[1] pod názvem *R. Kone•ny a J. Ned•lník, podnikatelství staveb v Prost•jov•*.[2] Zabývala se realizací staveb, rozpo•t• a odhadních elaborát•, stavebními opravami, dozorem, kolaudacemi, ale také samoz•ejm• budováním dom• dle vlastních návrh•. Rudolf Kone•ný se stal stavebním mistrem v témže roce, co vznikla jeho spole•nost, 1. b•ezna 1887 složil stavitelskou zkoušku u civilního inženýra a stavebního mistra Karla Biberleho v Prost•jov• a Brn•, poté co u n•j od roku 1873 praktikoval jako stavební technik.[3] Roku 1895 spole•níci otev•eli kruhovou cihelnu v p•ilehlých Držovicích.[4] Roku 1898 m•la firma (mimo cihelnu) asi patnáct stálých zam•stnanc•[5] a sídlila v nov• vznikající vilové a

[1] Osobní data dle: P. Zatloukal, Architektura 1. poloviny 20. století. *Prost•jov. D•jiny m•sta (2).* Prost•jov 1999, str. 204.
[2] *Adresá• m•sta Prost•jova a politického okresu*. Prost•jov 1939.
[3] Státní okresní archiv (dále jen SOA) Prost•jov, fond Kone•ný & Ned•lník, karton 126, i. •. 462, dopis R. Kone•ného m•stské rad• z 8.10. 1898.
[4] *Historický místopis Moravy a Slezska 1848-1960*. (Svazek V). Ostrava 1976, str. 57.
[5] SOA Prost•jov, fond Kone•ný & Ned•lník, karton 126, i. •. 462, dopis R. Kone•ného m•stské rad• z 8.10. 1898.

ú•ednické •tvrti na Plumlovském p•edm•stí v Rejskov• ulici, ve které si i oba majitelé postavili své domy. Od po•átk• firma provád•la jak stavby ve•ejné – zadávané státem i m•stem, tak soukromé, které velmi •asto i sama projektovala. Realizovala také velké množství objekt• pr•myslových a její •innost sahala od Prost•jova, p•es okolní m•sta a venkov až po vzdálené lokality. B•hem své existence Kone•ný & Ned•lník spolupracovali s dalšími místními staviteli a podíleli se rovn•ž na realizacích významných staveb projektovaných renomovanými architekty, •ímž získali množství zkušeností, které jim umožnily jejich uplatn•ní ve vlastní projektantské a stavební praxi. P•estože zakladatelé zem•eli ve dvacátých letech, firma ve své •innosti pokra•ovala i posléze, •ízená pravd•podobn• n•kterým ze syn• J. Ned•lníka až do roku 1946. D•ležitým obdobím pro d•jiny firmy je však zejména její první fáze, završující se sv•tovou válkou. Tato doba má z d•vodu obrovského nár•stu stavební produkce zásadní význam i pro celou novodobou stavební historii m•sta. P•estože Prost•jov prošel na po•átku devadesátých let radikálními politickými zm•nami – samosprávu dosud n•meckého m•sta p•evzala •eská strana a Prost•jov ovládalo extrémní národnostní vyp•tí – dokázala se firma Kone•ný & Ned•lník, jejíž spolumajitel Rudolf Kone•ný p•íslušel k n•mecké menšin•, do poloviny devadesátých let prosadit jako jeden ze t•í nejvýznamn•jších stavebních podnik• ve m•st•, vedle spole•nosti •e•ka Venclíka (založena 1885) a partner• Václava Sou•ka a Vladimíra Lukáše (založena 1867).[6]

Nejpodrobn•ji se zatím prost•jovské architektu•e po•átku 20. století ve své diplomové práci v•novala Edith Je•ábková.[7] Autorka mimo architektury pokrývá i další pole výtvarného um•ní vybraného období. Z architektury se pak, a• vskutku velmi obšírn•, blíže zabývá jen n•kolika konkrétními stavbami. Krom• studia architektury shromáždila též množství informací k politickému a sociálnímu pozadí, na jakém k um•leckým

[6] P. Marek, K stavebnímu rozvoji Prost•jova po roce 1870. *Prost•jov v prom•nách staletí.* Prost•jov 1994, str. 22.
[7] E. Je•ábková, *Prost•jov enklávа •eské secese na Morav• sociální a kulturní p•edpoklady.* Olomouc 1995 (diplomová práce FF UP).

aktivitám ve m•st• docházelo. Tato práce je velmi souhrnným pojednáním o (p•edevším) reprezentativních architektonických dominantách m•sta a jejich historicko-politickém kontextu a její význam spo•ívá nejen v obsáhlosti, ale také práv• ve snaze o osv•tlení specifické nálady, ze které ve•ejné zakázky vyr•staly. Autor•ina nedostate•ná práce s poznámkovým aparátem bohužel •asto znemož•uje ov••ování n•kterých údaj•, které proto musejí být brány •áste•n• s rezervou. Krátká záv•re•ná kapitola, která pojednává o stavitelské produkci, je nap•íklad plná nep•esností, v•etn• chybného autorského p•ípisu n•kterých staveb (založená mimo jiné na zjevn• zb•žné práci s archivním fondem Kone•ný & Ned•lník). Firm• Kone•ný & Ned•lník se Je•ábková v•nuje zejména v souvislosti s provád•ním stavby prost•jovské radnice a vil Emila Králíka. Okrajov• se o firm• Kone•ný & Ned•lník zmi•uje ve svých p•isp•vcích[8] i poslední souborné publikaci[9] Pavel Zatloukal. V souvislosti se stavebním vývojem m•sta poznamenává existenci firmy také Pavel Marek.[10]

Archiv firmy Kone•ný & Ned•lník, uložený ve Státní okresním archivu Prost•jov[11], je zásadním pramenem k poznání prací, jež spole•nost navrhovala, provád•la, adaptovala •i kolaudovala. Celkem obsahuje 467 karton•, z toho kartony 1-207 se týkají staveb na území m•sta Prost•jova, kartony 207-342 jiných obcí a v kartonech 343-367 jsou uložena varia. Dokumentace obsahuje návrhy, plány, rozpo•ty, stavební deníky, ú•ty a ú•ední korespondenci týkající se staveb, na kterých se firma n•jakým zp•sobem podílela nebo o které se ucházela. Problemati•nost plán• spo•ívá v nedostate•nosti autorské pr•kaznosti. Díky •asté absenci signatur není vždy zcela z•ejmé, které návrhy pocházejí z dílny firmy a které jsou jen provád•cími plány zhotovenými jinými autory. V p•ípad• ve•ejných zakázek obvykle existují další archiválie mimo rámec fondu Kone•ný &

[8] V. Šlapeta – P. Zatloukal, Moderní architektura v Prost•jov•. *Památky a p•íroda*, 1982, ro•. 7. P. Zatloukal, Architektura 1. poloviny 20. století. prost•jov. D•jiny m•sta (2). Prost•jov 1999, str. 203-214.

[9] P. Zatloukal, *P•íb•hy z dlouhého století. Architektura let 1750 – 1918 na Morav• a ve Slezsku*. Olomouc 2003.

[10] P. Marek, K stavebnímu rozvoji Prost•jova po roce 1870. *Prost•jov v prom•nách staletí*. Prost•jov 1994, str. 22-47.

[11] SOA Prost•jov, fond Kone•ný & Ned•lník.

Ned•lník, které autorství firmy p•ípadn• vyvracejí. U soukromých staveb – obvykle dom• – m•žeme až na výjimky autorství firmy p•edpokládat, existuje-li ú•et za stavební práce. Pokud firma stavbu b•žného domu provedla, obvykle jej i navrhovala. Nutná je ovšem komparace formálních náležitostí nepodepsaných plán• s plány signovanými (písmo, typ papíru, atd.) a rovn•ž stylové roviny. Ani v p•ípad• plán• zjevn• firmou zhotovených v nejv•tším množství p•ípad• autorské rozlišení nep•ipadá v úvahu. Signatury chyb•jí velmi •asto na návrzích, p•i•emž schvalovací plány podepisovali výhradn• Rudolf Kone•ný a Josef Ned•lník. Jméno J. Ned•lníka však nefiguruje na žádném návrhu, z •ehož vyvozujeme, že nebyl projektantem. Mnoho návrh• je zase podepsáno jiným autorem než R. Kone•ným. Na zhotovování návrh• se prokazateln• podíleli Rudolf Kone•ný, Josef Planita, Vladimír Vychodil a n•které plány pro menší domky jsou podepsány rovn•ž Richardem Reichst•dterem.[12] Nedostate•nost signatur znemož•uje jakékoli definitivní p•ipsání staveb konkrétním autor•m v rámci firmy, a proto jsme nuceni její produkci chápat obecn• jako pocházející od firmy Kone•ný & Ned•lník .

Z d•vodu zajímavých podn•t• zprost•edkovaných zmín•nou prací Edith Je•ábkové a rovn•ž výše popsaným charakterem archivního fondu Kone•ný & Ned•lník, má tato práce v úmyslu v•novat se vedle projektantské produkce samotné firmy také další problematice. Rozd•lením práce na t•i oddíly zamýšlíme zabývat se t•emi tématy. •eská historie a d•jepis um•ní obvykle •eší otázky týkající se národní emancipace a jejího dopadu na um•ní a stavitelství z pohledu •ech•. Velmi specifická situace, ve které se Kone•ný & Ned•lník jako n•mecká firma díky politickým okolnostem ve m•st• Prost•jov• nalézali, nabízí možná o n•co netradi•n•jší pohled vedoucí snad i k v•tší objektivit•, o kterou se pokusí první •ást práce. E. Je•ábková p•iná ší dosti definitivní obraz koncepce oficiálního um•ní a architektury vytvo•ené m•stem na základ•

[12] O. P•ikryl jej ve svých pam•tech uvádí jako „*kresli•e*“ firmy. Viz O. P•ikryl, *•ervánky Prost•jova* (4. díl). Prost•jov 1931, str. 10.

národnostních pohnutek. Byla však národnostní otázka vskutku obligátní cestou, která ur•ovala charakter také b•žné ve•ejné stavební produkce v expandujícím m•st•? Zda bylo stavitelství v režii •eského m•sta definováno jinak než stavby vzniklé aktivitou státu se pokusíme nastínit v druhé •ásti práce, s použitím normativního pojetí stylu – stylu jako zp•sobu vyjád•ení státních nebo národních idejí. Naopak formální stylová analýza bude aplikována ve t•etí •ásti, ve které se budememe v•novat vlastní produkci firmy Kone•ný & Ned•lník, jejím projev•m a východisk•m.

I. N•MECKÁ FIRMA V •ESKÉM M•ST•

Významná a nej•ast•ji oslavovaná kapitola d•jin m•sta Prost•jova se za•ala psát datem 1892. V tomto roce došlo k zásadnímu politickému aktu, který se následn• odrazil ve zm•nách na ekonomickém, sociálním i kulturním poli. Tohoto roku nastalo definitivní p•evzetí radnice, již dosud ovládalo n•mecké zastupitelstvo, •echy a Prost•jov se tím prom•nil v jedno z nejv•tších a nejd•ležit•jších moravských center s •eskou správou. M•sto

tak získalo významné postavení v •eské politice na Morav•, ke kterému se postupn• propracovávalo již od šedesátých let. D•sledky se projevily jak v kvantit•, tak v kvalit• po•in• v mnoha oblastech: stavební, kulturní, sociální a dalších.

V architektonických a um•leckých d•jinách m•sta hrají okolnosti náhlé a trvalé politické nad•azenosti •eské vrstvy signifikantní roli. Již n•kolikráte byla zmín•na jistá nerozlu•nost um•leckého vývoje, kterým se v Prost•jov• vydaly aktivity iniciované p•edevším m•stem.[13] Ty sm••ovaly k zviditeln•ní, reprezentaci a k vyjád•ení národní myšlenky prost•ednictvím odklonu od tvo•ivých sil spjatých s Vídní, zadáváním nových úkol• se zám•rem využít •eský um•lecký potenciál p•icházející zejména z Prahy. Takto se vyjád•il Jaroslav Mathon – slovutný •estný ob•an m•sta Prost•jova, n•kdejší primá• zdejší nemocnice, autor um•leckohistorických publikací a kulturní organizátor – ve svých vzpomínkách na Prost•jov: „*Politický, národnostní a kulturní duch Vídn•, jenž kdysi v m•st• p•evládal, byl vyst•ídán Prahou, s níž byly navazovány ve všech oborech stále t•sn•jší styky.*“[14] Potvrzuje to i hlas, jenž zazn•l p•i pokládání základního kamene Národního domu: „*Byly doby, kdy Morava více tíhla k Vídni. Ty doby p•estaly. Praha je naše st•edisko...*“[15] Na vzniku Národního domu (1905-1907), jednoho z um•lecky nejkvalitn•jších po•in• ve stavební historii m•sta v•bec, *Gesamtkunswerku* navrženého Janem Kot•rou, se vskutku podílelo nevídané množství pražských um•lc•, mezi nimi vedle Kot•ry také nap•. Stanislav Sucharda, Jan Preisler, Bohumil Kafka a další. Tato architektura charakterizuje tendenci p•íklonu k secesi, jakožto progresivnímu sm•ru vyjad•ujícímu pokrok v myšlení, který m•l být reflexí a jedním z vyúst•ní pokroku na národnost• politickém poli. Druhou, co do reprezentace nemén• d•ležitou stavbou a alespo• interiérem op•t •áste•n• secesn• lad•ným objektem sm••ujícím taktéž k ideji *Gesamtkunswerku*, se

[13] E. Je•ábková, *Prost•jov – enkláva •eské secese na Morav•. Sociální a kulturní p•edpoklady*. Olomouc 1995 (diplomová práce FFUP). Tatáž, K ideovým aspekt•m Kot•rova Národního domu v Prost•jov•. *Um•ní* 1996, str. 411-424. Též J. Vybíral, *Mladí mist•i. Architekti ze školy Otto Wagnera na Morav• a ve Slezsku*. Praha 2002.
[14] J. Mathon, Mé vzpomínky na Prost•jov v letech 1897-1933. *ZMPP* 1997/1-2, str. 1-16.
[15] *Hlasy z Hané* (dále jen HzH) 3.6. 1906, •. 62, ro•. 25.

stala realizace nové prost•jovské radnice (1911-1915), jejímž autorem byl profesor •eské techniky v Brn•, Karel Hugo Kepka. Fakt, že se •eští um•lci, kte•í do Prost•jova p•išli jak za ú•elem prací na zakázkách pramenících z iniciativy m•sta •i pocházejících od soukromých zadavatel•, podíleli na um•leckém rozkv•tu Prost•jova, m•že být nesporn• p•i•ten na vrub •eské národnostní politice.

Samoz•ejm• nejen orientace v um•lecké sfé•e, ale primárn• myšlenka rozvoje m•sta, nastolila nové možnosti pro stavební expanzi. Sebev•domými plány •eské správy p•išla na •adu postupná modernizace Prost•jova. Uchopení vlády nad m•stem bylo výzvou k realizaci mnohých projekt•, které byly až dosud zanedbávány. Ideologicky cht•l být Prost•jov *„povznesen na výši, na jaké býti má první a nejv•tší •eské m•sto Moravy"*[16], což prakticky neznamenalo jen pozlátko výstavné a na první pohled reprezentativní architektury situované na exponovaném míst•, ale vedle n•j stálo p•edevším zakládání nových institucí, budování a renovace v oblasti ekonomické, školské, zdravotní a kulturní. Vedením politiky zlepšování životních podmínek si m•stská správa v dlouhodobé perspektiv• zajiš•ovala zvyšování prestiže u samotných ob•an• a ta zase m•la podpo•it autoritu m•sta ve vyšších státních kruzích.[17]

V souvislosti s národnostní politikou v Prost•jov• se nutn• naskýtá otázka, jak do schématu prot•žování •eského produktu – jelikož to s ní, jak dále uvidíme, šlo ruku v ruce – zapadá n•mecká firma, kterou byli Kone•ný & Ned•lník. Jaké postavení m•l n•mecký podnikatel na stavebním trhu a zakázkách zadávaných obcí samostnou? Za•n•me od nastín•ní protin•meckých nálad, které v národnostn• vypjatém m•st• na p•elomu století vládly a jak se konkrétn• dotýkaly •esko-n•mecké firmy Rudolfa Kone•ného a Josefa Ned•lníka.

Nejen na kreativní •ásti prací zadávaných obcí se po roce 1892 podíleli bez výjimky •eští architekti, na stavbu ve•ejných podnik• m•sto

[16] P. Marek, Prost•jov v letech 1848-1918. *Prost•jov. D•jiny m•sta (2)*. Prost•jov 1999, str. 43.
[17] Ibid., str. 44.

•asto aplikovalo ješt• razantn•jší strategii, tedy podmínku, že se ofertních •ízení na veškeré práce související se stavbou, mohou zú•astnit jen podnikatelé •eské národnosti. Ve sv•tle této informace se tudíž zdá nepochopitelné, že ze všech nejreprezentativn•jších stavebních akcí m•sta, jedna z v•bec nejsledovan•jších, byla •ízena firmou ne tak docela •eskou. Pro stavbu nové radnice obec vybrala firmu Kone•ný & Ned•lník. Vedle toho, p•i i jakkoli zb•žném pohledu na inventá• archivu firmy, není možné p•ehlédnout velké množství materiál•, prokazujících, že se firma na m•stkých zakázkách – v rovin• provád•ní staveb – pr•b•žn• podílela. Na stavbách, které m•ly nejvyšší um•lecké ambice – s výjimkou radnice – sice pracovali jen •eští architekti a •emeslníci, ale vedle nich mnoho jiných obcí iniciovaných stavebních aktivit bylo již dávno p•ed vznikem radnice s klidným sv•domím zadáváno firm• Kone•ný & Ned•lník. D•vod byl nejspíš prostý, pragmatický: Kone•ný & Ned•lník pat•ili tou dobou v Prost•jov• k nejzaveden•jším stavebním podnik•m a navíc z mnoha ofertních •ízení vycházeli jako jedni z finan•n• nejvýhodn•jších. Zdá se, že za takových okolností m•sto na národnost nehled•lo. Pokud k tomu ovšem nebylo donuceno.

Místní vlastenecký tisk razil ve prosp•ch úsp•chu •eské v•ci, cestu vyvíjení radikáln• nacionalistických tlak•. Nejd•ležit•jší roli v tomto sm•ru hrál v Prost•jov• list lidové strany, *Hlasy z Hané*[18]. Lidová strana byla na Morav• založena r. 1891 jako moravská obdoba •eské mlado•eské strany (jež v •echách vznikla již r. 1874) a její prost•jovské k•ídlo, reprezentované •eským politickým spolkem v Prost•jov• s jeho deníkem Hlasy z Hané, se •adilo k na Morav• v•bec nejd•ležit•jším.[19] Lidová strana, jež stála za obecní správou, byla v Prost•jov•, narozdíl od situace v jiných moravských m•stech, úzce spojena s •eskými podnikatelskými kruhy. Zhruba polovinu

[18] Hlasy z Hané byly založeny jako staro•esky orientovaný list. Na konce osmdesátých let v souvislosti s vrcholením zápasu o správu m•sta však p•ešly do rukou mlado•ech•. Viz P. Marek: Prost•jov v letech 1848-1918. *Prost•jov. D•jiny m•sta (2).* Prost•jov 1999, str. 29.
[19] J. Malí•, Prost•jov a •eská politika ve 2. polovin• 19. a po•átkem 20. století. *Prost•jov a jeho místo v d•jinách Moravy.* Prost•jov 1994 (sborník z konference.), str. 81.

k•esel v osazenstvu obecního výboru zabírali továrníci a podnikatelé.[20] Moderní historie zabývající se národnostní otázkou moravských m•st, udává d•vody, pro• v•bec k tzv. boj•m o radnice – jaký sehrál i Prost•jov – primárn• docházelo. Pravé d•vody pro osvobození od nespravedlivé vlády n•mecké menšiny, byly z nejv•tší míry ekonomické povahy.[21] Volební výbor národní strany m•l kompetenci k veškerému politickému rozhodování ve m•st• a v jeho zájmu bylo udržení politických a mocenských pozic •eských podnikatelských vrstev na Prost•jovsku.[22] V 90. letech docházelo k prudkému vzr•stu •eské podnikatelské síly, jejíž zájmy byly, slovy historika Ji•ího Malí•e, „*politicky artikulovány s r•zným akcentem na národní, stavovské i konfesionální požadavky*“.[23]

Jedním z efektivních nástroj• takto sm••ované politiky byl práv• tisk. Sv•j list *Hlasy z Hané* lidová strana samoz•ejm• využívala k propagaci vlastních zájm•. V dob• volební kampan•, na po•átku 90. let, redakto•i *Hlas•* nemilosrdn• tepali každého, kdo porušil taktiku boje proti N•mc•m a publikovali agita•ní materiál zam••ený na pot•ení n•meckých protiútok•. Redakci novin držela pevn• v rukou radikální klika, jejímž bojovníkem •íslo jedna byl Ond•ej P•ikryl, léka•, politik a pozd•jší starosta m•sta. P•ikryl v politice získání radnice pod •eskou správu zaujímal v•d•í roli, práv• on prakticky vedl volební kampa• a vypracoval i taktiku „boje“.[24]

Hlasy ovšem úto•ily na N•mce i poté, co byla radnice dávno v •eských rukou, a spolu se snahou o potla•ování zejména podnikatelských aktivit n•meckých spoluob•an•, siln• ví•ily i antisemitismus.[25] Agresivním

---

[20] P. Marek, Prost•jov na p•elomu 19. a 20. století. *Zpravodaj Muzea Prost•jovska v Prost•jov•* (dále jen ZMPP) 1985/2, str. 18.

[21] J. Malí•, Obecní samospráva a národnostní problematika na Morav• p•ed r. 1914 (Deset poznámek k „boji o radnice“ moravských m•st). *Národnostní problémy v historii m•st*. (Sborník z konference.) Prost•jov 1993, str, 82.

[22] P. Marek, Prost•jov na p•elomu 19. a 20. století. *ZMPP* 1985/2, str. 16-24.

[23] J. Malí•, Prost•jov a •eská politika ve 2. polovin• 19. a po•átkem 20. století. *Prost•jov a jeho místo v d•jinách Moravy.* (Sborník z konference.) Prost•jov 1994, str. 82.

[24] P. Marek, Prost•jov v letech 1848-1918. *Prost•jov. D•jiny m•sta (2).* Prost•jov 1999, str. 27.

[25] Enormní procento obchodnické a podnikatelské vrstvy v „Hanáckém Jeruzalém•“, jak byl Prost•jov pro svou tradi•n• silnou židovskou komunitu nazýván, tvo•ili Židé. J. Mathon nap•. vyjad•uje zjevn• rozší•enou a nejspíš i pravdivou úvahu nad situací, která ve m•st• p•etrvávala v •asech nadvlády n•mecké a židovské menšiny, a která, pomineme-li komplexnost a složitost otázky antisemitismu obecn•, byla jedním z o•ividných d•vod• k atak•m na židovskou minoritu: „(...) *N•mci a Židé, nabyvše v•tšího jm•ní, se pravideln•*

nacionalistickým výpad•m unikl z•ejm• málokdo. Tím mén• pan stavitel Koneczny alias Rudolf Kone•ný, jak se za•al podepisovat teprve až po roce 1892. Vzhledem k politickému vývoji m•sta bylo (alespo•) formální p•ihlášení se k •eštin• pochopitelné a tak•ka na denním po•ádku. Po volebním vít•zství •eské strany roku 1892 se •ada n•mecko-židovských podnikatel• od n•mecké národnosti dokonce odklonila, což bylo p•í•inou enormních zm•n ve formální národnostní skladb• obyvatelstva. *Historický místopis Moravy a Slezska* demonstruje následující údaje: Roku 1880 žilo v Prost•jov• 13 659 •ech• a 4 516 N•mc•, zatímco již roku 1900 se po•et •ech• zvedl na 23 506 a podíl n•meckého obyvatelsta klesl na pouhých 1 660.[26] Útoky zdánliv• politicko národnostn• motivované byly, jak jsme se již snažili nazna•it, spolehliv• vykalkulovány. Sledovaly cíl potla•ení n•mecké a židovské p•evahy v ekonomicko podnikatelské sfé•e. Na takovémto modelu bylo postaveno i vít•zství •ech• v p•evzetí radnice. Nejprve byli podn•cováni •eští podnikatelé a obchodníci k tomu, aby se usadili ve m•st•. Pronesením hesla „*Sv•j k svému*" a bojkotem n•meckých a židovských obchodník• došlo k nátlaku na n•mecké voli•e, kte•í proto, aby nep•išli o obchod, rad•ji odmítli volit.[27]

---

st•hovali do Vídn•, kam byly spolu miliony od•erpávány z Prost•jova. (...)" Viz J. Mathon, Mé vzpomínky na Prost•jov v letech 1897-1933. *ZMPP* 1997 1-2, str. 12. Vedle toho P. Marek vysv•tluje, že „*Židé p•edstavovali jádro n•meckého prost•jovského živlu a úporn• bránili nástupu •eské správy, ve volbách postupovali jednotn• a velmi disciplinovan•.*" Viz P. Marek, Prost•jov v letech 1848-1918. *Prost•jov. D•jiny m•sta (2)*. Prost•jov 1999, str. 51. V HzH jsou antisemitistické výpady tak•ka na denním po•ádku. *HzH* 16.12. 1894, •. 15, ro•. 13 p•inášejí následující, tak•ka úsm•vný skandál: „*Židovská drzos•. Jind•ich Glas, továrník na bavln•né zboží v Sadové t•íd•, staví ve dvo•e k•lnu a sklady. Rozumí se, že k takovéto v•tší stavb• jest t•eba povolení m•stského stavebního ú•adu, když však Glas vyzván byl, aby p•edložil plány (...) vymluvil se, že nic v•tšího nestaví. Ku vypátrání pravého stavu v•ci byl vyslán na místo m•stský stavitel p. Skoupil, který p•esv•d•il se, že stavba je v•tších rozm•r•, upozornil Glase, že t•eba p•edložiti nákresy ku schválení. Glasovi to bylo proti mysli a r•zným zp•sobem se vymlouval. P•i prohlídce stavby bylo nutno jíti kolem psí boudy, z níž vy•ítil se pes p•ivázený na delším •et•zu, roztrhl zimní kabát p. staviteli a zakousl se i do nohy. Žid Glas ani jeho syn neuznali za dobré psa odehnati (...). Patrn• bylo jim vhod, že pomocí psa mohou si vylíti zlos• na p. staviteli (...)*"

[26] Viz *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1961*, sv. V. Ostrava 1976, str. 35. Oproti tomu J. Benda uvádí celkový po•et obyvatel z r. 1900 •íslem 24 054, z nichž se 964 hlásilo k n•mecké národnosti. Viz J. Benda, Prost•jov-m•sto od•vnictví. *Prost•jov a jeho místo v d•jinách Moravy*. Prost•jov 1994 (sborník z konference), str. 119.

[27] P. Marek, Prost•jov v moravské politice na p•elomu 19. a 20. století (K problematice souvislostí boj• o •eský Prost•jov v letech 1890-1892 s •esko-n•meckými smi•ova•kami a moravským pakterm z roku 1905. *Národnostní problémy v historii m•st*. (Sborník z konference.) Prost•jov 1993, str. 16.

1. Aféra c.k. •eské gymnázium, ...•*eská ve•ejnost si všeho líbiti nenechá*...

Jak bylo vysv•tleno, taktika novinové propagandy byla nejefktivn•ji využívána v dob•, kdy byly snahy o vít•zství ve volbách do místní správy nejaktuáln•jší, ani pozd•ji ale ve•ejné útoky na n•mecké podnikatele neustaly zcela, ba nebyly ani ojedin•lé. Firma Kone•ný a Ned•lník pocítila nacionalisticky zabarvené intriky ze strany *Hlas• z Hané* na vlastní k•ži ješt• roku 1900. Historik Pavel Marek, znalec prost•jovských d•jin, vysv•tluje, jak se po p•evzetí v•d•í role •eské strany jen obrátila mince a z utla•ovaného se stal agresor: *„Z národnostního pohledu se p•edstavitel•m obou bojujících etnik nepoda•ilo nalézt modus vivendi a n•mecký nacionalismus vyst•ídala jeho •eská obdoba.“*[28]

1. února 1900 vypsala obec ofertní •ízení na stavbu c.k. •eského gymnázia v Kollárov• ulici. Kone•ný a Ned•lník ofertu dodali a zdálo se, že nic nebrání tomu, aby zakázku i získali, kdyby se 28. února, v den uzáv•rky, v Hlasech z Hané neobjevila zpráva atakující Rudolfa Kone•ného, jakožto p•edsedu *Spole•enstva stavitel•, zednických mistr• atd.*, za to, že *„odep•el*

[28] P. Marek, Prost•jov v letech 1848-1918. *Prost•jov. D•jiny m•sta (2)*. Prost•jov 1999, str. 48.

podepsati protest tohoto spole•enstva proti návrhu n•mecké obchodní a živnostenské komory v Olomouci na nový volební •ád, který má ten ú•el, aby navždy ne snad dobytí ale i zastoupení •eského obchodnictva a živnostnictva v této komo•e bylo znemožn•no. (P•estože) *Pan Kone•ný stav•l budovu vyšší obchodní školy, Akciový pivovar atd. a dokázal tím dostate•n•, že proti •eským pom•r•m necítí odporu, vykonat však jako pouhý funkcioná• usnesení spole•enstva když toto má za ú•el, posílit •eskou akci, to odmítá. Ovšem vždy• je N•mec a ví, že •eské •lenstvo od svého p•edsedy N•mce každou morální facku snese bez odezvy.*"[29] Autor v témže •lánku zárove• doporu•oval nezadat firm• nejbližší m•stskou zakázku, tedy stavbu gymnázia jakožto „*p•ekvapení, jež by ho pou•ilo, že si •eská naše ve•ejnost všeho líbiti nedá*" a vyjád•il nad•ji, že „*v obecním zastupitelstvu nebude nikoho, kdo by v tomto p•ípad• pro zadání stavby p. Kone•nýmu hlasoval*".[30] A• R. Kone•ný situaci m•stské rad• v osobním dopise vysv•tlil[31], a• *Hlasy* již 17. b•ezna otiskly prohlášení •len• výboru *Spole•enstva stavitel•, zednických mistr• atd.*, o nesprávné interpretaci aktu jakožto nacionalisticky orientovaného[32], firm• Kone•ný & Ned•lník se zakázku na novostavbu gymnázia v Kollárov• ulici již dostat nepoda•ilo. Získal ji jiný, dražší, ale zaru•en• •eský místní stavitel, •len stavebního výboru m•stské rady, •en•k Venclík, který z vd••nosti, jelikož „*nechce být jen stejn• dobrý jako konkurence, ale nechce být ani dražší*" nabídne m•stu, že cenu sníží tak, že nebude vyšší než •ástka, za kterou by byl stav•l jeho n•mecký rival.[33]

Podobné problémy firma podstupovala opakovan•. Po vypjaté situaci t•i dekády trvajícího •esko-n•meckého konfliktu p•ed rokem 1892, když už se snad vášn• mohly ztišit, jelikož •eši dosáhli svého, až do roku 1905 (do uzav•ení Moravského paktu, který na •as rozví•ené národnostní

[29] *HzH* 28.2. 1900, •. 17, ro•. 19.
[30] Ibid.
[31] SOA Prost•jov, fond Kone•ný a Ned•lník, karton 45, i. •. 175, rukopis dopisu.
[32] *HzH* 17.3. 1900, •. 22, ro•. 19: Z prohlášení: „*Po jednohlasném schválení požádal p. Kone•ný místop•edsedu p. Vychodila a jednatele p. Becka ml., by protest podepsali a odd•vodnil toto následovn•: Stojíme v úzkém obchodním spojení s p•edsedou obchodní komory olomoucké (...) a tedy bych nerad by se mi snad v•c mohla osobn• vykládat a nás obchodn• po p•ípad• poškodit. O n•jakém odep•ení po stránce národní, jak je možno z uve•ejn•ného •lánku se domýšleti, nebylo v•bec •e•i.*"
[33] *HzH* 21.3. 1900, •. 23, ro•. 19.

vody zklidnil) ovšem situace z•stávala žhavá.[34] V otázce školství navíc národnostní konflikt pokra•oval ješt• déle. •eské školy v Prost•jov• po roce 1892 zažívaly nebývalý rozmach, •ímž automaticky docházelo ke snižování po•tu žák• a student• ve školách n•meckých.[35] N•mecká školská za•ízení následkem toho za•ala upadat. •eských m•š•anských škol p•ibývalo rychle, st•edních škol však na sklonku devatenáctého století v Prost•jov• stále mnoho nebylo. M•sto muselo vynaložit na vybudování gymnázia obrovské úsilí, zavázalo se postavit novou budovu a hradit všechny provozní náklady.[36] V této pespektiv• se proto zdá aféra R. Kone•ného v *Hlasech z Hané* spíše jako záminka pro odebrání prací na zcela pro•esky zam••ené ve•ejné zakázce, n•mecké firm•. Pokud uvážíme angažovanost stavitele Venclíka ve ve•ejném i politickém život• m•sta – byl •lenem stavebních komisí m•stských staveb a celkov• osoba •inná v P•ikrylov• týmu na p•elomu století[37] – nabízí se i možnost intriky založené na osobních zájmech.

2. •eská radnice, ...*pomník hanby m•sta Prost•jova*...

Vra•me se nyní zp•t k výše zmín•né nové prost•jovské radnici, u níž se provád•jící stavební spole•ností stala firma Kone•ný & Ned•lník. Nutno zmínit, že •asov• se vznik nové prost•jovské radnice •adí až do období mezi lety 1911-1914, p•estože myšlenka její stavby sahá již do po•átku devadesátých let p•edcházejícího století. Prost•jov tehdy radnici m•l, ta však již dávno nevyhovovala požadavk• na modernost, velikost ani reprezentaci sídla správy vzkvétajícího m•sta. Stará renesan•ní budova p•estala sloužit svým ú•el•m v roce 1853, kdy obecní správa do•asn•

[34] P. Marek: Prost•jov v letech 1848-1918. *Prost•jov. D•jiny m•sta (2).* Prost•jov 1999, str. 7-70.
[35] Díky tzv. Perkovu zákonu mohla m•stská rada p•ipravit podmínky pro roz•len•ní žák• podle jazykových p•epoklad•, •ímž vznikla situace nahrávající •ech•m, zna•né rozší•ení po•tu žák• v •eských školách. Viz ibid.
[36] Gymnázium bylo založeno už r. 1899, sídlilo však zpo•átku v provizorních prostorách.
[37] P. Marek, Prost•jov v letech 1848-1918. *Prost•jov. D•jiny m•sta (2).* Prost•jov 1999, str. 42.

p•esídlila do m•stského špitálu na Pod•bradov• nám•stí. Teprve ke konci roku 1900 byla vypsána sout•ž na novostavbu radni•ní budovy, jejíž jednozna•nou podmínkou byla •eská národnost nabízejících.[38] Vít•zným projektem se stal návrh pražského architekta Jana Heindla a stavitele Karla Zahrádky. Pro• tehdy a ješt• mnohokrát poté nebyla realizována, ponechám stranou[39], zmíním jen ješt• další jméno, se kterým se v souvislosti se zamýšlenou realizací nové radnice po•ítalo. Byl jím pražský architekt Osvald Polívka, který plány pr•b•žn• dle požadavk• radnice mezi lety 1902 a 1908 m•nil, aby byl následn• roku 1909 sám vym•n•n za definitivního tv•rce radni•ní architektury, Karla Huga Kepku. Krom• preference •eské národnosti fungoval na Morav• rovn•ž lokální patriotismus, proto musel být pražský architekt Polívka na žádost hodonínského *SVUM* vyst•ídán brn•nským Kepkou (který se v sout•ži umístil na druhém míst•).[40]

V b•eznu roku 1911 bylo otev•eno ofertní •ízení na provedení stavebních prací, p•i•emž zazn•ly apely na výbor pro stavbu, aby preferoval prost•jovské firmy. A• Kone•ný a Ned•lník nevyšli tentokráte z •ízení jako finan•n• nejvýhodn•jší, sám Kepka, s kterým m•sto výb•r firem pro realizaci radnice konzultovalo, se zasadil o to, aby to byli prá v• oni, kdo provede n•které stavební práce (nádenickou, zednickou, tesa•skou, kanalizaci, ohradní zdi a bourání starých budov). Nejlevn•jší nabídku místního stavitele Jana Skoupila totiž Kepka nepovažoval za seriózní, jelikož sám m•l prý zkušenost, že v ofertním •ízení se nikdy nezadává nejlevn•jším firmám, jen v „*pozoruhodných p•ípadech*“.[41]

Rozhodnutí dosadit n•meckou firmu do prací na samotné výkladní sk•íni •eské národní hrdosti, vyvolalo další skandál. Dva týdny po zadání zakázek (1.6. 1911) m•stská rada obdržela dopis *Spolku •eských stavitel• na Morav• a ve Slezsku se sídlem v Olomouci*, ve kterém tato instituce vyjad•uje

[38] E. Je•ábková, *Prost•jov – enkláva •eské secese na Morav•. Sociální a kulturní p•edpoklady.* Olomouc 1995 (diplomová práce FFUP), str. 99.
[39] Realizace m•stských projekt• podléhaly obecn• zdlouhavému plánování a potýkaly se s problémy nejr•zn•jšího druhu, zejména pak finan•ními •i organiza•ními.
[40] V. Šlapeta – P. Zatloukal, Moderní architektura v Prostějově. *Památky a příroda*, roč. 7, 1982.
[41] Cit. podle: E. Je•ábková, *Prost•jov – enkláva •eské secese na Morav•. Sociální a kulturní p•edpoklady.* Olomouc 1995 (diplomová práce FFUP), str. 109 a 113.

pobou•ení nad výb•rem n•mecké firmy, ozna•ujíce hlavního p•estavitele firmy Konecznyho jako „*sloup výbojných n•meckých germaniza•ních spolk• a podporovatele n•mectví*“, který „*nákupy obstarává u n•meckých pramen•*“. Stavba má proto podle názoru *Spolku* „*státi jako pomník hanby m•sta Prost•jova*“.[42] Obec však od svého rozhodnutí neupustila a aféra postupem •asu utichla. Kone•ný & Ned•lník spolu s firmou socha•e Josefa Rejnarta v Brn• provedli omítky na fasád• z um•lého kamene a n•které štukatérské a obkladové práce v interiéru. Stavba radnice byla ukon•ena v polovin• dubna roku 1914, ješt• p•edtím však firm• R. Kone•ného a J. Ned•lníka m•stská rada zadala p•ístavbu budovy pro ambulantní lé•ebnu pro chudé s m•stským léka•em ve dvo•e radnice.[43]

II. KONE•NÝ & NED•LNÍK V ROLI PROVÁD•NÍ VE•EJNÝCH STAVEB DLE CIZÍCH PROJEKT•. STÁT A M•STO - POLARITA UNIVERZÁLNÍHO A NÁRODNÍHO?

[42] Citace dopisu z 11. 6. 1911 viz ibid., str. 109-110.
[43] E. Je•ábková, *Prost•jov – enkláva •eské secese na Morav•. Sociální a kulturní p•edpoklady.* (Diplomová práce FFUP v Olomouci.) Olomouc 1995, str. 116.

Pokud zhodnotíme d•ležitost a charakter ve•ejných stavebních po•in• a postavíme je do kontextu otázky pozice n•mecké firmy v •eském m•st• ovládaném silnými národnostními problémy, m•žeme konstatovat, že si Kone•ný & Ned•lník nevedli nejh••e. Coby stavitelé získávali zakázky jak od státní správy, tak od obce a navíc šlo o práce, které nelze považovat za zanedbatelné. Podíl firmy Kone•ný & Ned•lník na ve•ejných stavebních aktivitách v Prost•jov• rozhodn• nem•že být p•ehlédnut, p•estože však firma v oficiálních úkolech z•stávala jen vykonavatelkou již navržených projekt• a sama aktivn• vytvá•ela maximáln• návrhy drobných p•ístaveb. Vysv•tlení v p•ípad• prací pro stát musíme hledat v existenci projektant• zam•stnaných ve státní správ•, jejichž úkolem bylo produkovat plány ú•edních objekt•. Tato skute•nost se mnohdy negativn• odrážela v kvalit• produktu. Na druhé stran• stojí aktivity m•stské správy, pro kterou Kone•ný & Ned•lník zastávali rovn•ž jen práce na úrovni stavebních úkon•. P•í•ina tkv•la jak ve zpolitizovaném p•ístupu m•stské správy k ve•ejným zakázkám – v jejich exkluzivním vy•len•ní pro architekty a stavitele •eské národnosti – tak v d•razu na specifickou národn• zabarvenou kvalitu t•chto projekt•. V p•ípad• menších •i mén• nápadných staveb m•sto využívalo projektant• zam•staných v m•stské správ•, konkrétn• stavebním ú•adu m•sta. Do takovéto funkce však R. Kone•ný ani J. Ned•lník nepronikli a po roce 1892 už ani proniknout nemohli.

Na základ• výše p•edeslaných tezí o orientaci m•stské správy na tvorbu •eských um•lc• zam•stnávaných po roce 1892 na m•stských zakázkách, se nám nabízí otázka, do jaké míry se pronárodní orientace v•d•ích politických sil dotýkala také b•žné stavební produkce ve•ejných zakázek. Nakolik se odlišovala od oficiálních staveb zadávaných tolik nenávid•ným „erárem“?

M•sto Prost•jov zahájilo nové století ve znamení stavebního rozmachu. Díky vzkvétajícímu textilnímu a kovod•lnému pr•myslu se m•sto po polovin• 19. st. za•alo extrémn• rozr•stat. Roku 1870 se Prost•jov

s po•tem 15 758 obyvatel stal t•etím nejv•tším m•stem na Morav•.[44] S každým následujícím desetiletím m•stské populace p•ibývalo a tak nastala situace, kdy b•hem padesáti let prost•jovské obyvatelstvo zdvojnásobilo sv•j po•et, což následn• zap•í•inilo, že v•tšina dosavadních institucí p•estala pro nízkou kapacitu a nemodernost vyhovovat.

Stavební rozkv•t ve ve•ejné i soukromé sfé•e umožnila mimo jiné též plošná expanze m•sta poté, co došlo k rozhodnutí o zbourání m•stských hradeb, •ímž byla logicky propojena vnit•ní •ást obce s p•edm•stími. Obdobný trend urbanistických zm•n po polovin• 19. století podstupovala i jiná v•tší •eská a moravská m•sta. Asanace hradeb probíhala mezi lety 1865 a 1872 (poté z•staly jen jejich zbytky, které byly definitivn• odstran•ny v 80. letech 20. století) a v roce jejího ukon•ení m•stská rada schválila první regula•ní plán m•sta Prost•jova. Vypracoval jej inženýr Vincenc Kühn, jenž na míst• starých hradeb vyprojektoval •áste•nou okružní t•ídu, do které m•ly být situovány školní budovy.[45] Tento plán •ešil p•edevším území vzniklá zrušením hradeb, konkrétn• západní, jižní a východní •ásti vnit•ního m•sta. Plán však nedosta•oval, a to proto, že opomíjel jakoukoli regulaci stavebních aktivit na p•edm•stí, které se •ím dál více rozr•stalo.[46] Roku 1899 m•sto p•istoupilo k akci a do roku 1902 byl inženýrem Františkem Benešem vypracován projekt zamýšlený jako celkový polohopisný a regula•ní plán.[47] Na p•edm•stích vznikaly do té doby hlavn• dlouhé ulice bez návaznosti ulic p•í•ných, což problematizovalo mnoho praktických úkol•, jako elektrifikaci apod. Výsledek Benešova projektu p•esto nebyl ideální, krom• pominutí n•kterých •ástí p•edm•stí v•bec, ne•ešil urbanistickou stránku problému, jako nap•. stanovení rozmíst•ní ve•ejných budov v souvislosti s obytnou zástavbou.[48]

---

[44] První bylo Brno a po n•m Jihlava, nepo•ítáme-li se Slezskem. Viz P. Marek, K stavebnímu rozvoji Prost•jova po roce 1870. *Prost•jov v prom•nách staletí.* Prost•jov 1994 (sborník konference), str. 26.
[45] P. Marek, Prost•jov v letech 1848-1918. Prost•jov. *D•jiny m•sta (2).* Prost•jov 1999, str. 25.
[46] P. Marek: K stavebnímu rozvoji Prost•jova po roce 1870. *Prost•jov v prom•nách staletí.* Prost•jov 1994, str. 38.
[47] SOA Prost•jov, Archiv m•sta Prost•jova, nezpracované kartony.
[48] P. Marek, K stavebnímu rozvoji Prost•jova po roce 1870. *Prost•jov v prom•nách staletí.* Prost•jov 1994 (sborník konference), str. 40.

Jakkoli, teprve po•átek dvacátého století znamenal pro m•sto Prost•jov skute•ný stavební rozmach. Ze vzpomínek J. Mathona m•žeme nabýt jisté p•edstavy o tom, jak m•sto vypadalo ješt• v druhé polovin• devadesátých let století p•edchozího: *„(...) t•sn• na sklonku minulého století (...) nebyl pohled na m•sto a jeho výstavnost uspokojující. Nebýt velkého nám•stí s jeho památnou skupinou farního chrámu, staré radnice a Mariánského sloupu, podobal se Prost•jov skute•n• velké hanácké vesnici (...).“*[49] Teprve v prvních patnácti letech nového století dochází ke vzniku nejv•tšího po•tu zásadních i mén• d•ležitých novostaveb ve ve•ejné i soukromé sfé•e.

Jak již bylo nazna•eno, vedle výstavných ve•ejných budov monumentálního rázu, ke kterým pat•í zmín•ný Národní d•m nebo radnice, stála architektura mén• nápadná, umíst•ná dále od st•edu m•sta, ponejvíce z•ejm• z úsporných d•vod•, avšak co do ú•elu, nezanedbatelná. Šlo o stavby ú•edních, sociálních, zdravotních nebo n•kterých vzd•lávacích za•ízení. P•evážná v•tšina z nich pat•ila k m•stským zakázkám, n•které další však jako c. k. instituce i nadále stav•l stát.

1. Státní stavitelství: C. k. okresní soud aneb *„erární“* styl

Historie stavby budovy c. k. okresního soudu sdílí své po•átky s dlouholetými p•ípravami na vznik nové prost•jovské radnice, za jejího primárního iniciátora tedy m•že být považována prost•jovská m•stská správa. Od roku 1850 soud sídlil ve staré renesan•ní radnici.[50] Plánování stavby nové radnice, jak již bylo nazna•eno, za•alo n•kdy roku 1893. Radnice nem•la být a ani ve své finální podob• nebyla monofunk•ní, naopak, tak jak tou dobou bylo pom•rn• b•žné, zám•rem bylo zast•šit pod ni mnoho r•zných orgán•, obchod• a dokonce byt•. K institucím, které m•stská rada plánovala do prostor nové radnice zakomponovat, roku 1895 svou žádostí o nové prostory p•ibyl i okresní soud, spolu se soudní trestnicí

[49] J. Mathon, Mé vzpomínky na Prost•jov v letech 1897-1933. *ZMPP* 1997 1-2, str. 1-16.
[50] Stará radnice, o jejíž asanaci m•sto uvažovalo, byla nakonec využita k muzejním ú•el•m. Muzeum, založené r. 1894 jako *Národopisné a pr•myslové muzeum* se v ní nachází dodnes (dnes *Muzeum Prost•jovska v Prost•jov•*).

a hlavním berním ú•adem. O rok pozd•ji se uvažovalo o p•estavb• stávající soudní budovy, pozd•ji téhož roku také o možnosti novostavby na míst• staré radnice a fary, jež m•ly být asanovány a ješt• pozd•ji byl tento návrh m•stskou radou zamítnut. Namísto n•j m•sto eráru navrhlo, že mu bude pronajímat dv• horní patra a samo bude ke svým ú•el•m využívat p•ízemí.[51] Jelikož i okresní hejtmanství tou dobou postrádalo vhodné prostory, rozhodla m•stská rada na po•átku roku 1897, že na míst• starých kasáren v centru m•sta, na kterém mínila vybudovat novou radnici, bude vystav•na spole•ná budova pro okresní soud, hlavní berní ú•ad a okresní hejtmanství, kterou bude m•sto c.k. ministerstvu spravedlnosti pronajímat.[52] V •ervenci 1897 ustanovila odbor pro výstavbu nové budovy a rozhodla o vypsání sout•že na vypracování plán•, která byla oznámena v Technickém obzoru. Na návrzích budovy pracovali pražští architekti Jan Vejrych a Václav Roštlapil, kte•í také •ešili plány na budovu nové prost•jovské radnice. Ve výb•ru t•chto architekt• se op•t zrcadlí tendence k pronárodní orientaci. P•dorysné projekty vypracoval roku 1898 také •en•k Venclík, narozdíl od plán• Vejrychových a Roštlapilových jsou ve dvou variantách uloženy v archivu firmy Kone•ný & Ned•lník.[53]

Již v •íjnu roku 1898 nastal v celé situaci zásadní zvrat, ministerstvo si odmítlo pro své instituce budovu od m•sta pouze pronajímat a rozhodlo o výstavb• vlastní soudní budovy. Tím se stalo, že práce na všech plánech m•sto zakrátko zastavilo a okresní soud za•al s p•ípravou novostavby v Havlí•kov• ulici.[54] V b•eznu roku 1898 se v *Hlasech z Hané* objevila pom•rn• ostrá kritika na hlavu myšlenky novostavby okresního soudu, zejména kv•li jeho umíst•ní na „obvod m•sta“. Lidovecký tisk nebyl jediným rozhn•vaným hlasem, jen odrážel ve•ejné mín•ní a p•itom musel, jak to stálo v neoficiální náplni jeho práce, hájit zájmy a •est m•sta.

[51] Dopis m•stské rady c.k. okresnímu soudu z 2.8. 1896. Viz E. Je•ábková, *Prost•jov – enkláva •eské secese na Morav•. Sociální a kulturní p•edpoklady.* (Diplomová práce FFUP v Olomouci.) Olomouc 1995, str. 144.

[52] Z d•vodu berní reformy, která tou dobou nastala, vznikla pot•eba nových prostor jak pro hejtmanství, tak p•edevším pro berní ú•ad. Viz *HzH* 12.3. 1898, •. 20, ro•. 17.

[53] Jde o plány p•dorys•. Viz SOA Prost•jov, fond Kone•ný a Ned•lník, karton 29, i. •. 114.

[54] E. Je•ábková, *Prost•jov – enkláva •eské secese na Morav•. Sociální a kulturní p•edpoklady.* Olomouc 1995 (diplomová práce FFUP), str. 95-97.

N•mecký list *Deutsche Stimmen* totiž, jak zd•raznily *Hlasy*, z rozhodnutí o vytla•ení soudu na periferii obvinil práv• m•sto. Takovou reakci z n•mecké strany však m•sto muselo o•ekávat, jelikož •eši si s N•mci po roce 1892 spolu s vým•nou rolí na poli politické správy m•sta nutn• prohodili i kritické role v••i kdejakému rozhodnutí p•ijatému obecní radou. *Hlasy z Hané* upozor•ují p•edevším na neut•šené finan•ní pom•ry m•sta, které p•esto ministerstvu nabídlo solidní podmínky. *„Však správa státní trvala na požadavku, aby dostala od obce zdarma celou ohromnou plochu stavební nebo pen•žní p•isp•vek na plochu a kone•n• t•eba p•isp•vek ve stavebním materiálu.“*[55] Nabídku obce na dv• patra v budoucí radni•ní budov• na míst• starých kasáren správa *„prost• zamítla“* a požadovala od m•sta bu• zdarma staveništ• nebo objekt starých kasáren za p•ijatelných podmínek. Tím tedy veškerá jednání skon•ila, což *Hlasy* komentují následovn•: *„(...) pon•vadž bylo patrno, že správa justi•ní nemá porozum•ní ani pro finan•ní pom•ry obce, ani pro místní pom•ry v•bec, žádajíc od obce ob•ti, které obec p•inésti nemohla a také ani hrub• k tomu nem•la p•í•iny, protože správa státní pro Prost•jov nikdy nem•la sluchu.“*[56] Protože žádné volné staveništ• ve vnit•ním m•st• prý tou dobou nebylo, ú•ad se musel p•est•hovat dále od centra.

V dob•, kdy byl •lánek publikován ješt• sice definitivní rozhodnutí o koupi pozemku nepadlo, stalo se tomu však záhy. Státní správa zakoupila levný pozemek v Havlí•kov• ulici, která tehdy teprve vznikala. Jak již bylo nazna•eno, zatímco ve vnit•ím m•st• docházelo na p•elomu století hlavn• k adaptacím a p•estavbám, na formujícím se p•edm•stí vyr•staly novostavby. Prost•jov m•l •ty•i p•edm•stí: Severní Olomoucké, jižní Brn•nské, západní Plumlovské a východní Svatoanenské. Havlí•kova ulice, nacházející se na Plumlovském p•edm•stí, byla otev•ena roku 1896 a práv• do ní byl po dlouhém plánování umíst•n c.k. okresní soud. Vzhledem k negativní reakci ob•an• na toto rozhodnutí vyjád•ené v místním tisku, m•že vzniknout p•edstava, že vybraná parcela je nejspíše nevýhodn• kilometry vzdálená od centra m•sta. Znalce Prost•jova taková úvaha m•že

[55] *HzH* 12.3. 1898, •. 20, ro•. 17.
[56] Ibid.

zmást. Ve skute•nosti je totiž Havlí•kova ulice od centra vzdálena asi deset minut ch•ze z hlavního nám•stí. Na p•elomu století však neexistovaly komunikace ve stavu, v jakém je známe dnes a Havlí•kova ulice tak mohla být vnímána jako vzdálená periferie. Pravd•podobn•jší se ale zdá, že celá aféra byla jen p•íležitostí, jak rozdmychávat nep•átelství v••i obecnímu orgánu.

Zdá se, že celá situace týkající se závislosti ú•adu okresního soudu na finan•ní podpo•e m•sta prošla nadpr•m•rným a také mimo•ádn• kritickým zájmem ze strany ve•ejnosti. Op•t se nám dává na odiv kulminující nevraživost v••i Rakousku-Uhersku, jeho ú•ad•m a praktikám, nálada, která byla pro •eské m•sto a vlastn• celý národ charakteristická. Obecn• *„iritující byla celá byrokrati•nost správy monarchie, jež byla vnímána jako protislovanská. Zt•lesn•ním retarda•ního charakteru rakouského státu byly represivní složky (vojenstvo, •etnictvo), všechny úrovn• ú•ad• (...)*“, p•ipomíná R. Kory•ánek.[57]

Když v srpnu roku 1901 okresní soud zažádal o prodloužení nájemní smlouvy pro stávající prostory této instituce, a to z d•vodu p•edpokladu, že nová budova soudu nebude dokon•ena a tedy p•ipravena k užívání c. k. okresním soudem, d•íve než za t•i roky[58], povstala další vlna všeobecného pobou•ení. Obec od *„ob•an• a poplatník•“* obdržela rozho••ený dopis apelující na m•stskou radu, aby na tuto žádost justi•ního orgánu zásadn• nep•istupovala a *„jednoduše* (ji) *zamítnouti rá•ila, a tak tomuto škandálnímu stavu v•ci konec u•inila*“, •ímž jej m•la také donutit k co nejrychlejší stavb• nové budovy.[59] M•sto se ale zachovalo tak, jak z•ejm• muselo, žádost soudu vy•ídilo pozitivn•, pod podmínkou, že se soud zaváže platit •inžovní da•.[60]

Stavební plány byly vypracovány asi v lednu a únoru roku 1902. V polovin• •ervna (od 13.6. 1902) je prezidium krajského soudu v Olomouci

[57] R. Kory•ánek, *•eská architektura v n•meckém Brn•. M•sto jako ideální krajina nacionalismu.* Brno 2003, str. 79.
[58] SOA Prost•jov, Archiv m•sta Prost•jova, inv. •. 2038, •. jednací 482, dopis C. k. okresního soudu m•stské rad•.
[59] SOA Prost•jov, Archiv m•sta Prost•jova, inv. •. 2038, •. jednací 143, dopis m•stské rad• .
[60] Ibid., dopis C.k. okresnímu soudu z 19.9. 1901.

vystavilo k nahlédnutí zájemc•m o ú•ast v ofertním •ízení.[61] Kdo je provedl, není známo.[62] Na stavebních pracech soudní budovy se podílela firma Kone•ný & Ned•lník, stejn• jako na k hlavní budov• p•iléhající k nové v•znici. Dohledem nad stavbou byl pov••en c. k. stavební adjunkt, ing. Eduard Sochor z Brna.

Stavba je komponována jako dvoupatrová nárožní budova na p•dorysu L. P•i návrhu hlavního pr••elí se autor soust•edil zejména na nároží, které zalomil do jedné okenní osy a spolu s další okenní osou po stranách jej d•razn• odd•lil od jednodušeji pojatých úst•edních ploch obou front. Zejména použitím armování a bosáže v p•ízemí, završením atikovou •ímsou dekorovanou obelisky a aplikací p•evýšeného zast•ešení, jehož výšku akcentovala korouhev umíst•ná na vrcholu, se poda•ilo dosáhnout dominaního ú•inu polygonálního nárožního risalitu. Obdobné motivy jako pro nárožní risalit (vyjma st•ešního p•evýšení) byly zvoleny také jako symetrické vyvážení postranních •ástí obou pr••elí, zahrnujících op•t po jedné okenní ose a znovu tvo•ící risalit na okrajích obou front. Do centra nároží projektatnt umístil hlavní vchod do budovy vy•ešený jednoduchou edikulou s obloukovým záklenkem, pilastry dórského •ádu a završenou segmentovým frontonem. Okna v celé budov• jsou pravoúhlá, v p•ízemí orámovaná šambránou a s nazna•enými klenáky. V prvním pat•e v risalitech jsou okna vložena do edikul s iónskými sloupy a trojúhelným frontonem, podokenní parapet tvo•í balustráda. Okna úst•ední •ásti pr••elí prvního patra rámuje šambrána s lištou a završuje ankona, podokenní prostor zaujímá obdélný parapet s vpadlou výplní. V druhém pat•e okna rámují op•t šambrány s lištou, na nich leží nadokenní •ímsy, pod nimi jsou umíst•ny •ímsy parapetní. V risalitech druhého patra má okenní šambrána v•tší profilaci a ob• •ímsy nesou konzoly. Druhé patro zakon•uje profilovaná korunní •ímsa s mutuli. Jedinou socha•sky pojatou dekorací pr••elí byl na atikové •ímse nad úst•edním risalitem posazený reliéf znaku Rakousko-uherské monarchie.

[61] Ofertní •ízení bylo ohlášeno 16.5. s uzáv•rkou 20.7. 1902.
[62] Rubová strana dvou p•dorys• je signována stejným ne•itelným podpisem a lednovým datem 1902.

V p•dorysu byl akcentován polygonální vstupní vestibul, ostatní místnosti byly zcela symetricky za•azeny za sebe v jednom traktu podél pr•chozí chodby. Do vnit•ního nároží bylo umíst•no dvouramenné schodišt•. Do p•ízemí byly situovány kancelá•e, do pater pak navíc soudní odd•lení a •ekárny v druhém pat•e.

Díky puristické nezdobnosti a nep•íliš z•etelné invenci v provedení návrhu, p•sobí stavba velice stroze. Na druhou stranu však musí být ocen•na alespo• pro svou symetrickou skladbu a vyvážen• aplikovaných jednoduchých klasických motiv•. Okolní zástavbu nijak nenarušuje, ale ani v ní z•eteln• nedominuje. Budova byla – podle p•vodního plánu – využita nejen soudním orgánem, ale i berním ú•adem. Za dvorem na soud navazovala nová jednopatrová stavba soudní v•znice. Budova c.k. okresního soudu slouží dodnes jako sídlo Okresního soudu.

Stavba byla dokon•ena asi kolem poloviny •ervence roku 1903 a 31. srpna za•ala být využívána ke svým ú•el•m.[63] Co se tý•e jejího vzhledu, *Hlasy z Hané*. ani tentokráte neopomn•ly kritické hodnocení založené na obvyklém obvin•ní systému: „*Srovnáme-li soudní a podobné erární budovy v m•stech •eských a n•meckých, nem•žeme se ubrániti od•vodn•nému dojmu, že m•sta •eská jsou odstrkována a zanedbávána. – Olomouci postaven byl pravý soudní palác, jaký ani Praha nemá (...)*“ Architektura c.k. okresního soudu se jim zdála p•íliš strohá, sloh „*oby•ejný, t. zv. `erární`, jakoby už stát u nás ani nedovedl se vyzouti z obvyklé erární šablony.*“ Odpudivý jim byl už samotný vchod, „*úzký, malý a nevzhledný, jako do oby•ejného hostince*“.[64] Tento bod kritiky se však zcela jist• nezakládá na pisatelov• pozorovacích schopnostech. Ohledn• n•kterých detail• se stavební ú•ad ješt• p•ed zahájením výstavby budovy, rozhodl nepotvrdit její povolení.[65] K hlavním námitkám, kterým nakonec ministerstvo spravedlnosti vyhov•lo (zjevn• však kompromis nesta•il),

[63] SOA Prost•jov, i. •. 2039, •. jednací 2366, dopisy m•stské rad• z 25.7. 1903 a 29.8. 1903.
[64] *HzH* 2.9. 1903, •. 97. ro•. 22.
[65] Dopisem ze 4.8. 1902 podal Stavební ú•ad m•sta Prost•jova námitku proti n•kterým detail•m projektu Vysokému c. k. ministerstvu spravedlnosti. Viz Centrální spisovna m•stského ú•adu, Okresní soud •. p. 2936, arch. •. 2936, korespondence E. Sochora se stavebním ú•adem m•sta Prost•jova.

pat•il nedostate•ný rozm•r ší•ky vchodu, velikosti vestibulu a oken v risalitu.

Architekturu okresního soudu m•žeme za•adit ke klasizujícímu proudu neorenesance, následuje vzory vzniklé n•kolik desítek let p•ed ní. Nabízí se dva p•íklady srovnání, z nichž oba mají stejnou funkci, ani jeden však není soudní budovou. První, daleko monumentáln•jší, využívající však stejn• st•ídmé klasické motivy na pr••elí s jedinými socha•sky provedenými prvky umíst•nými na atikovou •ímsu nad úst•edním rizalitem, je Technické u•ilišt• v Brn•, práce Ignáce Latzela (postaveno 1858-1860). Druhý p•íklad, •asov• bližší, vykazuje zna•né shody v hmotovém pojetí a rozvržení fasády i nárožní dispozici. Dív•í m•štanskou školu korunní princezny Stefanie v Brn• projektoval Ottokar Burghart (postavena v letech 1887-1889). Oproti ob•ma t•mto stavbám však budova c. k. okresního soudu v Prost•jov• postrádá monumentalitu a inven•nost, která byla u brn•nských staveb dána mimo jiné i jejich lokací na *Ringstrasse* a •adí se vskutku spíše k b•žné produkci ú•edního stavitelství, k jakým v Prost•jov• pat•ila nap•. stylov• velmi blízká kasárna, postavená o desetiletí d•ív (1891) nebo o dva roky mladší c. k. okresní hejtmanství v Kollárov• ulici (1906).[66]

Stylová poloha architektury c. k. okresního soudu, zejména posuzovaná v kontrastu se stavitelstvím pod m•stským patronátem, nabádá k aplikaci teorie Friedricha Achleitnera o architektonickém jazyku, konkrétn• jeho projevech ve ve•ejném stavitelství Rakouska-Uherska. „(Rakousko) *vytvo•ilo* (...) *jakýsi univerzální erární sloh, uplat•ovaný na ve•ejných budovách státní správy. Teritorium bývalé c.k. monarchie m•žeme vlastn• dodnes zmapovat podle radnic, soudních budov, muzejí, nemocnic nebo škol*“, píše Achleitner.[67] S takovým p•edpokladem lze jist• souhlasit, ale do jaké míry platí i pro m•sta, která si do správy vydobyli •eši a p•ebudovali •i vystav•li

[66] Provedeno firmou Kone•ný & Ned•lník. Viz SOA Prost•jov, fond Kone•ný & Ned•lník, karton 44, i. •. 174.
[67] F. Achleitner, Pluralismus moderny (K problematice st•edoevropského jazyka v architektu•e). *Zrození metropole. Moderní architektura a m•sto ve st•ední Evrop• 1890-1937*. Praha 2000, str. 25.

je z velké •ásti podle svých p•edstav? V p•ípad• Prost•jova bychom se p•i pokusu takto zmapovat terén teoreticky mohli dostat na zcestí, jelikož radnice, (•ást) nemocnice a n•které školy vznikly práv• v intencích propagace národních zájm• •ech•, které stály (alespo• v teorii) v ostrém kontrastu k tradici státní. Okresní soud pat•í práv• k reprezentantu onoho „erárního slohu", kterého si povšimlo již vlastencovo kritické oko v dob• vzniku stavby[68], což Achleitnerovu teorii jen potvrzuje: „(...) *v•tšinou ješt• analfabetické obyvatelstvo dokázalo dešifrovat významy t•chto hierarchicky uspo•ádaných obraz• mnohem snadn•ji než to dokážou dnešní se•t•lí a vzd•laní lidé.*"[69] J. Vybíral navíc podotýká, že „*helénsky*" orientovaná renesance souvisela s rakouskou státní ideologií, p•i•emž byl tento styl preferován pro stavby ve•ejných budov jako „*výraz liberální, v národních v•cech nestranné vlády*".[70] Princip nadnárodnosti byl považován za oficiální ideologii Rakouska-Uherska[71] a jako takový i prosazován oficiální státní publicistikou v teorii architektury. Ona „*helénská*" neorenesance byla tudíž stav•na oproti národn• inspirované neorenesanci chápané jako nevhodné, hybridní a na úkor kvality zpolitizované.[72] Ta ovšem vzkvétala na druhé stran• tábora, v •eském ve•ejném i soukromém stavitelství.

[68] Viz výše (*HzH* 2.9. 1903, •. 97. ro•. 22).
[69] F. Achleitner, Pluralismus moderny (K problematice st•edoevropského jazyka v architektu•e). *Zrození metropole. Moderní architektura a m•sto ve st•ední Evrop• 1890-1937.* Praha 2000, str. 25-26.
[70] J. Vybíral, *•eská architektura na prahu moderní doby. Devatenáct esej• o devatenáctém století.* Praha 2002, str. 142.
[71] M. Platzer, Mythus velkom•sta: architektura a urbanistické um•ní ve St•ední Evrop• 1890-1937. *St•edoevropská architektura 1890 – 1998*. Zlín 1999 (katalog výstavy), str. 8.
[72] J. Vybíral, *•eská architektura na prahu moderní doby. Devatenáct esej• o devatenáctém století.* Praha 2002, str. 142-143. Autor cituje dobového teoretika rakouského historismu Rudolfa von Eitelbergera.

2. Město a stavitelství ve stylu národním?

2.1 M•stský sirot•inec - fenomén zaalpské neorenesance

Stavební aktivity iniciované •eskou m•stskou správou se vesm•s – alespo• v p•ípad• monumentální architektury – stylov• odlišovaly a jak již bylo nazna•eno, m•ly sm••ovat k využívání •eských tvo•ivých sil projevujících se jiným, nevíde•ským sm•rem. Ješt• p•ed vznikem Kot•rova Národního domu, o kterém je na míst• podotknout, že se stal prvním místním *Gesamtkunstwerkem*, tedy zt•lesn•ním progresivního ideálu, bylo vybudováno n•kolik ve•ejných institucí, ze kterých mnoho neslo r•zn• •ešenou ideu zaalpsky orientované neorenesance.

Stavba Národního domu byla bezesporu nejv•tším triumfem reprezentace vládnoucí •eské strany v Prost•jov•. Tato architektura vznikla dokonce d•íve než samotná radnice. M•sto si s velkou pravd•podobností muselo vybrat, kterou z t•chto dvou realizací up•ednostní, nebo• jeho finan•ní situace by neumožnila investovat do obou tak nákladných podnik• ve stejnou chvíli a plány na stavbu nové radnice se nakonec stejn• díky mnoha jiným okolnostem, zejména organiza•ním, táhly neuv••itelná dv• desetiletí. Financování stavby divadelního a spolkového (Národního) domu bylo z velké •ásti provád•no ze sbírek, dobro•inných akcí i p•ísp•vk• jednotlivc•.[73] Kulturní a vlastenecké po•iny m•ly v Prost•jov• n•kolik stálých a št•drých p•isp•vatel•, v jejichž pomyslném •ele stál první starosta nov• nabyté •eské radnice (v letech 1892 -1898), Karel Vojá•ek, prost•jovský

[73] P. Marek, *Z historie Národního domu v Prost•jov•*. Prost•jov 1987, str. 8.

lékárník, svého •asu poslanec moravského zemského sn•mu, vlastenec a mecenáš. Spolu se svou manželkou Karlou finan•n• podpo•ili mnoho (nejen) stavebních projekt• a do historie m•sta se zapsali jako jeho „dobrodinci", jak jsou i ozna•eni na památníku, který pro n• navrhl Jan Kot•ra a p•ed Národním domem pro n• roku 1910 nechalo postavit m•sto. Karla Vojá•ková byla velmi aktivním elementem v místním ženském spolkovém život•, v•novala se organizování kulturních, vzd•lávacích a samoz•ejm• též charitativních •inností. Nejen za života, ale zejména d•dictvím podpo•ili K. Vojá•ek a n•kolik let po n•m pak i jeho cho• obrovské množství r•zných institucí a projekt• velkomyslnými obnosy.[74] P•estože ani jeden z manžel• se nedožil otev•ení bran Národního domu, bez jejich finan•ní ú•asti by se jej možná nikdy nepoda•ilo zrealizovat. Jeho funk•ní nápl• zase do jisté míry ovlivnila p•ání a angažovanost K. Vojá•kové. K nejvýrazn•jším podnik•m, o jejichž vznik a rozvoj se manželé zasloužili, pat•il vedle Národního domu také místní sirot•inec.

Ke konci roku 1894 obdržela m•stská rada dopis neznámé pisatelky vyjad•ující hluboké p•esv•d•ení o nutnosti z•ízení instituce, která by •ešila neut•šenou situaci osi•elé nedosp•lé mládeže.[75] Jelikož takový podnik byl v danou chvíli pro obec z•ejm• finan•n• neúnosný, pisatelka zaslala finan•ní p•ísp•vek 1000 zlatých, který se m•l stát základem pro vznik **m•stského sirot•ince** v Prost•jov•. P•vodkyn• daru byla anonymní a není jisté, zda šlo o Karlu Vojá•kovou, krom• ní pozd•ji pravideln• p•ispívala finan•ními dary sirot•inci též Josefina Wichterlová, manželka zámožného prost•jovské podnikatele a mecenáše, Lamberta Wichterleho.Vzhledem k tomu, jak se K. Vojá•ková posléze zasadila o další rozvoj sirot•ince, lze však p•edpokládat, že iniciátorkou byla práv• ona. V otázce z•ízení instituce a též jako pozd•jší •ídící osoba[76], se horliv• angažoval také Ond•ej P•ikryl,

[74] Pomník nese dva nápisy: *„Památce dobrodinc• m•sta Karla a Karly Vojá•kových vd••né m•sto r. 1910"* a *„Karel Vojá•ek *1848 +1899 první •eský starosta národu vráceného Prost•jova a jeho cho• Karla Vojá•ková *1858 +1905 v•novali ve svých záv•tech pro ú•ely •eského národa, pro zbudování m•stského spolkového a divadelního domu a pro jiné ústavy ku povznesení m•sta Prost•jova •etné odkazy ve výši jednoho milionu korun"*

[75] SOA Prost•jov, Archiv m•sta Prost•jov, i. •. 2158, dopis obecní rad• z 14.12. 1894.

[76] Ústav byl •ízen m•stskou radou prost•ednictvím kuratoria.

jedna z nejaktivn•jších osobností ve sfé•e •eské politiky v Prost•jov•, o kterém již byla •e• v souvislosti s bojem o radnici. Nedlouho po vznesení apelu na vybudování ústavu, publikoval v *Hlasech z Hané* obsáhlé pojednání o neradostném život• sirotk• a nutnosti neut•šené pom•ry zm•nit.[77] Jako funk•ní model si zvolil pražský sirot•inec arcivévodkyn• Gisely, který od sedmdesátých let sídlil na Hrad•anech.

Na sklonku roku 1896 m•sto zakoupilo pozemek bývalé st•elnice ve vit•ním m•st• *„na oslavu 50ti letého panování Jeho Veli•enstva císa•e a krále Fr. Josefa, jakož i k ú•el•m z•ízení nadace Sirot•inec m•sta Prost•jova.“*[78] Tuto nadaci založila obec, jako správkyn• ve•ejných fond•, v •íjnu 1898 ze stávajících nadací pro všeobecné dobro•inné ú•ely a z •ásti špitálního fondu.[79] Z odkazu K. Vojá•ka, zesnulého roku 1899, instituci p•ipadl zna•ný finan•ní obnos[80], což byl pravd•podobn• i jeden z d•vod•, pro• se v únoru 1902 m•stská rada usnesla o výstavb• budovy pro sirot•inec. Vypracováním projektu byl pov••en stavební ú•ad m•sta a jako stavební místo ur•en pozemek bývalé zahrady kapucínského kláštera na Brn•nském p•edm•stí. Stavba m•la být provedena co *„nejjednodušeji a nejlacin•ji“*.[81] Již v dubnu byly vypracovány plány a v kv•tnu vypsáno ofertní •ízení na stavební práce. Ty provedla firma Kone•ný a Ned•lník, v jejichž archivu se též dochovala •ást plánové dokumentace.[82] Kompletní plánová dokumentace je uložena v archivu m•sta Prost•jova, plány jsou podepsány m•stským stavitelem, zam•stnancem stavebního ú•adu m•sta, Vladimírem Lukášem.[83] 20. 12. 1903 byla budova slavnostn• vysv•cena a p•ipravena k užívání.[84] Druhá, identická budova ústavu byla p•istav•na roku 1906 na druhém konci bývalé kapucínské zahrady, kterou k t•mto ú•el•m v•novalo m•stské

[77] *HzH* •. 33, ro•. 15, 25.4. 1896 a *HzH* •. 35, ro•. 15, 2.5. 1896.
[78] SOA Prost•jov, fond Archiv m•sta Prost•jova, jednotka Sirot•inec, návrh kupní smlouvy mezi m•stskou radou a dr. Aloisem Vrtalem, advokátem v Prost•jov• a paní Terezií Vrtalovou (...) na zakoupení bývalé st•elnice, z b•ezna 1897.
[79] O. P•ikryl, *N•kolik •rt z posledních 15 let m•sta Prost•jova*. Prost•jov 1907, str. 29.
[80] Konkrétn• •ásku 10 000 K. Viz *HzH* 24.3. 1905, •. 35, ro•. 24.
[81] SOA Prost•jov, fond Archiv m•sta Prost•jova, jednotka Sirot•inec, dopis m•stské rady ze dne 24.2.1902.
[82] SOA Prost•jov, fond Kone•ný a Ned•lník, karton 155, i. •. 589.
[83] SOA Prost•jov, fond AMP, jednotka Sirot•inec.
[84] Ibid.

zastupitelstvo.[85] Stalo se tak po smrti Karly Vojá•kové, jež sirot•inec ustavila svým univerzálním d•dicem a tím mu p•ipsala zna•nou •ást z veškerých svých financí.[86] Krom• této nové budovy téhož roku p•ibyla ústavu také nová t•locvi•na s divadelním sálem. O rok pozd•ji byla z odkazu K. Vojá•kové vybudována venkovská vila, tzv. feriální osada, sloužící k prázdninovému zotavení sirotk•..[87]

Pozemek bývalého kapucínského kláštera se nacházel na Brn•nském p•edm•stí, za kostelem sv. Cyrila a Metod•je. Stavba sirot•ince byla navržena tak, aby její hlavní pr••elí sm••ovalo do ulice, která zde teprve m•la vzniknout a dostat jméno Tetín. Druhá budova kopírovala p•vodní stavbu a byla situována do jedné uli•ní linie s ní, ob• pak spojovala zd•ná ohrada. Dvoupodlažní voln• stojící stavba má obdélnou dispozici s jedenácti okenními osami v hlavních pr••elích a p•ti okenními osami v bo•ním pr••elí. Plošn• pojaté hlavní pr••elí je symetricky rozd•leno na dva m•lké bo•ní risality po dvou okenních osách, vertikalizované vysokými volutovými štíty a úst•ední •ást s vchodem umíst•ným v jejím centru. P•ízemí je opat•eno omítaným zdivem s pásovou rustikou, patro zd•raz•uje kombinace režného •erveného zdiva na plochách s barevn• kontrastní omítkou použitou na liseny, •ímsy, okenní šambrány apod. Okna v p•ízemí jsou segmentov• zaklenuta, kolem nich obíhá šambrána, završuje je nazna•ený klenák a podokenní •ást vypl•uje geometricky zalomený parapet s kapkami. V horní t•etin• výšky okna, v úrovni jednoho z rustikových pás•, má šambrána nazna•ené nýty. Podlaží odd•luje kordonová •ímsa, v horní •ásti orámovaná lisenou. V pat•e jsou okna pravoúhlá, obehnaná ve vnit•ní •ásti geometricky o•ezanou šambránou s nýty v úrovni horizontální liseny probíhající celou ší•kou pr••elí. Budov•

[85] O. P•ikryl, *N•kolik •rt z posledních 15 let m•sta Prost•jova*. Prost•jov 1907, str. 30. R. 1887 na t•chto pozemcích vyrostl chudobinec, viz V. Janoušek, Vlastiv•da moravská: II. Místopis. D•jiny Prost•jova. Prost•jovský okres. Brno 1938, str. 94.

[86] Konkrétn• 30 000 K plus další nejmenovanou •ástku, která zbyla po rozd•lení pen•z mezi všechny ostatní obdarované. Viz SOA Prost•jov, Archiv m•sta Prost•jov, inv. •. 2158., záv•• Karly Vojá•kové. Celková •ástka •inila 321 555 K, ze kterých Zemský výbor povolil v•novat 90 000 K na stavbu druhé budovy. Viz O. P•ikryl, *N•kolik •rt z posledních 15 let m•sta Prost•jova*. Prost•jov 1907, str. 30.

[87] O. P•ikryl, *N•kolik •rt z posledních 15 let m•sta Prost•jova*. Prost•jov 1907, str. 30.

dominují okna v pat•e risalit•, zakon•ená štukovým nadokenním nástavcem ve tvaru mušle. Ostatní okna završuje p•ímá •ímsa. Podokenní •ást vypl•uje profilovaný paratet. Spodní •ást oken v úrovni nad parapetem spojuje horizontální lisena. Vertikální p•sobnosti štít• dodávají podkrovní sdružená segmentov• zaklenutá okna s obdobnou šambránou jako mají okna v p•ízemí a s klenáky, na n•ž nasedá p•ímá •ímsa s nikovým nádstavcem završeným rovn•ž klenákem a konkávn• prohnutou •ímsou. Pod oknem probíhá lisena, na níž je zav•šená drobná •abraka. Spodní k•ídlo štítu je oblou•kové, horní k•ídlo je volutové. Zakon•ení štítu má trojúhelný tvar a dekorují jej drobné voluty, v plánu se navíc po•ítalo s jeho štukovou dekorativní výplní. Siluetu štítu obohacují obelisky a koule.

Fasáda zahradní fronty má bohatší •len•ní na hluboký úst•ední dvouosý a dva m•l•í bo•ní risality. Dekorace ve zjednodušené alternativ• sleduje hlavní pr••elí.

Do vnit•ní polygonáln• zakon•ené •ásti úst•edního risalitu byla vsazena rozm•rná okna, nachází se v ní schodišt•.

Stavba má dvoutraktovou vnit•ní dispozici na dvou osách. Kolem pr•b•žné chodby jsou se•azeny hlavní místnosti, na jednoramenné schodišt• p•iléhají prostory sociálního za•ízení. Do p•ízemí projektant umístil místnosti využívané pro denní aktivity, jako pracovny, kuchyni, jídelnu. V pat•e se nacházely ložnice. Interiér byl prosv•tlen množstvím oken ve všech místnostech v•etn• chodeb.

Styl, jaký v architektu•e sirot•ince p•edstavil Vladimír Lukáš, je p•íkladem •ist• zaalpsky orientované neorenesance. Vzhledem k výše vysv•tleným okolnostem národnostní orientace budované architektury v •eském m•st•, je možné, že Vladimír Lukáš sv•j projekt zamýšlel jako orientaci na stylovou rovinu tzv. národní neorenesance. Po•átek trendu •eské neorenesance spadá do poslední t•etiny 19. století, kdy se díky svému p•vodci, Antonínu Wiehlovi, rozmohl nejprve v hlavním m•st• a postupn• za•al vytla•ovat do té doby oblíbenou neogotiku.[88] Wiehl zpo•átku na

[88] P. Zatloukal, *P•íb•hy z dlouhého století. Architektura let 1750-1918 na Morav• a ve Slezsku.* Olomouc 2002, str. 387.

stavby aplikoval sgrafitovou dekoraci, pozd•ji ale p•istoupil také k prvku vysokého štítu, užití režného zdiva, tvorb• neklasických plochých fasád. Trend •eské neorenesance se objevil sou•asn• s obdobným jevem v n•mecké architektu•e a oba dva se shodn• zam••ily na využití zaalpské renesan•ní architektury doby p•ed t•icetiletou válkou.[89] Vedle •eských zemí a N•mecka se tato tendence objevila i v Polsku a Ma•arsku a jak podotýká J. Vybíral, nelze s ur•itostí vysv•tlit, pro• se tento fenomén objevil ve st•ední Evrop• ve stejnou dobu, tedy v polovin• 70. let 19. století.[90] V •eském prost•edí tedy národní neorenesance za•íná v Praze, už v devadesátých letech zde ale ztrácí oblibu a st•huje se na venkov.[91] Inklinace k tvorb• s prvky národn• orientované neorenesance se odráží na n•kolika dalších prost•jovských stavbách. Zájem o tvorbu v intencích národní renesance byl jak známo z velké •ásti podnícen památká•skými aktivitami. Sám Wiehl používal motivy, se kterými se obeznámil u n•kolika pražských, jiho•eských a snad i dalších renesan•ních památek. Z dob Pernštejnského Prost•jova se ve m•st• zachovalo památek hned n•kolik. B•hem let 1900 a 1906 podstoupil pernštejnský zámek v centru m•sta neorenesan•ní adaptaci pod vedením architekt• Jana Roštlapila a Vladimíra Fischera za spolupráce s Jano Köhlerem. V. Fischer kolem roku 1901 navrhl výraznou vilovou stavbu pro stavitele Václava Sou•ka[92] provedenou v letech 1901-1903, která je lad•na do neorenesan•ní stylové polohy, využívající n•které motivy ze zámku a odkazující k národnostní tendenci podtržené sgrafitovou a socha•skou výzdobou navrženou Jano Köhlerem.[93] Z dalších realizací projevujících rysy vlastenecky zam••ené neorenesance, pat•ila nap•íklad sgrafitová výzdoba školní budovy v Rejskov• ulici z let 1894 - 1896[94] od Jana Preislera nebo

[89] J. Vybíral, *•eská architektura na prahu moderní doby. Devatenáct esej• o devatenáctém století*, Praha 2002, str. 150.
[90] Ibid.
[91] A. Wiehl se již v prvních letech nového století, tedy dob•, kdy byl projektován prost•jovský sirot•inec, p•iklání k domácímu neobaroku. Viz ibid., str. 151.
[92] Majitel domu, Václav Sou•ek, byl partnerem Vladimíra Lukáše ve firm• *Inž. Podnikatelství staveb V. Sou•ek a V. Lukáš* a d•m sloužil i jako sídlo firmy.
[93] V. Šlapeta – P. Zatloukal, Moderní architektura v Prost•jov•. *Památky a p•íroda* 1982, ro•. 7, str. 257.
[94] Nese motiv Prašné brány na oslavu prost•jovského rodáka Mat•je Rejska. Viz *Prost•jov v prom•nách staletí*. Prost•jov 1994, str. 146.

pozd•jší p•estavba hotelu *U t•í král•*, která prob•hla roku 1906.[95] Zhruba do stejné doby spadá i projekt Osvalda Polívky na stavbu nové m•stské radnice ve stylu •eské neorenesance.[96] Poslední dozvuky tohoto •eského „národního" stylu m•žeme v Prost•jov• pozorovat až do p•elomu prvního desetiletí dvacátého století, nap•. v architektu•e Živnostenské banky téhož autora, postavené v letech 1912 – 1913.

Ani v jedné z práv• vyjmenovaných staveb však nelze pozorovat prvky, které charakterizují stavbu sirot•ince V. Lukáše. Kde p•esn• se stavitel ke své stylové volb• inspiroval, nelze spolehliv• doložit. Architektura prost•jovského sirot•ince jako by spíše odrážela obeznámenost s ideologicky protipólnými objekty. Hlavní fasáda jako by byla inspirována architekturou N•meckého domu v Brn• Hermanna Endeho a Wilhelma Böckmanna z osmdesátých let, •i stylov• i funk•n• obdobnou stavbou v Moravské Ostrav• Felixe Neumanna z let devadesátých. Ob• dv•, což pochopiteln• odpovídá zásadní odlišnošti jejich funk•ního zám•ru, byly stavbami daleko grandiózn•jšími, p•esto jako by Vladimíru Lukášovi aplikací režného zdiva s barevn• kontrastními dekorativními prvky užitými v pr••elí a volutovými štíty, byly p•íkladem pro práci s fasádou. M•žeme tedy p•edpokládat, že se autor s typem architektury seversky orientované neorenesance seznámil prost•ednictvím N•meckých dom•. Cihlová stavba bez omítky s neklasicky •ešeným pr••elím z doby p•elomu století není ve m•st• samém v•bec obvyklá. Existuje však p•ímý p•edobraz této stavby, o celých t•inást let mladší, s nejv•tší pravd•podobností pocházející od stejného autora. Neumann•v d•m (**Rejskova 19 a 21**), který vyrostl jako jedna z prvních staveb v Rejskov• ulici na Plumlovském p•edm•stí, byl rovn•ž postaven firmou Kone•ný & Ned•lník.[97] Pr••elí této jednopatrové stavby, horizontáln• d•lené na omítané p•ízemí opat•ené pásovou rustikou a patro z režného zdiva, se symetricky pojatou hmotou na dva bo•ní risality

[95] Sgrafitová výzdoba štítu je op•t dílem Jano Köhlera. Viz ibid, str. 64.
[96] V. Šlapeta – P. Zatloukal, Moderní architektura v Prost•jov•. *Památky a p•íroda 1982*, ro•. 7, str. 266.

[97] SOA Prost•jov, fond Kone•ný & Ned•lník, karton 127, i. •. 466.

akcentované atikovými štíty a s pr•b•žnými horizontálními lisenovými pás, bylo rozvrženo zcela obdobn• jako architektura sirot•ince. Jelikož plány k n•mu nejsou signovány, ani autorství nem•že být definitivn• potvrzeno. P•esto, zásadní shody v pojetí fasády tohoto objektu s mladší stavbou sirot•ince, nasv•d•ují práv• utorství Vladimíra Lukáše (který, snad ne náhodou, sám obýval hned vedlejší d•m[98]). Pojetí plánu a také stylová rovina stavby tak•ka vylu•uje, že by se mohlo jednat o návrh z dílny firmy Kone•ný & Ned•lník, jelikož ta tímto sm•rem vyhran•ný styl v žádné další stavb• nepoužívá. D•m byl sídlem n•mecké firmy *Neumann & Sohn* a p•sobí industriáln•ji, než pozd•jší sirot•inec. Zdá se, že jeho východiskem by mohla být pr•myslová architektura druhé poloviny devatenáctého století.

2.2 Všeobecná ve•ejná nemocnice – nový infek•ní pavilon a národní etnografismus

Slavnostní otev•ení svých bran sdílel nový m•stský sirot•ince ješt• s další institucí. Téhož dne jako on byly totiž vysv•ceny i nové budovy m•stské nemocnice. Podobn• jako sirot•inec, i vybudování ve•ejné obecní nemocnice m•žeme chápat jako akci, kterou si m•sto p•ipsalo pomyslný bod na úsp•ších ve zvyšování životní úrovn• svého obyvatelstva. První kroky ke vzniku této instituce m•stská rada podnikla již v polovin• osmdesátých let, v dob• n•meckého zastupitelstva. Doposud ve m•st• fungoval tou dobou již zna•n• – zejména kapacitn• – nevyhovující starý špitál p•i klášteru Milosrdných brat•í, první •ádová nemocnice na Morav• založená ve t•icátých letech 18. století rozhodnutím Marie Anny a Josefa knížat z Liechtenstein•.[99] O zdraví ob•an• m•sta se dále staral špitál židovské náboženské obce, n•kolik léka••, ranhoji•• a podobn•.[100] Celková situace zdravotnictví ve m•st• nebyla ut•šivá. V 70. letech došlo k p•ijetí

[98] *Adresá• m•sta Prost•jova a politického okresu*. Prost•jov 1909.
[99] J. Mathon, Všeobecná ve•ejná nemocnice v Prost•jov•. *Prost•jov, m•sto a okres.* Brno 1931, str. 104.
[100] H. Mášová, *Prost•jov a Zlín – dv• moravské nemocnice v první •SR*. Prost•jov 2003, str. 10.

zákona o ve•ejné zdravotní správ•, což zp•sobilo rozší•ení zdravotnických služeb na širší vrstvu obyvatelstva. Obecní orgány p•evzaly odpov•dnost za výkon ve•ejných zdravotních •inností.[101] Roku 1885 obecní rada rozhodla o stavb• nemocnice nové a v •íjnu téhož roku byly schváleny plány. Na po•átku následujícího roku bylo vydáno povolení k stavb• c. k. okresním hejtmanstvím.[102] Hlavním finan•ním zdrojem pro vznik nemocnice se stala m•stská spo•itelna, jež obci poskytla p•j•ku a p•itom nabídla úroky a umo•ovací •ástky ro•n• jako dar m•stu.[103]

Prost•jovská všeobecná ve•ejná nemocnice, jejíž p•vodní název zn•l *Ve•ejná všeobecná nemocnice korunní princezny Stefanie v Prost•jov•*, postupn• vznikala více než p•l století. Jako staveništ• byl vybrán pozemek bývalého vojenského cvi•išt• na Brn•nském p•edm•stí. První stavební etapa prob•hla v letech 1886 – 1888 vznikem t•í základních budov a dalších menších objekt• podle projektu ing. Karla Biberle, který rozhodl o pavilonovém systému výstavby instituce.[104] V západní •ásti pozemku, p•i hlavním vchodu, byla postavena hlavní budova, kolmo za ni byl situován chirurgický pavilon, dále ve východní •ásti vznikl infek•ní pavilon. Celou akci v rukou držel n•mecké osazenstvo zastupitelstva, K. Biberle byl sp•ízn•n s tehdejším pron•meckým starostou Janem Zaji•kem – trnem v oku •ech•m na poli politické rivality.[105] Roku 1888 zahájila nemocnice svou •innost. Ani tehdy však ješt• m•stu a jeho pacient•m podle všeho nenastaly o mnoho lepší •asy. Personál nedosta•oval ani po•tem ani odborností – p•sobili zde jen dva externí léka•i a •ty•i nekvalifikované ošet•ovatelky, chyb•l opera•ní sál. Úmrtnost pacient• se držela vysoko, což obyvatele m•sta a okolí jen utvrzovalo v obavách, které z instituce m•li a p•isp•lo k její nevelké oblib•.

---

[101] P. Marek, Prost•jov v letech 1848-1918. *Prost•jov. D•jiny m•sta (2).* Prost•jov 1999, str. 7-70.
[102] Výnosem z 22.2. 1886. Ibid, str. 11.
[103] J. Mathon, *Ve•ejná nemocnice v Prost•jov•*. Prost•jov 1933, str. 32.
[104] P. Marek, K stavebnímu rozvoji Prost•jova po roce 1870. *Prost•jov v prom•nách staletí.* Prost•jov 1994, str. 35. Též H. Mášová, Prost•jov a Zlín – dv• moravské nemocnice v první •SR. Prost•jov 2003, str. 10.
[105] P. Marek, Prost•jov v letech 1848-1918. *Prost•jov. D•jiny m•sta (2).* Prost•jov 1999, str. 32-33.

Úsp•šné rozr•stání a rozkv•t ve•ejné nemocnice tedy op•t musel po•kat, aby si jej na své konto mohl p•ipsat •eský živel. První primá• nemocnice, Jaroslav Mathon, se nesnažil podat o sob• falešn• skromný obraz, když o mnoho let pozd•ji napsal, že „*skute•né životní nápln• se* (ústavu) *dostalo teprve r. 1897, kdy byl pro nemocnici jmenován samostatný primá•-chirurg.*“[106] Mathon, již výše zmín•ný •eský vlastenec, erudovaný specialista na poli chirurgie a gynekologie, žák „*slovutného •eského chirurga na víde•ské universit•*“[107], se zasloužil o pozvednutí nemocnice nejen na odborném poli, ale také jako úsp•šný manažer. Byl skute•nou zakladatelskou osobností moderního léka•ství ve m•st•. Roku 1898, tedy jen jeden rok poté, co do funkce primá•e nastoupil, za•ala p•ístavba opera•ního sálu p•i východní stran• chirurgického pavilonu.[108] Pozd•ji, na po•átku dvacátého století, za p•isp•ní poslance a taktéž léka•e Ond•eje P•ikryla, dokázal pro ústav získat finance, jež umožnily vznik pavilonu pro aseptickou chirurgii.[109] Roku 1903 p•ibyl tedy naproti starému (nyní „septickému“ chirurgickému pavilonu) nový chirurgický pavilon a budova s bytem správce. Vedle slavnosti ob•adu vysv•cení spojeného s prohlídkou nového pavilonu, konaném dne 20.12. 1903[110] a zorganizovaného za ú•elem otev•ení sirot•ince a nemocni•ních p•ístaveb, sdílel nový chirurgický pavilon se sirot•incem i další okolnosti: Firmu Kone•ný a Ned•lník, která stavbu provedla a osobu projektanta - Vladimíra Lukáše.[111] Vladimír Lukáš, jak jsme již zmínili, byl v té dob• •inným zam•stnancem stavebního ú•adu m•sta a ten projektoval (n•které) ve•ejné m•stské stavby. Plány k t•mto dv•ma stavbám bohužel chyb•jí. Firma Kone•ný & Ned•lník už tehdy m•la s pracemi na nemocni•ních objektech zkušenosti, roku 1895 provád•la p•ístavbu nemocnice v konventu Milosrdných brat•í.[112]

---

[106] J. Mathon, Všeobecná ve•ejná nemocnice v Prost•jov•. *Prost•jov, m•sto a okres*. Brno 1931, str. 104.
[107] Ibid.
[108] H. Mášová, *Prost•jov a Zlín – dv• moravské nemocnice v první •SR*. Prost•jov 2003, str. 12.
[109] I. Gladkij, 100 let od zahájení •innosti ve•ejné všeobecné nemocnice v Prost•jov•. *Štafeta* 1989, •. 1, 14.
[110] SOA Prost•jov, AMP, 2. •ást, karton 457.
[111] SOA Prost•jov, fond Kone•ný & Ned•lník, karton 67, i. •. 258.
[112] SOA Prost•jov, fond Kone•ný & Ned•lník, karton karton 13, i. •. 48.

Stavební vývoj nemocni•ního komplexu není díky archivním materiál•m t•žké pojmout z obecného hlediska. P•estože se však zachovalo vskutku obrovské množství archivní dokumentace, plány jednotlivých objekt• z velké míry chyb•jí. Kone•ný & Ned•lník se podíleli na stavebních pracech mnoha pavilon• i dalších funk•ních objekt•, sami dokonce n•které drobn•jší p•ístavby projektovali. Proto jejich archiv obsahuje velké množství dokument•. V•tšina z nich ovšem spadá do doby mladší – dvacátých až •ty•icátých let 20. století. Krom• plán• tzv. nového infek•ního pavilonu, se nezachovaly projekty žádné z ostatních starších staveb.[113]

Nemocnice byla pr•b•žn• rozši•ována také o r•zné hospodá•ské budovy. Kone•n• v letech 1906 a 1907 vznikl nový pavilon pro infek•ní choroby, •ehož d•sledkem byla její reorganizace a rozd•lení na t•i samostatná odd•lení. Nejnov•jší budova byla z•ízena speciáln• za ú•elem lé•by tuberkulózních pacient•. Snad šlo o první lé•ebnu tuberkulózy na Morav• v•bec.[114] Kdo vypracoval projekt, není jisté, vezmeme-li však v úvahu, že šlo op•t o akci iniciovanou m•stem – které nemocnici spravovalo – lze p•edpokládat, že autorem byl snad op•t V. Lukáš nebo mohlo jít o stavebního radu Josefa Vaculíka[115], jehož podpisy nesou i n•které plány pozd•jších nemocni•ních p•ístaveb.[116] Stavbu provedla firma Kone•ný & Ned•lník.[117] Plány k realizaci infek•ního pavilonu se jako jedny z mála p•edvále•ných realizací objekt• nemocni•ního komplexu dochovaly.[118]

Budova byla situována do odlehlejší, východní •ásti areálu nemocnice a orientovaná na stejnou osu jako oba chirurgické pavilony. Stavba je

[113] Z d•vodu celkové p•estavby areálu nemocnice (která již neslouží svému p•vodnímu ú•elu) v sou•asné dob• není možno prozkoumat dokonce ani sou•asné exteriérové vlastnosti jednotlivých pavilon•, proto se moje obeznámenost s touto architekturou omezuje na znalost plánové dokumentace a n•kolika málo (obvykle) dobových fotografií, které podávají dosti neúplný obraz.
[114] O. P•ikryl, *N•kolik •rt z posledních 15 let m•sta Prost•jova*, Prost•jov 1907, str. 28.
[115] Josef Vaculík p•sobil na stavebním ú•ad• od r. 1899 do r. 1941. Viz Stavební rada Josef Vaculík. *Kulturní Zpravodaj*, ro•. 9, •. 1, 1963, str. 3.
[116] SOA Prost•jov, fond Okresní ú•ad Prost•jov, nezpracované kartony k nemocnici.
[117] SOA Prost•jov, fond Kone•ný & Ned•lník, karton 68, i. •. 258 a karton 69, i. •. 259 a 260.
[118] Ibid, karton 69, i. •. 259 a 260.

jednopatrová, má mírn• podélnou •lenitou dispozici a deset okenních os v jižním pr••elí. Z plánu pr••elí se nám dává poznat jen jižní fronta, ve které, s ohledem na ú•el objektu, byla umíst•na p•ízemní lodžie tvo•ící balkon patra, jenž zjevn• sloužil tuberkulózním pacient•m k pobytu na •erstvém vzduchu. •ešení fasády z velké •ásti respektuje stylovou polohu nastolenou v p•edchozím století autorem hlavní nemocni•ní budovy, která osciluje v mezích neogotiky a neorenesance. Zejména motivem stup•ovitého štítu se k ní z•eteln• hlásí. P•esto se projektant vydal také cestou nov•jších a op•t m•žeme •íci národn• zam••ených architektonických trend•, tedy ohlasu folklóru a secese. První z nich se odráží v použití lomenic, druhý pak v •ešení lodžie.

Základní siluetu pr••elí tvo•í postranní risality dvou okenních os završené lomenicí. Úst•ední •ást hmoty akcentuje atika se stup•ovitým štítem. Zast•ešení úst•ední •ásti vertikalizují dv• v•ži•ky. Fasáda je velmi jednoduchá, horizontáln• d•lená. P•ízemí je opat•eno armováním, patro hladkou omítkou, odd•luje je široký pás kordonové •ímsy. V risalitech i st•edu centrální plochy pr••elí se nacházejí sdružená okna, ve zbývajících dvou osách jsou okna jednoduchá, všechna pravoúhlá,. V p•ízemí okna obhání jednoduchá šambrána s ušima. Okna v pat•e, která rámuje profilovaná šambrána, zakon•uje p•ímá nadokenní •ímsa nesená konzolami, v risalitu navíc s obdélným nádstavcem, na který navazuje malé sdružené okno ve štítu. Konstrukce lodžie v p•ízemí byla pravd•podobn• zhotovená z kovové litiny, tvo•ena je arkádami, jejichž cvikly, stejn• jako i zábradlí balkonu dekoruje motiv kruhu. Atikový štít vypl•uje m•stský erb a nápis „postaveno 1906“.

Architektura infek•ního pavilonu p•sobí pon•kud bizarn•, jako pestrá sm•sice velmi klasických a naopak extrémn• neklasikých prvk•. Zdá se, že autor cht•l (nebo musel) uv•dom•le respektovat styl, jaký byl zvolen pro ostatní nemocni•ní budovy (tato tendence se vyskytuje i u p•ístaveb daleko pozd•jšího data) zárove• však hledal jiné •ešení pro specifickou úlohu – pavilon pro pravd•podobn• dlouhodobé pacienty se zvláštními pot•ebami. Rurální ú•in fasády díky použití vy•ezávaných lomenic jako by

cht•l navodit dojem p•írodního prost•edí venkova. To nejspíše m•lo pomoci pacient•m cítit se nikoli jako v nemocni•ní pé•i, nýbrž jako v láze•ském •i rekrea•ním st•edisku. Východisko této myšlenky autor mohl hledat v luha•ovi•ké architektu•e Dušana Jurkovi•e nebo spíše v dobov• – zejména díky tomuto architektovi – již zna•n• rozší•ené „slovanské" tendenci stavitelství inspirovaného etnografismem. Ko•eny zájmu o lidové architektonické motivy ovšem spadaly mnohem dál, do období romantismu a nezasáhly jen slovanské kon•iny, nýbrž celou Evropu, Britskými ostrovy po•ínaje a to již od sedmdesátých let 19. století. Ješt• p•ed Jurkovi•em pomohli propagaci „•eské chalupy" Antonín Wiehl a Jan Koula, kte•í jako n•kdejší tv•rce a následovník •eského národního stylu hledali další možnosti, jak posílit cesty, kterými by se •eši na um•leckém poli m•li vydat. •eská chalupa byla vystavena na *Jubilejní výstav• v Praze* roku 1891 následované *•esko-slovanskou národopisnou výstavou v Praze* roku 1895, tematicky zam••enou na „*manifestaci naturalistického vkusu*", lidovou architekturu a život venkovského lidu v•bec.[119] Cestou folklorismu se na •as vydal také Jan Kot•ra, jejím nejv•rn•jším stoupencem však m•l navždy z•stat práv• Dušan Jurkovi•.

P•estože jistá bipolárnost v pojetí hlavní hmoty budovy infek•ního pavilonu nemocnice a její dopln•ní zcela nesourodými lidovými motivy nabádá k vývod•m o národnostní orientaci, musíme vzít v úvahu rovn•ž praktické otázky, se kterými se projektant potýkal a které nejspíše hrály d•ležit•jší roli než politické ambice stavebníka. V p•ípad• infek•ního pavilonu prost•jovské nemocnice, jak již jsme vysv•tlili, velmi pravd•podob• nebylo využití folklórních motiv• samoú•elné, ani pouze sledující módní architektonický trend, nýbrž logicky aplikované se zám•rem vyvolat p•íjemný a zdravý dojem venkova. Z toho d•vodu otázka autorovy, respektive stavebníkovy zám•rné demonstrace národnostních pohnutek p•i volb• prvk• p•ejatých z architektury venkova, musí z•stat •áste•n• relativizována.

[119] P. Wittlich, *•eská secese*. Praha 1985, str. 87.

Ani otázka, zda intence Vladimíra Lukáše k volb• zaalpské neorenesan•ní polohy skute•n• byla motivována národnostní otázkou, nem•že být definitivn• zodpov•zena. Fakt, že se stavba nejvíce ze všeho podobá práv• N•meckým dom•m, je pom•rn• paradoxní, stejn• jako existence jisté matrice – Neumannova domu, stavby pro n•meckého podnikatele – kterou fasáda sirot•ince o více než desetiletí pozd•ji využívá. Od staveb, jako byl okresní soud se však jasn• odlišuje odklonem od strohosti a „p•ísnosti“ klasizujícího „ú•edního“ stylu, který by se snad na této architektu•e dal o•ekávat, pokud by byla realizována jako státní zakázka.

III. KONE•NÝ & NED•LNÍK V ROLI PROJEKTANT• - STYL A VLIVY

Projektantská produkce firmy se až na n•kolik výjimek tak•ka výhradn• koncentruje ve výstavb• rodinných a obytných dom•. Práv• tato stavební úloha, obvykle provád•ná pro soukromého stavebníka, spole•níky Rudolfa Kone•ného a Josefa Ned•lníka v Prost•jov• zviditelnila nejmarkantn•ji. Návrh•m staveb, které bychom (s jistou rezervou) mohli ozna•it jako stavby ve•ejné, se obvykle dotkli pouze •áste•n• vypracovanými (nebo alespo• jen •áste•n• zachovanými) plány pro ofertní •ízení a jediná odlišná realizovaná úloha p•ipadla stavb• hotelové budovy.

1. Neprovedený projekt Živnostenské banky

Od devadesátých let 19. století do po•átku první sv•tové války ve m•st• vyr•stala ve•ejná architektura, kterou m•žeme rozd•lit podle typu nej•ast•jšího objednavatele a ú•elu. Prvním typem byly zakázky zadávané státní správou, k jakým pat•ily p•edevším budovy ú•ední a o kterých již byla •e• (soud, hejtmanství, školy). Druhým a nejd•ležit•jším zadavatelem byla m•stská správa ve svém úsilí o modernizaci a reprezentaci v rámci snah o pozvednutí a zviditeln•ní nejv•tšího moravského centra drženého v •eských rukou. Budovány byly stavby institucí s ve•ejným posláním (o kterých jsme již také slyšeli), zejména pak za•ízení sociální (nemocnice, sirot•inec atd.), vzd•lávací, kulturní (Národní d•m) a další související p•edevším s nedostate•nou technickou základnou m•sta (komunikace, elektrifikace, pošta atd.). D•vody pro objasn•ní míry, do jaké se n•mecká firma na tomto poli prosadila, byly rovn•ž vysv•tleny. Taktéž bohatý spolkový život p•elomu století p•isp•l ke vzniku n•kolika ve•ejných

staveb. Krátce po dokon•ení Národního domu, v roce 1907, vyrostla (s nezastíranou rivalitou) hned naproti n•mu budova konkuren•ní, Národn• sociální d•m (Vojá•kovo nám. 2), práce stavitele Václava Sou•ka.[120] Ješt• d•íve, v devadesátých letech, vznikly N•mecký d•m (Vápenice 9), pro který Kone•ný & Ned•lník pr•b•žn• provád•li drobn•jší stavební práce.[121] Ve druhé polovin• devadesátých let pak byl podle plán• firmy postaven D•lnický d•m (Revolu•ní 20, dnes Wolkerova), se kterým firma též spolupracovala i p•i dalších stavebních pracech.[122] Spolkové objekty sloužily krom• scházení se spolkových výbor•m rovn•ž k mnoha dalším, zejména kulturním a restaura•ním ú•el•m. Roku 1908 byla dokon•ena stavba Sokolovny (Skálovo nám. 4) podle projektu Otakara Pokorného, která pat•í k nejvýrazn•jším architektonickým monument•m m•sta vzniklým na po•átku století.[123] Na rok 1912 plánovalo Katolické politické hnutí (v jehož •ele stál slavný a kontroverzní prost•jovský fará• a p•edstavitel tzv. katolické moderny, Karel Dostál Lutinov) stavbu Katolického domu s kavárnou, restaurací, hotelem i obchodem, který ovšem nakonec realizován nebyl.[124]

Další stavební zakázky p•icházely od pen•žních institucí, jejichž po•et se díky rozvoji bankovnictví a v souvislosti s hospodá•ským rozv•tem m•sta neustále rozr•stal. B•hem prvních let druhé dekády dvacátého století vzniklo hned n•kolik nákladných novostaveb financovaných bankovními domy. Oproti devadesátým let•m devatenáctého století, kdy m•stu sta•ily •ty•i finan•ní ústavy, již v prvním desetiletí století nového zakládaly v Prost•jov• své filiálky velké pražské a rakouské banky, vedle nichž se rozvíjely také drobné •i lidové pen•žní instituce.[125]

[120] Stavební ruch v Prost•jov• v r. 1907, HzH, ro•. 27, •. 30, 13.3. 1908.
[121] SOA Prost•jov, fond Kone•ný & Ned•lník, karton 166, i. •. 634.
[122] SOA Prost•jov, fond Kone•ný & Ned•lník, karton 133, i. •. 488. Viz též V. Janoušek, D•lnické spolkové domy v Prost•jov•. *Zprávy krajského vlastiv•dného st•ediska v Olomouci,* •. 79, 1959.
[123] Nejpodrobn•ji o ní E. Je•ábková, *Prost•jov – enkláva •eské secese na Morav•. Sociální a kulturní p•edpoklady.* Olomouc 1995 (diplomová práce FFUP)., str. 240-269.
[124] Viz nap•. *Prost•jov na starých pohlednicích*. Prost•jov 2002, str. 112.
[125] P. Marek, Prost•jov v letech 1848-1918. *Prost•jov. D•jiny m•sta (2).* Prost•jov 1999, str. 39.

Firma Kone•ný & Ned•lník se tentokráte pokusila prosadit nejen p•i stavebních pracech na nich.

Živnostenská banka byla založena v roce 1868 jako akciová spole•nost s vlasteneckou obchodní strategií. Jelikož se zam••ila se na financování malých a st•edních •eských podnik•, stala se prvním pen•žním ústavem v Rakousku-Uhersku s výhradn• •eským kapitálem. Jejím cílem bylo podporovat nové •eské firmy, nabízet úv•ry •eským podnikatel•m, soust•e•ovala také vklady drobných •emeslník• a živnostník•. Na po•átku své existence byla Živnostenská banka nejv•tší •eskou bankou, p•esto pouze lokálního významu. Opravdový rozvoj •eského bankovnictví nastal až na po•átku dvacátého století a byl spojen s procesem národní emancipace. Od konce devatenáctého století Živnostenská banka zvyšovala sv•j kapitál a stala se hlavním poskytovatelem p•j•ek •eskému pr•myslu. P•ed za•átkem první sv•tové války m•la Živnostenská banka celkem jedenáct pobo•ek v •echách a na Morav• a vedle nich další ve Vídni, Krakov•, Lvov• a Terstu.[126]

Živnobanka podnikla první kroky k vybudováni novostavby pro svou filiálku v Prost•jov• roku 1911. Od roku 1908 do otev•ení vlastních prostor sídlila na hlavním nám•stí (n•kdejší nám•stí Františka Josefa, dnes T. G. Masaryka), odkud se ani nyní nehodlala p•emístit a zakoupila d•m na exponovaném míst•, v tak•ka bezprost•ední blízkosti budoucího staveništ• nové radnice – na rohu hlavního nám•stí a Krava•ovy ulice. Tou dobou už ve m•st• fungovalo bankovních ústav• n•kolik. V nákladnosti a prestižnosti svých dom• vynikal nejstarší prost•jovský pen•žní ústav – Úv•rový spolek záložna a zastavárna v Prost•jov• – který pro své pot•eby nechal v prvních letech nového století upravit p•vodn• renesan•ní zámek na Pernštýnském nám•stí, •ímž nepochybn• získal na viditelnosti. Lokality t•chto dvou bank m•ly nyní tém•• sousedit, p•esto Živnobanka získala ješt• pon•kud výhodn•jší místo. Ješt• p•ed vznikem novostavby Živnostenské banky, v letech 1911-1912 vyrostlo sídlo filiálky Rakousko-

[126] http://www2.ziba.cz/profil/historie.html (vyhledáno 2.9. 2005)

uherské banky na Pod•bradov• nám•stí[127] (Pod•bradovo nám. 11-12) stylov• lad•né do podoby tereziánského neobaroku. P. Zatloukal p•edpokládá, že byla dílem víde•ského autora Rudolfa Eislera.[128] Není vylou•ená, ba spíše pravd•podobná se zdá souvztažnost mezi datem vzniku této stavby a novostavbou Živnostenské banky. Sout•živost jist• podn•covala k budování reprezentativních prostor•. Z•stat pozadu za konkurencí nebylo žádoucí.

Ambice firmy Kone•ný & Ned•lník v úkolu stavby Živnostenské banky byly tentokráte vyšší. V jejich archivu se nacházejí návrhy kompletn• vypracovaného p•dorysu, pohledové ná•rty, návrh na interiérový detail a rozpo•et. Tento projekt však z•stal pouze na papí•e a firma nakonec s bankou nespolupracovala ani na rovin• provedení stavebních prací. Projekt byl vyhotoven v •ervnu 1911 a v únoru 1912. N•kdy záhy poté nejspíše prob•hlo výb•rové •ízení na návrh architektury. Firma už tou dobou m•la mnohaleté zkušenosti v rovin• stavitelské, stejn• jako projektantské, proto si asi troufla na takto velkou a prestižní práci, p•esto však její návrh vybrán nebyl. Stavbu nakonec provedla pražská firma V. Nekvasil v Karlín• podle projektu pražského architekta Osvalda Polívky, um•lce se zna•nými zkušenostmi v oblasti reprezentativní architektury, staveb pen•žních ústav• a ve•ejných institucí v•bec.

E. Je•ábková[129] nabízí spekulativní teorii, kterou nelze doložit archivními materiály. Autorka se na základ• „*podobnosti hmotového •ešení*" architektury realizované a stavby navržené firmou Kone•ný & Ned•lník, kterou dedukuje ze „*zb•žných ná•rt• v primitivní obrysové kresb• architektury*" domnívá, že stavba a projekt firm• asi byly zadány, ale protože „*nevyhovovaly reprezentativním nárok•m pražské Živnobanky, došlo ke zm•n• architekta*". Je•ábková se dále dohaduje, že Kone•ný & Ned•lník byli

[127] P. Marek, Prost•jov v letech 1848-1918. *Prost•jov. D•jiny m•sta (2).* Prost•jov 1999, str. 41.
[128] P. Zatloukal, Architektura první poloviny 20. století. Ibid., str. 208. P. Marek uvádí, že stavbu provedla pražská firma V. Nekvasil, tatáž, co postavila také Živnobanku. Viz P. Marek, Prost•jov v letech 1848-1918. Ibid, str. 41.
[129] E. Je•ábková, *Prost•jov – enkláva •eské secese na Morav•. Sociální a kulturní p•edpoklady.* Olomouc 1995 (diplomová práce FFUP), str. 215-216.

p•vodn• vybráni z ekonomických d•vod•, jelikož byli projektanty i provád•jícím elementem v jednom, nadto místním a „*Živnobanka se v pr•b•hu stavebních prací snažila co nejvíce redukovat rozpo•et*“. Živnostenská banka si snad až posléze m•la uv•domit, nakolik architektonicky stimulující prost•edí okolí jejího staveništ• obklopovalo a tedy zrušila dosavadní smlouvy s firmou Kone•ný & Ned•lník a zakázku zadala architektovi, který, mimo jiné, pro ni již d•íve navrhl budovu její centrály v Praze (podle jeho projektu byla postavena v letech 1898 – 1901).[130]

Polívkovy plány k Živnostenské bance v Prost•jov• se bohužel zatím nepoda•ilo nalézt, a proto není ani možné p•esn• porovnat podobnost jím navržených p•dorys• s p•dorysy z archivu Kone•ný & Ned•lník. P•esto m•žeme dát Je•ábkové zapravdu, že dispozi•ní •ešení neprovedeného návrhu a Polívkovy stavby vskutku jisté hmotové podobnosti vykazuje, což ale nelze konstatovat ze srovnání s pohledovými skicami, jak tvrdí autorka, ale pouze ze studia p•dorysných návrh•. Z p•dorysu prvního patra po•ízeného p•i stavebních úpravách, z roku 1951[131] m•žeme soudit, že se pravd•podobn• vícemén• shoduje s p•vodním (tedy •ešeným O. Polívkou) plánem patra. Pokud jej porovnáme s projektem z pera firmy prost•jovské firmy, nezbývá než teorii o jejich p•edpokládané souvislosti zvážit. Z Je•ábkové formulací není v•bec jednozna•né, zda m•la na mysli nekalé praktiky architekta Polívky, který si tak•íkajíc zap•j•il plán vypracovaný firmou Kone•ný a Ned•lník a podepsaný Rudolfem Kone•ným ml., p•esto se srovnáním fragmentu z roku 1951 a dispozi•ního plánu projektovaného prost•jovskou firmou taková úvaha nabízí. Projekt Kone•ného a Ned•lníka existuje ve dvou variantách. Starší z nich pochází již z •ervna roku 1911 a jeho hmotová podoba s Polívkovým pojetím je o n•co bližší, což je dáno zejména obdobným rozmíst•ním arký••. Mladší varianta byla vypracována o více než p•l roku pozd•ji, v únoru 1912 a s provedeným objektem naopak nese prvky v•tší podobnosti její p•dorysné •len•ní. Zde autor umístil hlavní schodišt• do téže osy jako O. Polívka, dal mu obdobný tvar, distribuce

[130] P. Vl•ek, *Encyklopedie architekt•, stavitel•, zedník• a kameník• v •echách*. Praha 2004, str. 514.
[131] Centrální spisovna m•stského ú•adu Prost•jov, arch. •. 123, Krava•ova 1.

místnosti u obou naprosto odpovídá, stejn• jako jejich velikost, umíst•ní a typ menšího (zam•stnaneckého) schodišt• do rohového prostoru vzniklého náhlým ustoupením uli•ní fasády nebo v prvním pat•e projektované zúžení budovy odebráním hmoty dvorní •ásti nejspíš kv•li sv•telným podmínkám.

Rozdílnost a v•bec existence dvou verzí návrh• vypracovaných prost•jovským projektantem, vyplývá ze situace, kterou Živnobanka nastavila nejspíš na po•átku roku 1912. P•vodní velikost pozemku zakoupeného bankou umož•ovala výstavbu velmi rozm•rného objektu, s dlouhou uli•ní frontou. •asem však z výstavby takto nákladné stavby upustila, rozhodla se parcelu redukovat a •ást nabídnout k prodeji. Jako místo vzniku vlastního nájemního domu jej odkoupila firma Kone•ný & Ned•lník[132] a postavila zde roku 1913 nájemní d•m J. Chytila (viz výše). Ješt• z doby p•ed rozhodnutím banky o redukci parcely pochází první z verzí p•dorysného návrhu, pod kterou se podepsal Rudolf Kone•ný. •eší stavbu se zhruba o polovinu delší uli•ní frontou.[133] Návrh je datován 21.6. 1911. Druhý projekt, ve kterém se již projevila eliminace rozm•ru, signován není a pochází z 9. 2. 1912. Fakt, že prost•jovská firma pro Živnobanku zhotovila projekt dvakrát jen napovídá, že jejich spolupráce s touto institucí nejspíš m•la být slibná. Možné je, že k prvnímu návrhu pat•í i skicy zachycující p•edstavu o tom, jak by m•lo být pojato pr••elí, a že Kone•ný & Ned•lník v tomto bod• po•ítali s komplexní realizací celé architektury, od návrhu pr••elí, p•es fasádu až po stavební práce. Banka však nejspíš zm•nila podmínky, odprodala kus pozemku, získala finance a projekt zadala renomovanému architektovi. Výb•r Osvalda Polívky se z d•vodu jeho p•edchozí spolupráce s institucí jeví p•irozený. Architekt navíc ze zkušenosti práce na projektu nové prost•jovské radnice v letech 1902 – 1908 získal znalost nejen situa•ní, ale též pom•r• ve m•st• a architektonického kontextu, které mu zajisté musely být výhodou. Polívka nyní dostal novou p•íležitost projevit sv•j talent v návrhu stavby umíst•né ve stejné front• s architekturou, z prací na níž byl pár let p•edtím vyštván intrikami

[132] SOA Prost•jov, fond Kone•ný & Ned•lník, •. kartonu 60, inv. •. 237, dopis firmy Živnostenské bance z 31.1. 1912.
[133] Délka fronty, kterou banka prodávala, d•lala 23 nebo 24 m.

hodonínského SVUM. Polívkova stavba vyrostla nakonec ješt• d•íve než radnice, •ímž spolu s její lokací um•lec jist• došel nemalé satisfakce.

Výb•r stavební firmy prob•hl z•ejm• na samém za•átku •ervence 1912[134] a z •ízení vyšla nejlevn•ji pražská stavební firma V. Nekvasil v Karlín•. Proto, aby Živnobanka nemusela prost•jovské firm• vyplatit finan•ní odm•nu za vyhotovení návrh• – které firma nepožadovala v p•ípad•, bude-li jí zadáno provedení stavby – podnikla kroky k jednání prost•ednictvím O. Polívky s firmou Nekvasil o jejím dobrovolném odstoupení.[135] Tato akce nedosáhla úsp•chu, Nekvasil naopak nabídl slevu, což banku uspokojilo a zakázku mu zadala.[136] Stavba banky byla m•stským ú•adem povolena v polovin• •ervna 1912 a za•ala v •ervenci poté, co byly schváleny n•které zm•ny oproti p•vodnímu (Polívkovu) projektu, navržené vedoucím stavby, prost•jovským stavebním radou J. Vaculíkem.[137] Archivními dokumenty doložený po•átek stavby – i když ne na den p•ešn• - tedy spadá až do doby, kdy už banka jasn• rozhodla o tom, že: Osvald Polívka je autorem projektu a firma V. Nekvasil v Karlín• stavbu provede. I když neznáme p•esný den za•átku prací, nelze si p•edstavit, že by stavba mohla za•ít d•íve, než je ur•ena její provád•jící firma. Tímto odpadá poslední možná spekulace, tedy o tom, že autor stavby se musel p•izp•sobit tvarovým vlastnostem stavby již zapo•até – podle plánu firmy Kone•ný & Ned•lník. P•estože argument pro „podobnost •ist• náhodnou" po srovnání neprovedeného projektu prost•jovské firmy a realizovaného objektu architekta Polívky pro nedostatek d•kaz• nelze vyvrátit, intenzita jejich shody z•stává nadmíru podez•elá.

[134] Kone•ný & Ned•lník zaslali svou nabídku 30.6. 1912, ze srovnání s mnoha dalšími p•ípady doloženými v jejich archivu lze p•edpokládat, že to byl „deadline" pro dodání oferty. SOA Prost•jov, fond Kone•ný & Ned•lník, •. kartonu 60, inv. •. 237, dopis firmy Živnostenské bance z 30.6. 1912.

[135] A•BN Praha, fond ŽB, S I/c – 23, protokol o sch•zi výkonného výboru Živnobanky z 18.7. 1912. Cit. podle: E. Je•ábková, *Prost•jov – enkláva •eské secese na Morav•. Sociální a kulturní p•edpoklady.* (Diplomová práce FFUP v Olomouci). Olomouc 1995, str. 218.

[136] A•BN Praha, fond ŽB, S I/c – 23, protokol o sch•zi výkonného výboru Živnobanky z 20.7. 1912. Cit. podle: Ibid.

[137] Viz dokumenty v SOA Prost•jov, fond AMP, inv. •. 743. Živnobanka.

Podle požadavk• Živnobanky m•la novostavba sloužit nejen jako sídlo prost•jovské filiálky s administrativními a ve•ejnými prostorami, ale po•ítalo se, že velkou •ást budou zabírat také obytné prostory, stavba i po zna•né redukci m•la být a ve své provedené podob• také je dosti rozm•rná. Dispozi•ní •ešení, zejména u druhé verze projektu, po•ítá s objemovým zvýrazn•ním fronty do nám•stí a s na n•j navazující stejn• dlouhou •ástí fronty orientované do Krava•ovy ulice, což by nejspíš dalo vzniknout celku p•sobícímu dojmem samostatné stavby. Architektura je takto rozd•lena na dv• •ásti: Nárožní hmota na •tvercovém p•dorysu, která je d•ležitá z hlediska pohledové dominance a zbytek stavby s pr••elím orientovaným podéln• do úzké Krava•ovy ulice. Stejný motiv využil v pojetí architektury Živnostenské banky i Osvald Polívka. Toto d•lení p•ibližn• vymezuje i p•dorysné ohrani•ení bankovních a ostatních prostor. Stavba je navržena jako t•ípatrová budova s mezaninem. Hrubou p•edstavu o tom, jak by snad v podání firmy Kone•ný & Ned•lník mohlo být •len•no hlavní pr••elí, si m•žeme ud•lat pouze ze zb•žných ná•rt•, které vypovídají nejspíš jen o jedné z možností a jak již bylo nazna•eno, pravd•podobn• korespondují s prvním projektem. Skica znázor•ující hlavní pr••elí ukazuje úst•ední risalit, se kterým se ale v p•dorysných plánech nepo•ítá. Další ná•rt nabízí pohled na nároží a poslední ze t•í nákres• nejspíše zachycuje zakon•ení bytové •ásti budovy. Z podrobn•jšího, nov•jšího plánu vyplývá, že hlavní fasáda m•la být asi spíše plošná a uli•ní fronta •lenit•jší. V ní se nacházejí dva arký•e: Jeden je umíst•ný do centra objemov• zvýrazn•né •ásti uli•ní fronty a druhý – podstatn• mohutn•jší – symetricky vyvažuje opa•ný konec téhož pr••elí. Arký•e procházely t•emi patry. Asi dv• t•etiny p•ízemí zabírají ve•ejné prostory pen•žního ústavu. Vchody do nich jsou dva, jeden situovaný do levé pohledové osy v nám•stí. Krátké schodišt• ústí do hlavní haly, ve které je vpravo umíst•na konkávn• zak•ivená p•epážka odd•lující halu od ú•edních prostor, schodišt• dále podél zdi pokra•uje do patra. Tvar p•epážky se jednak musel p•izp•sobit pot•eb• dostate•ného prostoru v hale a jednak logicky koresponduje s tvarem hmoty budovy. Vestibul se otvírá do menší p•edsín• vedoucí do hovorny po pravé stran• a šatny po

levé stran•. Odd•lena dve•mi následuje podesta schodišt• navazujícího na druhý vstup do banky, který byl zárove• hlavním vstupem do budovy, z Krava•ovy ulice. Po levé stran• podesty jsou umíst•ny toalety separované na dv• •ásti tak, že do první z nich vede vstup z šatny a do druhé z podesty. Schodiš•ová hala s dvouramenným schodišt•m kon•í v menším vstupním prostoru na uli•ním niveau, odd•luje ji od ní jen n•kolik schod•. Schodišt• zárove• ohrani•uje plochu vymezenou ú•el•m banky. Zbývající •ást p•ízemí je odd•lena a vypln•na obchodními prostory. Do suterénu projektant prakticky umístil další funk•ní místnosti pen•žního ústavu – sejfy a archiv – k nimž je p•ístup možný pouze schodišt•m z p•ízemního ú•ednického prostoru za p•epážkou, vyhrazeného pokladníkovi nebo to•itým schodišt•m vedoucím skrz t•i podlaží velmi prakticky umíst•ném v oblém prostoru ú•adovny vzniklém dispozi•ním •ešením odstupující hmoty v uli•ní front•. P•ibližn• stejná plocha jako v p•ízemí je pro pot•eby banky vy•len•na i v prvním pat•e. To•ité schodišt• z p•ízemní haly vede do •ekárny, ve které se op•t nachází hygienické zázemí a odkud se vchází do ú•adovny a hovorny, které jsou spolu s kancelá•í •editele se•azeny za sebou v ose nám•stí. V uli•ní ose na •editelnu p•iléhá zasedací místnost s arký•em a z ní se vstupuje do další ú•adovny. Dále navazuje archiv, eventuáln• pohostinský pokoj s drobnou místností situovanou do prostoru zbývajícího mezi schodišt•m a obvodovou zdí. Chodba z •ekárny vede k hlavnímu schodišti, za nímž za•íná obytná •ást budovy.

Byt v prvním pat•e má t•i prostorné pokoje orientované do ulice a kuchyni a sociální za•ízení do dvora. Obdobný byt se nachází i v druhém pat•e nad ním, tedy napravo od schodišt•. Po levé stran• projektant navrhl byt luxusn•jší, s centrální p•edsíní, vedle t•í pokoj• navíc s jídelnou a terasou do dvora. T•etí patro je zcela identické s druhým (jediný plán je ozna•en jako II. a III. patro). Do mezaninu autor projektu navrhl situovat dva menší byty.

Ve starším plánu banka zabírá podstatn• menší •ást budovy, pouze p•ízemí a jen úst•ední prostor vymezený •tvercovou hmotou nároží. Za ním je projektováno hlavní schodišt•. Vchod je situován na stejném míst•

jako v plánu druhém, vede stejn• tak do ve•ejné haly zmenšené o vybíhající hmotu •editelny vm•stnané mezi vchod a ú•tárnu, kterou od haly odd•luje p•epážka ve tvaru U. Hala tím nabývá nepravidelného p•dorysu, na kterém získává ješt• díky na její úkor na proti kancelá•e •editele situované šatny. Hala tak nep•sobí jako centrální prostor, ale vznikem r•zných zákoutí spíš jako n•kolik spojených menších hal. Schodišt• vedoucí z haly do patra je umíst•no obdobn• jako na druhém projektu, za ním už zbývá jen malé místo pro toalety a p•edsí•, jelikož prostor v druhém plánu využitý pro tyto ú•ely zde zabírá dv•r. Pon•kud prakti•t•ji •eší bankovní prostory alternativa tohoto plánu, kdy kancelá• •editele je posunuta až za ú•tárnu, vedle hlavního schodišt•, od kterého kolem ní vede chodba. Na chodbu navazuje podatelna, ke které má klient p•ístup z haly. Ve•ejná hala se zmenšila, ale získala na jasnosti a prakti•nosti. Mezi tímto starším a výše popsaným nov•jším návrhem je kvalitativn• dosti velká distance. Nov•jší se zdá být velmi praktický, s vyvinutým citem pro prostor a harmonii, zatímco starší p•sobí jaksi konzervativn• a t•žkopádn•. Je pravd•podobné, že banka m•la p•vodn• v plánu vm•stnat své ú•ední prostory jen do limitovaného rozm•ru p•ízemí tak, jako s tím i projekt po•ítá, •ímž by se dala vysv•tlit stísn•nost, jaká je z n•j díky p•epln•nosti z•ejmá.

K návrhu se v archivu firmy dochovala kopie p•dorysu Živnostenské banky v Moravské Ostrav•. Ta však vznikla již na p•elomu století a z p•iloženého návrhu lze p•i srovnání s prost•jovským návrhem cítit jistou zkostnat•lost. Jak je z p•dorysu patrné, distribuce místností v této instituci je pon•kud stroze ú•elová, bez vynalézavosti, bez velkých nárok• na komfort, podobn• jako i ve starším projektu R. Kone•ného. Ostravským plánem se projektant zjevn• inspiroval pro •ešení vstupní haly (•ekárny) a p•epážky s ú•adovnou, které jen jakoby negativn• obrátil.

Poslední detail projetku prost•jovské firmy pro filiálku Živnostenské banky spo•ívá v návrhu pen•žní p•epážky, která m•la být vyhotovena jako dekorativní element, s použitím ušlechtilých materiál•, o kterém se dále zmíníme v souvislosti s firmou Vulkania.

Výstavba budovy podle projektu Osvalda Polívky prob•hla v letech 1912 a 1913, v zá•í toho roku za•ala banka ve svém novém sídle ú•adovat. [138] Tisk ji ozna•il za „*stejn• imposantní jako radnici*“.[139] Polívkovo pojetí stavby je pom•rn• zda•ilé. Mísí se v n•m hned n•kolik tendencí. V zásad•, jak už bylo i nazna•eno, se stavba d•lí na p•ední trakt, který více •i mén• odpovídal ú•edním bankovním prostor•m a zadní trakt uli•ní fronty, kam byly situovány obchody a v patrech byty. Fasády t•chto dvou funk•n• odlišných •ástí jsou pojaty ve zna•n• rozdílných stylech. Hlavní, reprezentativní •ást m•žeme ze stylového hlediska za•adit k jakési sm•si románské, neorenesan•ní a barokní inspirace se secesním detailem. Obytný trakt je purizující, tak•ka dekorace prostou architekturou. Ob• •ásti jsou spojeny nenásiln• a celek p•sobí lehkým elegantním dojmem.

Projekt firmy Kone•ný a Ned•lník na stavbu prost•jovské Živnobanky je v kontextu t•chto stavitel• ojedin•lým dokladem rozvedení jejich invence v oblasti práce s prostorem. K takto významným stavebním úlohám se dostávali z•ídka. Proto i když návrh proveden nebyl, m•žeme jej ocenit zejména pro možnost sledovat potenciál, který zpravidla nedostal p•íležitost k využití. Zajímavý je rozhodn• posun v kvalit• od prvního k druhému projektu, p•i•emž mladší z nich je ukázkou pokro•ilé práce s p•dorysným •len•ním, smyslu pro prakti•nost a další kvality, které byly kladeny na moderní ve•ejné prostory.

2. Hotel Grand

Také další finan•ní instituce se roku 1911 rozhodla, že své investice vloží do výstavby. Tentokráte šlo ovšem p•edevším o pen•žní transakci,

[138] A•NB, fond ŽB, S I/c – 25, protokol o sch•zi výkonného výboru Živnobanky. Cit. podle: E. Je•ábková, *Prost•jov – enkláva •eské secese na Morav•. Sociální a kulturní p•edpoklady*. Olomouc 1995 (Diplomová práce FFUP), str. 222.
[139] Národní listy ro•. 54, 8.6. 1914. Cit. podle: Ibid.

nikoli zam••enou výhradn• na vlastní reprezentaci, jelikož tu m•l tento pen•žní d•m prozatím zajišt•nu.

Úv•rní spolek záložna a zastavárna v Prost•jov•, který narozdíl od Živnostenské banky pat•il k drobným místním pen•žním ústav•m, rozhodl, že své investice vloží do výstavby. Záložna v Prost•jov• vznikla poprvé v roce 1863, roku 1872 však byla rozpušt•na.[140] Znovuobnovena byla jako *Úv•rní spolek záložna v Prost•jov•* roku 1873, který o rok pozd•ji zahájil svou •innost. Roku 1879 byla k instituci p•ipojena zastavárna a tudíž zm•n•n název na *Úv•rní spolek záložna a zastavárna v Prost•jov•*.[141] Po roce 1892 záložna p•ešla do •eských rukou, •ímž za•ala z•eteln• prosperovat.[142] Hned další rok zakoupila budovu renesan•ního zámku (na Pernštýnském nám.), p•est•hovala se do ní (poté, co od roku 1882 sídlila v provizorních prostorách na Žerotínov• nám.) a po •ase ji pod•ídila zásadní rekonstrukci. Na té, jak bylo již d•íve zmín•no, pracovali v letech 1900 – 1906 architekti Vladimír Fischer a Václav Roštlapil, malí•skou výzdobu provedl Jano Köhler a socha•skou Franta Uprka. Pojetí této p•estavby vycházelo z národnostn• vyhran•ných tendencí (viz výše), zejména pak v Köhlerov• malí•ské a sgrafitové dekoraci, ve které se promítly patriotské excesy Ond•eje P•ikryla, který program výzdoby – jak uvádí J. Mathon – navrhl.[143] Tato realizace byla pro ústav pom•rn• dosti finan•n• náro•ná, proto také nejspíš další transakce Úv•rního spolku, založené na investicích do nemovitostí spadají až do doby pozd•jší. Krom• zámku instituce zakoupila pozemky a nechala vystav•t bytových domy a hotel. Jejím zám•rem (pravd•podobn• pozd•jšího data) byl též vznik vlastního bankovního domu na hlavním nám•stí, který „*m•l býti ozdobou m•sta*“[144], nikdy se však neuskute•nil.

[140] Viz text s popisem fondu Bu 9/2 Prost•jovská záložna, SOA Prost•jov.
[141] V. Janoušek, *Vlastiv•da Moravská: II. Místopis. D•jiny Prost•jova. Prost•jovský okres.* Brno 1938, str. 110.
[142] Ibid., str. 23 a 39.
[143] J. Mathon, *Jano Köhler a jeho dílo*. Olomouc 1948, str. 36. Jde o výjevy a nápisy odkazující k sláv• a bohatství hanáckého folkloru (nap•. alegorie spo•ivosti a práce v podob• hanáckého venkovana, výjev z p•íb•hu o králi je•mínkovi atd.) p•sobící v m•stském prost•edí – jak si povšiml již jeden ze snad prvních kritik• tohoto podniku, kterým Mathon jist• byl – pon•kud neopodstatn•n•.
[144] Viz text s popisem fondu Bu 9/2 Prost•jovská záložna, SOA Prost•jov.

V srpnu roku 1911 správní rada Úv•rního spolku rozhodla zažádat místní stavitele o p•edb•žné návrhy na stavbu •ty• t•ípatrových dom• na jeho pozemku v Palackého a Vodní ulici, z nichž dva m•ly být pr••elím obráceny do jedné a dva do druhé z ulic. Požádány m•ly být následující stavitelské firmy: Václav Sou•ek a Vladimír Lukáš, •en•k Venclík, Jan Skoupil a Kone•ný & Ned•lník.[145] Jen o n•kolik m•síc• pozd•ji, v listopadu 1911, se správní rada usnesla, aby byly zahájeny p•ípravné kroky ke stavb• „*hôtelu garni*". Spíše než o další stavební realizaci šlo o zm•nu úlohy, ze dvou plánovaných dom• s pr••elím do Palackého ulice se nakonec m•la stát novostavba hotelu. O p•edložení plán• a rozpo•t• na ni m•ly být požádány už jen firma Kone•ný & Ned•lník a V. Sou•ek a V. Lukáš, jejichž dodání muselo prob•hnout ne pozd•ji než do •trnácti dn•.[146]

•lenové správní rady Úv•rního spolku nebyli na poli organizace výstavby a s nimi spojených záležitostí žádnými nová•ky, vždy• šlo o tytéž ctihodné ob•any, kte•í se angažovali v aktivitách správy m•sta, mnozí jako •lenové m•stské rady. V takové funkci získali p•i frekvenci m•stské výstavby mnoho zkušeností s plánováním, schvalováním a všemi dalšími náležitostmi, kterými p•ípravy a pr•b•h stavby procházel. Poté, co správní rada v lednu roku 1912 všemi hlasy schválila provedení staveb dvou bytových dom• a hotelu dle návrhu firmy Kone•ný & Ned•lník, ustanovila i stavební komisi, která m•la dbát na správné provedení jejich usnesení. Jedním z jejich •len• byl i Josef Ková•ík, stavebník s •erstvými zkušenostmi z nedávné realizacee vlastního domu (viz dále).[147] Správní rada vskutku nenechala nic náhod• a vyslala dva své •leny na pr•zkum podobných hotelových za•ízení v dalších m•stech, aby „*informovali se o ú•elnosti jejich*

[145] SOA Prost•jov, fond Bu 9/2 Prost•jovská záložna, položka •. 12, zápis z 30/8 1911, Protokol o sch•zích správní rady Úv•rního spolku záložna a zastavárna v Prost•jov• 1910-1913.
[146] Ibid, zápis z 29/11 1911.
[147] Ibid.

za•ízení, správ• a jak osv•d•ují se“.[148] K tomu si na radu p•izvala brn•nského hoteliéra J. Moravce.[149]

P•estože stavbu hotelu a dvou bytových dom• podle návrhu firmy Kone•ný & Ned•lník správní rada Úv•rového spolku schválila, o provád•jicí stavební spole•nosti ješt• nerozhodla. Uvažovala o firm• Kone•ný & Ned•lník pro stavební práce pro hotel a o firm• V. Sou•ek a V. Lukáš pro provedení stavby dom•. Definitivní slovo padlo v únoru, provední novostavby hotelu podle vlastních návrh• získá firma Kone•ný & Ned•lník a domy ve Vodní ulici budou zadány firm• V. Sou•ek a V. Lukáš, které provede dle návrhu •e•ka Venclíka. Pro• záložna ve finále zm•nila projektanta obytných dom•, nevíme. •en•k Venclík byl také ustanoven jako stavební dozor nad veškerými pracemi týkajícími se stavby hotelu, jakož i nad kontrolou ú•t• apod.[150] Jednou z podmínek stanovených stavebníkem bylo zajiš•ovat veškeré dodávky u •eských a místních podnikatel•.

Investice do nových bytových dom• a hotelu m•la být pro Úv•rní spolek finan•n• výhodnou a navíc opatrnou transakcí. V atraktivním popula•n• expandujícím m•st• i p•es obrovský stavební ruch rostla bytová krize. Situace ohledn• hotelových za•ízení nebyla o nic lepší. Záložna tedy výstavbou nových užite•ných objekt• vedle služby sama sob• m•la také splnit „*hospodá•ský úkol v našem m•st• a celém kraji*“.[151]

Jelikož se staveništ• nacházelo na pozemku sousedícím s budovou pošty (roh Palackého a Vodní), pracovní název hotelu zn•l „*hotel Pošta*“. Stavební práce za•aly neprodlen• po definitivním zadání objednávky vytý•ením stavební •áry, která vznikla prodloužením stávající poštovní budovy. Okamžit• poté zapo•al výkop základ•. Již na po•átku •ervna kon•ilo vyzdívání a do konce dalšího m•síce se dod•lávaly omítky. V listopadu byly dokon•eny všechny práce sv••ené firm• Kone•ný &

[148] Ibid, zápis z 29/11 1911.
[149] Ibid, zápis z 17/1 1912. Iniciála k•estního jména mohla být zam•n•na, pak by snad šlo o Karla Moravce, majitele hotelu Slavia v Brn•.
[150] Ibid, zápis z 21/2 1912.
[151] Ibid, zápis z 13/1 1912.

Ned•lník, kolauda•ní komise se konala v polovin• m•síce, když už i vnit•ní za•ízení bylo na svém míst•.[152] Stavba tedy i p•es n•které technické problémy, se kterými se potýkala (jedním z nejzávažn•jších bylo pronikání spodní vody do sklepních prostor• souvisejících nejspíš s existencí starého mo•álu, na který se p•išlo p•i stavb• budovy pošty), trvala neuv••iteln• krátkou doby, necelých dev•t m•síc•. 15. listopadu byl hotel slavnostn• otev•en, o den pozd•ji p•ivítal svého prvního hosta, cestovatele E. Svojsíka, který do Prost•jova p•ijel na p•ednášku o svých cestách Jižní Amerikou.[153]

Budova byla navržena jako jednok•ídlá stavba na pravoúhlém p•dorysu podélnou frontou situovaná do domovní zástavby. Hlavní pr••elí je pom•rn• dosti ploché a zcela symetricky jej •lení m•lký úst•ední risalit a dv• pom•rov• stejn• dlouhé bo•ní •ásti. Toto d•lení ur•uje i výšku budovy: V postranních •ástech má t•i patra, risalit navíc završuje mansardové polopatro. V p•ízemí je umíst•no n•kolik vchod•, v•etn• hlavního vchodu do hotelu v úst•edí risalitu, po jehož pravé stran• se nachází jediné p•ízemní okno. Projektant již nyní nejspíš po•ítal s obkladem p•ízemí kamennými deskami, plán ukazuje hladké plochy s velmi jednoduchým horizontálním geometrickým štukovým dekorem v prostoru mezi jednotlivými vchody, pod •ímsou. Dekorativn•ji byl navržen hlavní vchod a celý risalit. Nad st•edovým vchodem se nachází zaklenutá markýza kopírující tvar dve•í, který po stranách lemují dv• liseny s geometricky pojatými hlavicemi a každá s jedním prolomeným sv•tlíkem oválného tvaru v úrovni dvou t•etin výšky dve•í. Postranní risalitní okno i druhý vchod rámuje (asi) o•ez kamenné desky, kolem zaklenutí oblou•kovit• vykrajovaný, podokenní parapet tvo•í geometrický štukový dekór s vpadlými •tvercovými výpln•mi. Rytmizace pr••elí je celkov• dominantn• horizontální. Risalitní liseny spínající všechna t•i patra jsou jejím základem, umoc•ují ji pak t•i ornamentáln• pojaté segmentové arký•e probíhající prvním a druhým patrem. Na bo•ní hmotu auto•i navrhli

[152] SOA Prost•jov, fond Bu 9/2 Prost•jovská záložna, položka •. 6, Deník pro stavbu hotelu „Pošta“ Úv•rového spolku „Záložna a Zastavárna“ v Prost•jov•..
[153] *HzH*, ro•. 58, 1940, •. 19, 11.5., str. 5-6.

aplikovat lisenové rámy, mezi druhým a t•etím patrem p•erušené kordonovou •ímsou, nicmén• vertikalizaci logickým propojením pater stále sledující. Všechna okna v patrech, vyjma termálního okna v mansard•, jsou pravoúhlá. V plochách po stranách risalitu se nachází po •ty•ech okenních osách, v risalitu jsou pak t•i hlavní osy, dále se d•lící na t•i. Arký•e po stranách rámují ustupující liseny a jejich st•edem op•t bez p•erušení vertikáln• probíhají hladké úzké liseny odd•lující od sebe štíhlá okna. Arký•e završuje zast•ešení plochého zvoncovitého tvaru. Celkov• arký••m dominuje motiv •tverce, užitý v parapetní výplni, v nadokenním prostoru a v d•lení oken p•í•lemi na •tvercová pole, p•i•emž v horní okenní tabulce je •tverec postaven nakoso. Prostor odd•lující od sebe patra vypl•ují pole s jemnou štukovou výzdobou, op•t s výrazným motivem oválu. Arký•e od sebe odd•lují liseny sahající do výšky druhého patra, jejichž horní •ást je štukov• dekorována, završeny jsou op•t •tvercovým útvarem s kruhovou výplní. V prvních dvou patrech arký•e p•ekrývají •ást ší•e lisen spojujících všechna patra. Tyto liseny mají možnost pln• se projevit až v pat•e horním, kde je završuje štuková dekorace s detailem drobných dvojitých oválk•, navozující dojem hlavice, jakoby s odkazem na pilastry vysokého •ádu. Okna v t•etím pat•e mají jen jednoduché orámování šambránou, st•edové okno se obdobn• d•lí do •tvercových polí, jako tomu je v arký•ích. Po stranách jsou okna rozd•lena po dvou, jednoduché •len•ní okenních skel je totožné se všemi ostatními okny v hlavním pr••elí. Do t•í prostor• vzniklých nad okny mezi výraznou lisenovou štukovou dekorací, auto•i situovali nápis „HOTEL GARNI HOTEL“. Polopatro zvýraz•uje zalamovaný segmentový atikový štít s termálním oknem, okolo n•jž obíhá šambrána, jejímž dekorativním elementem v podokenní sekci je op•t drobný dvojitý oválek. Na okno nasedá mohutný zdobný klenák opat•ený oválnou kartuší. Drobné oválné ter•e se objevují též na lisenách kolem bo•ních okenních os – vypl•uje jej koso•tverec s prov•šenými stranami – a v jejich zvln•ných štukových nadokenních výplních. Kordonová •ímsa nad druhým patrem tvar výplní opisuje, •ímž získává rovn•ž zvln•ní v nadokenních osách a tím opakuje tvar zakon•ení arký•• a tak celé fasád• dodává na

harmonii. Korunní •ímsu p•erušenou v risalitu definují vpadlé •tvercové výpln•. Mansardová st•echa na risalitem je podobn• dekorativn• rozd•lena pásem se •tvercovými výpln•mi, dopln•nými oblou•ky a kroužky. Na její vrchol auto•i umístili kovový nádstavec s nápisem „HOTEL“.

Tento první návrh byl posléze mírn• modifikován, došlo k posunu okenních os v bo•ních •ástech budovy (odpovídajícímu p•dorysným zm•nám v rozvržení do nich situovaných pokoj•), ke zm•n• tvaru dve•í v hlavním vstupu, •ímž i markýza dostala novou finální podobu, profilace lisen kolem arký•• zmizela. Žádné podstatné zásahy do podoby hlavního p••elí však již neprob•hly. Z p•vodního „hotelu Garni“ byl p•ejmenován (nebo šlo možná o zm•nu p•edpokládaného standardu) na *Grand Hotel*.

Dvorní fasádu modelují bo•ní risality •ty• okenních os a úst•ední polygonální arký• se t•emi okennímí osami. Arký• završuje st•echa jehlancového tvaru. Arký•em procházejí vertikální lisénové pásy, bo•ní strany jsou naopak d•leny lisenami horizontálními. Podokenní parapety dekoruje jednoduchý koso•tvercový ornament.

Pod první návrh pr••elí zhotovený v •íjnu 1911 se podepsali Rudolf Kone•ný a Vlá•a Vychodil. Štukatérské práce provedli Josef •áda a Eduard Je•mínek.

Spojením sil projektant• vznikl celek, ve kterém se projevuje jedna z poloh tzv. *stylu 1910*. Pod tento termín si dovolujeme zahrnout mnoho staveb vzniklých po roce 1910, nem•že být ale chápán jako n•jaký jednotný styl, ale spíše r•zné vlivy vycházející zejména ze soudobé architektonické produkce. Reprezentativní úloha p•iná ší p•íklon k symetrické stavb• s filigránsky jemným dekorem, podobným, jaký ve stejné dob• rozvinul i •en•k Venclík na návrzích nájemních dom• situovaných na druhé stran• parcely pro stejného objednavatele. Kone•ný & Ned•lník se však touto dobou v pojetí obytného domu uchylují k daleko puristi•t•jším prost•edk•m a fasáda hotelu nám tedy dává na odiv projektantovo uv•dom•ní si odlišnosti tohoto úkolu, který jakožto reprezentativn•jší

stavba má být koncipován dekorativn•ji. Celkov• stavba z•eteln• •erpá inspiraci z architektury •ermákova domu pro firmu Kaufmann & Platzko (viz dále), k níž Kone•ný & Ned•lník zhruba ve stejné dob• jako vznikal projekt na hotel Grand vypracovávali rozpo•et, což prakticky znamená, že plány k domu museli dob•e znát. Motiv segmentového arký•e, nad nímž je umíst•na atika, vertikální slou•ení oken lisenovými rámy, ornamentální prvek oválu a nenápadné klasizující lad•ní použité •ermákem na prost•jovské stavb• projektanti Grand hotelu v modifikované podob• využívají. Narozdíl od brn•nského architekta, který si vysta•il s velmi úspornou ornamentací ve snaze akcentovat hladké plochy, prost•jovští stavitelé p•edvád•jí intenzivní ornament vypl•ující pom•rn• rozm•rné plochy fasády a dávají na odiv stavbu evokující šperk. Manipulace s ornamentem však zde má daleko od jejího zp•sobu použití na fasádách vytvo•ených v p•edešlých letech a obrací se sm•rem let následujících. Jemnost ornamentu se snoubí s p•ísn• geometricky vymezenými plochami podléhajícími •ádu rytmizace fasády. V detailu •áste•n• p•ipomíná ostravské stavby Wunibalda Deiningera, pocházející ze stejné doby. Klasizující p•ídech, jaký má být v návrzích firmy pln• rozvinut kolem roku 1913 se zde lehce p•ipomíná, z•stává však ponejvíce zast•en a sotva povšimnutelný pod nánosem ornamentu. Pro tuto nejen v rámci produkce firmy, ale ve m•st• v•bec ojedin•lou stavební úlohu, auto•i zvolili formy, které na první pohled sd•lovaly informaci srozumitelnou i návšt•vníku neobeznámenému s posledními trendy na poli architektury, o výjime•né luxusnosti spojené se službami hotelu. K d•stojnosti stavby p•ispíval i ú•in mansardové st•echy.

Za•ízení hotelu s celkem padesáti •ty•mi pokoji vskutku odpovídalo standardu náro•ného zákazníka. Pro komfort host• byla instalována elektrická zdviž neboli výtah, pokoje vyh•ívalo úst•ední topení a vedla do nich teplá voda. Mechanismus centrálního vysava•e prachu byl samoz•ejmostí. Mén• komfortní už se zdá fakt, že se v prvním projektu nijak nepromítla myšlenka restaurace, kavárny, dokonce ani salonku. M•li se snad

hosté stravovat mimo hotel? V popisu plánovaného objektu je salonek p•eci jen zmín•n, m•l být umíst•n „*nad vestibulem s arký•em a balkonem*“.[154] V nov•jší verzi navíc jeden z p•ti zamýšlených obchod• v p•ízemí vyst•ídala hostinská místnost a jeho sklad byl vym•n•n za písárnu s kavárnou. V roce následujícím po dostavb• hotelu se pak za•aly sp•ádat plány na velkolepý komplex pohostinských za•ízení.

První p•dorysný návrh ukazuje, že do p•ízemí m•ly být situovány zejména obchody, jejich p•íslušenství a prostory sloužící chodu hotelu. Dvojúrov•ový vstup vedl do vestibulu •tvercového p•dorysu, umíst•ném nad uli•ním niveau, odkud návšt•vník krátkým schodišt•m vcházel do hlavní schodiš•ové haly situované do polygonálního arký•e dvorní fronty, jejímž st•edem procházel výtah. Z haly bylo možno vejít do prostoru ur•eného pro odkládání zavazadel, který m•l být d•lený a vedl podéln• st•edem pravého k•ídla podlaží a vedle haly tvo•il samostatnou místnost. Toto „*bagage*“ p•ímo souviselo s garáží v uli•ním traktu. Tím p•vodní projekt s prostorami p•ízemku p•ístupnými host•m kon•í. Podél uli•ní fronty v pravém •ásti budovy na vestibul p•iléhá kancelá• •editele a p•ed ní vedle chodby pokojík pro portýra. Za garáží jsou dv• prodejny se skladem obráceným do dvora. Mezi odkladnou zavazadel a sklady obchod• byl navržen pokoj pro podomka, za ním chodba se samostatným vchodem ze dvora a toaleta. Nalevo od vestibulu je umíst•na rovn•ž obchodní místnost se skladišt•m obráceným do dvora. Uli•ní trakt dále pokra•uje dv•ma dalšími prodejnami s menšími skladišti, takže byt portýra situovaný do nárožní •ásti dvorního traktu získává prostornost, které p•idává i do dvora hloub•ji protažený risalit. Byt sestává z jednoho pokoje a kuchyn•, vchází se do n•j chodbou ze dvora – která sloužila i p•ístupu do dvou krám• v p•edním traktu – po jejíž stran• jsou umíst•ny toalety. Byl již zmín•n salonek. Dle popisu (viz výše) si jej p•edstavíme v pat•e („*nad vestibulem*“), plány z února 1912 ukazují prom•nu obchodní místnosti p•iléhající na vstupní vestibul na salonek, který však byl uskute•n•n asi až v dalším roce:

[154] SOA Prost•jov, fond Kone•ný a Ned•lník, inv. •. 366 Grandhotel, dopis firmy Kone•ný & Ned•lník Úv•rnímu spolku s popisem zamýšlené stavby z 30.10. 1911..

Z ledna 1913 pochází nákres pohledu nazvaný *„úprava krámu na hostinskou místnost“*. Do p•vodního prostoru pro skladišt• vedle schodišt• byla nakonec umíst•na písárna (snad šlo o písárnu s kavárnou, podle plánu pohledu na její vchod, na kterém dve•e nesou nápis *„písárna kavárna“*) sloužící host•m.

Všechna patra mají tak•ka obdobná •ešení. Pokoje jsou z•et•zeny do uli•ního traktu, ve dvorním traktu se nacházejí pokoje vesm•s situované do risalitních prostor• – vždy jeden z nich sousedí s toaletami – dále sklad prádla a místnost pro pokojské. Pon•kud šokující je zjišt•ní, že p•es zdánlivou pokrokovost hotelového za•ízení, nacházela se jediná *„láze•“*, tedy koupelna s vanou, pouze v prvním pat•e (p•estože p•vodních požadavk• m•lo každé patro mít svou vlastní koupelnu[155]) . P•ední trakt horního patra hostil jen jeden hotelový pokoj, dvorní trakt pojal pokoje •ty•i, do atikového prostoru byly navrženy sklady •istého a ne•istého prádla, prádelna a žehlírnu (neprakticky situovaná vedle jednoho z pokoj•). P•dorysné návrhy z roku 1911 nesou podpis Rudolfa Kone•ného.

Zdá se, že místní tisk k novostavb• Hotelu Grand nem•l co •íci, nestála mu snad za povšimnutí? A• *Hlasy z Hané* b•žn• komentovaly kdejakou v•tší stavební akci ve•ejného charakteru ve m•st•, v den otev•ení nového hotelu a ani pozd•ji k n•mu, vyjma reklamy oznamující, že hotel dne 16. listopadu 1912 zahájí svou •innost[156], ml•í. Chválou na hlavu n•meckého podnikatele ani v letech tak vzdálených od on•ch národnostních t•enic posledních desetiletí p•edchozího století, •eši ješt• ani dosud, jako ostatn• ani nikdy jindy, nep•ekypovali. P•esto, výstavba okázalého ubytovacího za•ízení, navíc v investici •eského finan•ního ústavu, skv•le zapadala do zájm• dlouholetého hospodá•ského plánu m•stské správy, totiž prom•ny Prost•jova ve velkom•sto.[157] Dnes již bohužel není možné

[155] SOA Prost•jov, fond Bu 9/2 Prost•jovská záložna, položka •. 12, zápis z 30/8 1911, Protokol o sch•zích správní rady Úv•rního spolku záložna a zastavárna v Prost•jov• 1910-1913..
[156] *HzH* •. 128, ro•. 31, 16.11. 1912.
[157] *P. Marek, Prost•jov v letech 1848-1918*. Prost•jov. D•jiny m•sta (2). Prost•jov 1999, str. 42-43.

detailn• prozkoumat a identifikovat kvality interiérového za•ízení. Hotel totiž roku 1940 prošel zásadní adaptací a rozší•ením, proto by byl dobový komentá• tisku mohl být – tak, jako se tomu stalo o tak•ka t•icet let pozd•ji s obsáhlým •lánkem v *Hlasech z Hané* z kv•tna 1940 p•i p•íležitosti znovuotev•ení hotelu[158] – zdrojem cenných chyb•jících informací. To se však nestalo[159], proto nám dnes nezbývá než se o komplexní podob• interiér• jen dohadovat. V plánech se ale p•ece zachovalo mnoho návrh• na interiérové detaily, m•žeme tedy vzhled vnit•ního architektonického •ešení alespo• •áste•n• rekonstruovat.

Hotel vítal p•íchozí dekorativním vchodem chrán•ným markýzou. Hlavní •ty•dílné dve•e, ve své finální podob• segmentov• zakon•ené, m•ly výpl• ze zabrušovaného fasetového skla s leptaným nápisem názvu hotelu, obložené byly plechovou, u zem• bordurov• vy•ezanou páskou s kovovými knoflíky. Markýzu nad vchodem na kovové konstrukci a p•lkruhovém p•dorysu dekoroval tepaný a vyrážený m•d•ný plech s nápisem jména hotelu, s oblou•kovým zakon•ením, tvarem p•ipomínající korunu. Schody zhotovené z lešt•né mrákotínské žuly šedavé barvy hosta zavedly do vestibulu, jehož st•ny pokrývaly desky z téhož materiálu barvy zelenavé. Luxus ušlechtilých materiál• p•edstavoval mramorový „krb“ s dekorativní kovovou m•íží, jejíž jinak geometrickému ornamentu dominuje motiv rosety se stylizovanými listy umíst•ný do koso•tverce. Žula se objevila také na ost•ní s nadpražím polygonálního tvaru. Kamenné desky byly ve v•tšin• p•ípad• p•ipevn•ny zám•rn• výraznými kovovými knoflíky. Hlavní – rovn•ž žulové – schodišt• spínaly kanelované pilí•e zakon•ené dekorativními hlavicemi s motivem st•edového trojoválu a z n•j do stran prov•šených stuh s dv•ma geometricky stylizovanými st•apci. Protažen•jším trojitým oválem s pilí•i korespondovalo zábradlí schodišt•. Sv•tlo do schodišt• pronikalo okny s vitrajovým abstraktním geometrickým ornamentem. Otvor výtahu projížd•jícího st•edem schodišt• chránila kovová m•íž vytvarovaná op•t do p•edevším geometrického ornamentu.

[158] *HzH* •. 19, ro•. 58, 11.5. 1940, str. 5-6.
[159] Doposud se nepoda•ilo nalézt ani žádnou dobovou fotografii interiéru hotelu.

P•edsín• m•ly z d•vodu dobrého osv•tlení chodeb prosklené st•ny. Za•ízení pokoj• pro hosty sestávalo z jedné resp. dvou postelí, no•ních stolk•, jednoho umývadla, pohovky, sk•ín•, toaletního stolku, stolu s židlem, podstavce zavazadel a v•šáku na šaty. Jako materiálu pro nábytek (nebo alespo• n•které jeho •ásti) bylo použito mosazi. Chodby pokrývalo mozaikové šedo-•erno-bílé dlážd•ní. Toalety byly hygienicky vykachlíkovány.

Zde naše obeznámenost s p•vodním interiérem kon•í. Pod v•tšinu plán• detail• se podepsal Josef Planita, pocházejí z r•zných m•síc• roku 1912 (n•které naopak nejsou ani signovány ani datovány). Nábytek z mosazi vyrobila a dodala Vulkania, stejn• jako i osv•tlovací t•lesa.[160] Lze p•edpokládat, že i markýza a ornamentální m•íže pocházejí z dílny této firmy. Sklen•né dve•ní a okenní výpln• z broušených zrcadlových skel dodal Um•lecký ústav pro malbu, leptání a broušení skla Otmara Va•ka•e z Brna. Kamenické a mramorá•ské práce provedla a materiál dodala firma Jarolim Foit z Mrákotína.

Úspornost dekorativních prost•edk•, s jakou je interiér •ešen, není sice v ostrém konrastu ke zdobnosti fasády, p•esto je jeho pojetí v ornamentu zna•n• rezervovan•jší. V zásad• se nejvýrazn•jší momenty ornamentace fasády, kterými jsou v duchu geometrické secese •tverec, koso•tverec a ovál, znovu objevují i jako dominantní prvky interiérové výzdoby. Šperka•sky pojaté štukové plochy, které fasád• p•idávají na opulentnosti, se ve vnit•ních prostorách již neobjevují, nahrazují je ušlechtilé materiály podtržené promyšlen• rozmíst•nými detaily kvalitn• pojatých svítidel, oken a dekorativní krbové m•íže ve vestibulu. M•žeme p•edpokládat, že i nábytek vyrobený Vulkanií, který se nedochoval[161], roli takového detailu sehrál. V práci s vnit•ním •len•ní prostoru z•stal autor pon•kud konzervativní. Pokud ale zohledníme, že v prvním projektu, který

[160] Aleš Filip na základ• studia archivních materiál• Vulkanie zjistil, že dodávku mosazného nábytku a osv•tlovacích t•les firma na valné hromad• uvedla jako nejv•tší za daný rok. Viz A. Filip, Z historie firmy Vulkanie. Emil Králík v Prost•jov•. *5. Bulletin Moravské Galerie*, Brno 1995, str. 64.
[161] Ibid.

se pravd•podobn• vázal na p•vodní požadavky stavebníka, musíme si uv•domit, že prostor pro p•ílišnou invenci již nez•stal. Vymezení reprezentativní plochy zde bylo velmi redukované a p•izp•sobení se novým požadavk•m na další zázemí pro hosty bylo zjevn• poplatné prostorovému roz•len•ní z p•vodního plánu.

Z roku 1913 pocházejí návrhy na rozší•ení stávající budovy o p•ístavbu nového k•ídla, do kterého m•la být umíst•na kavárna. Plán p•ístavby po•ítal s prodloužením stavební •áry na pozemku napravo od hotelu, •ímž by vznikla podélná stavba stejné hloubky jako hlavní budova. Za ní až do úrovn• Vodní ulice m•la být z•ízena zahradní restaurace. Jedna z variant navrhovala jen p•ízemní stavbu kavárny, na jejíž fasád• se opakují prvky z hlavní budovy, jako podokenní parapety s motivem •tverc• nebo segmentová okna, ovšem ve velmi eliminované mí•e. Nejvýrazn•jším momentem jsou nad vchodem a symetricky i na opa•né stran• fasády posazené atikové štíty, kterými procházejí t•i široké liseny s kanelurami, vertikáln• sm••ující k trojúhelnému frontonu. Spojuje je atiková •ímsa s vpadlými poli vytvá•ejícími prostor pro nápisy „kavárna grandhotel“. Tento drobný projekt je ukázkou purizující tendence s výrazným zam••ením ke klasicismu •i empíru, jak se roku 1913 v produkci firmy již pln• projevil, nap•íklad v pojetí nájemního domu v Krava•ov• ulici (viz dále).

Variantu skromné jednopodlažní kavárny ale brzy vyst•ídala myšlenka celkového rozší•ení a p•ístavby nového k•ídla hotelu. P•ízemí staré budovy m•lo být upraveno a propojeno s prostorami vytvo•enými v intencích starosti o zákazníka a tudíž ekonomického p•ínosu hotelu. Staré obchody v pravé •ásti p•ízemí p•vodní budovy m•ly být p•em•n•ny na •ítárnu, skladišt• a další místnosti ve dvorním traktu pak m•la vyst•ídat kuchyn• a vý•ep. Do celého uli•ního traktu p•ístavby v p•ízemí byla navržena prostorná kavárna, p•es chodbu potom menší herna. Zbývající prostor ve dvorním traktu mezi hernou a vý•epem vypl•oval do chodby podéln• orientovaný malý bufet a za ním situované toalety se separovanými

vchody vedoucí z chodeb vzniklých po stranách bufetu. Do suterénu byl (v jedné z variant návrhu) navržen bar. První patro nového k•ídla bylo ur•eno pro byt hoteliéra, dv• další patra k vybudování nových pokoj• pro hosty. Na svou dobu jist• velkolepým plánem musel být zám•r z•ídit na st•eše zahradu. P•ístup k ní vedl z posledního patra, p•ímo z chodby, kterou používali hosté ubytovaní v horním pat•e, aby se dostali do svých pokoj•. V zahrad• m•lo hosty o•ekávat ob•erstvení (vý•ep). •tvercový úst•ední prostor zabírala zahrada. Celý návrh p•ístavby byl vypracován v listopadu 1913 a podepsán Josefem Planitou. Na jeho realizaci však m•l hotel po•kat ješt• více než další desetiletí. •asové meze•e velmi pravd•podobn• napomohla i sv•tová válka a fakt, že hotel zm•nil majitele. P•vodní plány byly nakonec doslova oprášeny, znovu použity a datace z roku 1913 p•epsána na 1921, resp. 1926. Pr••elí p•ístavby se s velmi drobnými odchylkami zásadn• •ídí podobou p•vodního k•ídla.

Grand hotel můžeme považovat za dobrý příklad souhry architektury a řemesla, jaká se v realizacích firmy Konečný & Nedělník příliš často neobjevuje. Jde o největší zakázku od externího zadavatele v historii firmy, ve které se mohla plně projevit v celém procesu vzniku architektury, od půdorysného návrhu, přes projekt průčelí, skladbě interiérových detailů, až po realizaci stavby. Víme, že na projektech pracovali minimálně tři autoři. Tento fakt přesto architektuře hotelu nevtiskl eklektického ducha. Přestože u této stavby lze mluvit o „moderně" jen s rezervou, jako bychom vnímali jistý odkaz a fascinaci zkušeností s prostějovskou architekturou Emila Králíka navazujícího tou dobou na wagnerovsko-kotěrovskou racionálně geometrickou modernu. Králík, slovy P. Zatloukala, „*osciloval mezi svérázně interpretovaným historickým odkazem a nejaktuálnějšími tendencemi*"[162]. Mám na mysli zejména poučení v geometrickém dekóru – s kterým koneckonců teprve Králík do Prostějova přišel – a dále zmíněným lehce klasickým laděním, které v tomto případě sice ještě nemělo příliš prostoru se dostatečně projevit, přesto jej při bližším pohledu lze vnímat. Z plánů k původní stavbě je patrno, že si záložna nejspíš nemohla dovolit extrémní investici, proto se více orientovala na zajištění základních

[162] P. Zatloukal, *P•íb•hy z dlouhého století. Architektura let 1750 – 1918 na Morav• a ve Slezsku.* Olomouc 2003.

moderních technických vymožeností doby, jako výtahu, ústředního topení etc.[163], než na přílišnou okázalost interiéru jako sochařskou či malířskou výzdobu. Takové projevy však nebyly typické ani pro produkci firmy Konečný & Nedělník. Konečný výsledek dekorace založené zejména na využití materiálů a několika ornamentálních detailů svědčí také o definitivní a nenávratné změně v práci s výzdobnými prostředky a posunu směrem k novým trendům zprostředkovaným firmě i městu jednak Bohumírem Čermákem a výrazněji Emilem Králíkem (viz dále).

3. Rodinné a obytné domy

T•žišt• projektantské •innosti firmy od jejího založení spo•ívalo v úloze rodinného a obytného domu. Rozvoj pr•myslu, jak již bylo nazna•eno, vyvolal rozmach stavebního vývoje v devatenáctém století. S p•ílivem obyvatelstva nar•stala i nutnost výstavby obydlí. Z d•vod•, které jsme již zmínili, tedy nedostatku staveniš• ve vnit•ím m•st• a odbourání m•stských hradeb, expandovala p•edevším p•edm•stí, a to ponejvíce práv• r•stem zástavby rodinných dom•. Bytové domy ve v•tší kvantit• vznikaly až o n•co pozd•ji, výstavba ve•ejná tou dobou ješt•, až na výjimky[164], stagnovala a za•ala vzkvétat teprve po roce 1892 aktivitou •eské m•stské správy.

3.1. Pozdní historismus 80. a 90. let

Vznik v•tšiny ulic probíhal obvykle postupn•, pozvolna. Ulice Svatoplukova, nacházející se na Olomouckém p•edm•stí, vznikla snad jako

[163] První rozpo•ty, které si záložna na stavebních firmách vyžádala, se týkaly za•ízení koupelen, umyvadel s p•ívodem teplé a studené vody do všech pokoj• a úst•edního topení. SOA Prost•jov, fond Bu 9/2 Prost•jovská záložna, položka •. 12, zápis z 30/8 1911, Protokol o sch•zích správní rady Úv•rního spolku záložna a zastavárna v Prost•jov• 1910-1913.
[164] T•mi byly zakládající pavilony nemocnice v 80. letech, m•stský chudobinec z r.1887 a P. Marek uvádí ješt• kasárna z let 1889-1890. Viz P. Marek Prost•jov v letech 1848-1918. *Prost•jov. D•jiny m•sta (2).* Prost•jov 1999, str. 25.

jedna z mála tém•• celá b•hem sedmdesátých let[165], což jist• souviselo s její úlohou. Spojovala totiž vnit•ní m•sto s nádražím Severní dráhy. •ilý stavební ruch let devadesátých a p•elomu století ji tedy p•íliš nezasáhl. P•esto práv• zde nacházíme jeden z úpln• prvních stavebních po•in•, který zárove• vyšel z autorské dílny firmy Kone•ný & Ned•lník. Plány k vile vybudované pro Adolfa Heinlicha (**Svatoplukova 52**)[166], byly podepsány Rudolfem Kone•ným a pocházejí z b•ezna roku 1888.

Hlavní fronta této jednopatrové stavby je orientována do ulice. Hmota je symetricky formována do úst•edního risalitu s dv•ma okenními osami a bo•ních •ástí taktéž po dvou okenních osách, risalit zd•raz•uje završení atikovým štítem. Risalit, stejn• jako i celé p•ízemí, jsou opat•eny pásovou rustikou, typ nárožní bosáže se v patrech liší. Pravoúhlá okna dekoruje rovn•ž bosované ost•ní. V p•ízemí okna završuje pouze zcela atektonicky •ešený svazkový klenák, v podokením prostoru se nacházejí obdélné parapetní výpln•. Okna pater jsou zakon•ena trojúhelným frontonem. Nad korunní •ímsou v risalitu •ní obrysov• •lenitý volutový atikový štít s motivem dvou nik, jehož siluetu dopl•ují obelisky a korouhev.

Stylová poloha nedekorativní strohosti uplatn•ná na pojetí pr••elí, jakož i blokovitost hmoty, odpovídá italizující neorenesanci odkazující ke starší víde•ské tradici generace *Ringstrasse*, zejména k architektu•e Theofila von Hansena. N•které prvky, jako aplikace atikového štítu, ale prozrazují, že tato stavba •erpá též z jiných zdroj• – v tomto p•ípad• se jedná o motiv excerpovaný ze severské renesance – což je typické pro období jejího vzniku. Ve víde•ském okruhu se od sedmdesátých let pomalu za•íná formovat tendence k pluralismu a •erpání z pozdních stylových fází.[167]

Po•átkem devadesátých let se stavební ruch a s ním i aktivita firmy p•esouvá na spojnici s druhým prost•jovským nádražím. Rejskova ulice vedla p•ímo z vnit•ního m•sta k nádraží Moravské západní dráhy. Tato

[165] P. Marek, Prost•jov v letech 1848-1918. *Prost•jov. D•jiny m•sta.* Prost•jov 1999. str. 25.
[166] SOA Prost•jov, fond Kone•ný & Ned•lník, karton 147, i. •. 538.
[167] P. Zatloukal, *P•íb•hy z dlouhého století. Architektura let 1750-1918 na Morav• a ve Slezsku.* Olomouc 2003, str. 426.

ulice procházela tehdy teprve fází vzniku, aby se z ní postupn• stala sou•ást luxusní, zejména vilové a ú•ednické •tvrti, situované do Plumlovského p•edm•stí. Firma zde p•sobila celé desetiletí, b•hem n•jž podle svých návrh• provedla p•evážnou v•tšinu tehdejší zástavby ulice, v•etn• svých vlastních dom•.

Jako první byl roku 1890 firmou postaven Neumann•v d•m (zmín•ný již d•íve v souvislosti s architekturou m•stského sirot•ince). Stavby navržené samotnou firmou Kone•ný & Ned•lník zde vznikají od roku 1893 a do konce století jich má v Rejskov• t•íd• vyr•st asi t•ináct. Pro styl firmy této doby typickou sm•s italizujících a severských prvk• vykazují stavby z let 1893 – 1895. Jejich rozvrh se obvykle velmi siln• podobá Heinlichovu domu ze Svatoplukovy ulice. Jsou to symetrické stavby, •asto akcentované úst•edním risalitem vertikalizovaným atikovým štítem. Oproti vile z osmdesátých let jsou dekorativn•jší a využívají více klasických motiv•. Nap•íklad u domu Ž. Ondrochové (**Rejskova 20**) [168] se objevuje prvek dvojice polosloup• s ornamentálními vysokými sokly, rámujícími portál a risalitní okno. Okna v p•ízemí, jakož i portál, jsou zaklenuta a zarámována lisenami s diamantovou bosáží. V pat•e se nacházejí okna pravoúhlá, s nízkými jednoduchými supraportami zakon•enými rovnou •ímsou. Risalitní okna mají p•lobloukovou štukov• dekorovnou supraportu a nad patrem jsou umíst•ny p•lobloukové sv•tlíky. I další stavby jsou charakteristické užitím sloup• •i pilastr• se štukovým ornamentem v d•ících, parapetních výplních nebo supraportách, objevuje se motiv klenákového maskaronu.

Domy z následujících let jsou charakteristické bohatší dekorací a p•íklonem ke stylové poloze pozdní renesance a manýrismu. Soub•žn• se vznikem vlastních vil stavitelských spole•ník•, které podrobn• zmíní následující kapitola, vyr•staly v Rejskov• t•íd• do roku 1900 domy, jejichž charakter se od starších liší jen málo. Rozvrh fasády z•stává p•ibližn• stejný, jen dekorativní aparát se posouvá vyhran•n•ji do intencí pozdní renesance a manýrismu, tvarosloví použité na atikových štítech místy odkazuje také

[168] SOA Prost•jov, fond Kone•ný & Ned•lník, karton 127, i.•. 467.

k neobarokní tendeci. P•íkladem fasády s firmou ne zcela frekventovan• užívanými prvky, je d•m pí. Dvo•ákové[169] (**Rejskova 3**). Stejn• jako u ostatních staveb v Rejskov• ulici, je i u tohoto domu použito horizontální odd•lení pater r•zným strukturováním omítky a kordonovou •ímsou, vertikální zvýrazn•ní risalitu prvkem atikového štítu. Risalit je v tomto p•ípad• umíst•n nikoli centráln•, ale asymetricky na stran• a obsahuje jednu okenní osu. P•ízemí je bosováno, patro armováno, okna jsou pravoúhlá. Portál lemují kanelované pilastry nesoucí kladí završené rozeklanou •ímsou. Okna v p•ízemí jsou pojata velmi jednoduše. Patro rytmizují pilastry v meziokenních plochách. Zatímco pojetí oken na hlavní ploše je taktéž pom•rn• b•žné, jen snad s výrazn•jší štukovou dekorací supraport, okno risalitu je zdobeno velmi bohat•. Lemuje jej dvojice ženské a mužské hermy, nesoucí supraportu s trojúhelnou •ímsou vypln•nou vegetabilním ornamentem a letopo•tem „1898“. Na soklech risalitních pilastr• nacházíme štukové medailony. Dekorativní je též klasizující •ímsa risalitu. Klasizujícího detailu si m•žeme povšimnout i v atikovém štítu, který navíc dopl•ují dv• postavi•ky putt•. Tuto stavbu vedle vily R. Kone•ného m•žeme chápat jako vyvrcholení pozdn• historizující fáze tvorby firmy, p•edevším v ornamentu.

Zatímco všechny budovy v zástavb• byly provedeny jako jednopatrové domy, teprve od poloviny devadesátých let se zde objevuje trend z•izování zahrady jako oddechového místa. Objevují se altánky, centrální kruhový parter nebo fontánky. Tato skute•nost souvisí nejspíše se zvýšením prestiže stavebního místa v ulici a následn• s p•ílivem zámožn•jší klientely, která – p•estože budující d•m v •adové zástavb• – m•la vyšší nároky na komfort a dekórum bydlení. V•tšina stavebník• pocházela ze st•ední až vyšší m•š•anské podnikatelské vrstvy.

[169] Ibid., karton 123, i. •. 452.

3.2 Mezi renesancí a barokem: Vila Kone•ný a vila Ned•lník

S výrokem architekta Leopolda Bauera, že *„vila ve skute•nosti vyžaduje nejvyšší omezení um•lcovy fantazie“*[170] lze jist• souhlasit. Architekt m•l zjevn• na mysli omezení ve smyslu zvýšených nárok• stavebníka na zásahy do celkového provedení stavby, která m•la reprezentovat, ale p•edevším uspokojovat všechny praktické pot•eby spojené s konkrétním životním stylem jejích obyvatel. Snad by ale i Bauer sám uznal, že jiná situace nastává v p•ípad•, že tato vila pat•í tv•rci samotnému. Takovýto objekt naopak pro historika um•ní nabývá zvláštního významu, jelikož lze p•edpokládat, že jeho tv•rce nebyl zatížen v•tším omezením, než hlediskem finan•ním, praktickým a „rodinným“, což jsou kategorie srovnatelné s limity jakékoli jiné stavební úlohy.

V •asovém rozmezí dvou let oba spole•níci, Josef Ned•lník a Rudolf Kone•ný po polovin• devadesátých let, tedy v dob•, kdy byl jejich podnik již dostate•n• zaveden a dob•e prosperoval, p•ikro•ili k výstavb• vlastních vil v Rejskov• t•íd•. Otázka autorství t•chto dvou objekt•, stejn• jako tomu je i u mnoha dalších p•ípad•, je složitá. Díky signovaným návrh•m m•žeme p•edpokládat, že v p•ípad• vil pro majitele firmy, byl autorem fasády Josef Planita. Zda Planita nesl stoprocentní podíl na inven•ní otázce architektury, jejíž návrhy podepsal, do jaké míry fungovala ve firm• spolupráce, zejména mezi Planitou a dalšími „kresli•i“ a Rudolfem Kone•ným, se m•žeme pouze dohadovat. Planitovy signatury, jak jsme již zmínili, se i v budoucnu tak•ka výhradn• vyskytují na návrzích, pop•. provád•cích plánech.. Lze se domnívat, že J. Planita byl p•edevším „dekoratérem“, podílel se pravd•podobn• zejména na návrzích pr••elí a výzdobných detail• interiér•, zatímco p•dorysné návrhy – soud• dle podpis• na n•kterých z nich – nej•ast•ji pocházely od R. Kone•ného. Z nastín•ných d•vod• není možné ani p•esn• odlišit tendence, jaké mohl ten který projektant pracující pro firmu Kone•ný & Ned•lník do návrh•

[170] L. Bauer, Verschiedene Skizzen, Entwürfe und Studien, str. 39. Cit. podle: J. Vybíral, *Mladí mist•i. Architekti ze školy Otto Wagnera na Morav• a ve Slezsku.* Praha 2002, str. 70.

vnést. P•estože si uv•domujeme existenci n•kolika kreativních sil, které se za názvem firmy Kone•ný & Ned•lník skrývaly, nejsme bohužel schopni je p•esn• identifikovat a jsme nuceni je posuzovat jako celek.

Jako první, o n•co málo st•ídm•jší, vznikla **vila** rodiny **Josefa Ned•lníka** (**Rejskova 16**).[171] Plány k ní pocházejí z ledna roku 1896. Její siln• dekorativní exteriérová podoba nese rysy pozdní fáze op•t neorenesan•n• lad•ného historismu s prvky •erpající z pozdní renesance a manýrismu italské a francouzské provenience. Silueta této jednopatrové stavby je akcentována zejména nad vchodovým portikem se pnoucí v•ží a dále vysokým atikovým štítem nad st•edem hlavní fronty. Pr••elí stavby byla •ešena jednotliv•, s ohledem na jejich funkce a pohledové osy, jejich •lenitosti p•idává r•znorodé zast•ešení jednotlivých •ástí. D•m byl projektován na základním •tvercovém p•dorysu s na n•j asymetricky p•iléhající postranní hmotou, z•ásti jako stojící v uli•ní zástavb•, ze vstupní strany však do volného prostoru, na který navazovala zahrada. Hlavní fasád• o šesti okenních osách dominuje úst•ední risalit. Jednotlivé horizontální pásy jsou odd•leny odlišnou strukturou omítky. Sokl je opat•en rustikou, p•ízemí je bosováno, meziokenní plochy pater pokrývá hladká omítka. Všechna okna mají pravoúhlé zakon•ení a v p•ízemí je rámuje bosovaná šambrána, na které leží p•ímá •ímsa. V podokenním prostoru se nachází klenákem rozeklaná •abraková výpl•. Patro odd•luje kordonová •ímsa, risalit a nároží akcentují bosované liseny. Risalitní okna po stranách jsou lemována nazna•enými pilastry a završena p•lkruhovou suprafenestrou vypln•nou bohatou štukovou výzdobou s úst•edním motivem mušle, kterou roztíná ornamentáln• pojatý klenák nesoucí korunní •ímsu. Podokenní prostor zaujímá balustrádová parapetní výpl•. Element v•tšího nazna•eného pilastru sahajícího ke korunní •ímse a odd•lujícího od sebe okna, se vyskytuje také jako zakon•ení risalitního pole mezi postranními lisenami. Okna bo•ních ploch rámují úzké liseny s nazna•enými hlavicemi, zakon•ena jsou suprafenestrou s ornamentálním

[171] SOA Prost•jov, fond Kone•ný & Ned•lník, kar. 130, i. •. 480.

vlysem a trojúhelným frontonem. Parapetní výpln• jsou rovn•ž ornamentáln• dekorovány. Patro završuje výrazná klasická konzolová korunní •ímsa s metopami. V atikovém štítu se opakují lehce modifikované motivy z patra risalitu. Mimo zmín•né prvky realizovanou fasádu dekorují též maskarony a festony.

Bo•ní pr••elí je •len•no objemn•jší •ástí odstoupenou od hlavní fronty. Svou dekorací zám•rn• navozuje dojem samostatnosti a i díky svému niveau zástavby p•evyšujícímu zast•ešení se stává jakousi hranolovou v•ží. V interiéru hraje roli vstupního prostoru, v exteriéru je dominantním zd•razn•ním architektury. Její završení odkazuje k renesan•nímu typu v•že s arkádovým ochozem. Krátké schodišt• hlavního vchodu, vestav•né do drobného portiku a kolmé na hlavní pr••elí, vede do vstupního prostoru umíst•ného v této •ásti. Omítka v•žovitého útvaru je akcentována výraznou bosáží, okna mají p•lobloukové zakon•ení. Pojetí bo•ní fasády zjednodušen• opisuje hlavní frontu. Zahradní pr••elí navíc dopl•uje p•ízemní veranda se vstupem do zahrady.

Vnit•ní •ešení domu nelze p•esn• rekonstruovat, jelikož se dochoval jen jeden mladší plán p•ízemí a jeden dobový, ale nepopsaný plán patra. Vchod vedl jednak do schodišt• situovaného podél bo•ní fronty a jednak, jak bylo •e•eno, do p•edsín• ve v•žním prostoru, ze které se vcházelo do p•edpokoje, p•dorysn• spíše p•ipomínajícího podélnou chodbu situovanou do centra stavby. Tento p•edpokoj hrál úlohu spojnice mezi ostatními místnostmi, které jej obkli•ovaly. Do zahradního traktu byla umíst•na kuchyn•, pokoj pro služku a další prostory ur•ené pro obsluhu chodu domu. Všechny ostatní místnosti jsou v plánu ozna•eny jako „*sv•tnice*“, takže nelze p•esn• ur•it jejich ú•el. Jedna z nich, na kterou p•dorysn• navazuje venkovní veranda a za ní koupelna, je situována do zahradního traktu, lze tedy p•edpokládat, že snad šlo o ložnici, modern• vybavenou koupelnou. Ostatní t•i pokoje spadají do uli•ního traktu. Obdobný rozvrh prostor stejn• rozm•rných místností se nachází i v pat•e. Op•t p•edpokládaná ložnice orientovaná do zahrady obsahuje možnost p•ístupu do koupelny. Jelikož manželé Ned•lníkovi tou dobou m•li již šest d•tí, lze

p•edpokládat, že p•evážná v•tšina místností byly ložnice nebo spíše d•tské pokoje.

Vila Rudolfa Kone•ného (**Rejskova 14**)[172] a sídlo rodiny Ned•lníkových byly situovány hned vedle sebe, narozdíl od v•tšiny ostatních dom• v Rejskov• ulici, jakož tou dobou i v celém m•st•, stály alespo• z•ásti ve volném prostoru a sousedily jen svými zahradami. Za zahradami, orientovány do Radeckého ulice, byly umíst•ny kancelá•e firmy. Stavba Kone•ného vily, jenž byla vybudována o pár let pozd•ji než vila Ned•lníkova, v letech 1898 a 1899, svým pojetím i nárožní dispozicí p•sobí co do reprezentace o n•co rozhodn•ji: Její v•ž je skute•nou v•ží, její portikus •ádným portikem. Jako by se autor posunoval ke stále mladším stylovým zdroj•m, ze kterých •erpal. Ješt• p•ed pár lety osciloval u stejné stavební úlohy p•edevším mezi prvky klasické a pozdní renesance, ale najednou jako by získal pocit, že barokní poloha je tím správným stylem pro vilu. Objemov• se stavba p•íliš neliší od její p•edch•dkyn•, podobn• i ona stojí na zhruba •tvercové základní dispozici, tvary hmoty z•stávají velmi podobné.

Ve starších Planitou signovaných návrzích, které pocházejí z roku 1896, m•žeme identifikovat mnoho prvk• p•evzatých z Ned•lníkovy vily, zejména pak podobn• •ešený vstup, na který navazuje schodištní v•žovitý útvar. Tento motiv je jakoby variantním, negativn• obráceným prvkem ze starší vily. V•ž je zde tvo•ena nikoli •ástí vstupní, která je objemov• odstoupená a dosahuje jen do výšky korunní •ímsy a má rovné, dojem terasy navozující zast•ešení, dávající prostor pohledové dominant• v•že situované za ním. Vstupní útvar, do kterého vede krátké venkovní schodišt•, m•l pojímat p•edsí•, do v•že za ním pak m•lo být situováno schodišt•, které prosv•tlovaly dv• osy oken prolomených v bo•ní fasád• a sv•tlík ve frontální ose nad vstupní •ástí. Rovn•ž tvar i pojetí oken vstupní •ásti, n•které momenty štukové dekorace a risalitní pasáž korunní •ímsy typologicky odpovídají t•m, užitým pro Ned•lníkovu stavbu. Druhé stran•

[172] SOA Prost•jov, fond Kone•ný & Ned•lník, karton 126, inv. •.. 462.

fronty naopak dominoval barokizující ú•inek polygonální v•že s cibulovitým zast•ešením .

Ješt• schvalovací plán z roku 1898 po•ítá s fasádou, jejíž dekorace je z v•tší •ásti než výsledná realizace poplatná neorenesan•nímu pojetí – p•etrvalo však jen n•kolik málo starších prvk•, jako pojetí okna v risalitu a korunní •ímsy nad ním. Je zajímavé pozorovat, jak se však renesan•ní výzdobné detaily postupn• vytrácejí a nahrazují je prvky vycházející z architektury baroka, zatímco celková skladba z•stává pom•rn• klasizující. Tento plán ukazuje jen hlavní pr••elí. Zdá se, že schodištní v•ž zmizela, z•stala jen základní hmota s nárožní v•ží.

Výsledná architektura zachycená na provád•cích plánech (které nejsou datovány ani signovány) p•sobí svým zp•sobem vysp•leji. Její proporce jsou vyvážen•jší a symetri•t•jší. Samostatná r•znoúrov•ová zast•ešení z mladšího návrhu i z architektury Ned•lníkovy vily nahrazuje jednolitá d•stojnost mansardové st•echy, kterou prolamuje jen zvláštní zast•ešení risalitu, jenž však respektuje niveau i typ st•echy hlavní. Tento akcent risalitu hraje rovn•ž úlohu •áste•ného vyvážení monumentálního ú•inu nárožního v•žového arký•e, který je spolu s risalitem završeným trojúhelným štítem, hlavním elementem definujícím siluetu stavby. Hmota budovy je modelována vpadlým nárožím, ve kterém je umíst•n vstupní portikus tvo•ící v pat•e terasu, vedle n•j umíst•ným plochým risalitem a zkoseným nárožím na dvou uli•ních frontách. Vila stojí samostatn•, dv• z front jsou obráceny do ulic. Pozornost byla p•esto v•nována nejen uli•ním pr••elím, ale stejným dílem i všem ostatním. To sv•d•í o významu, jaký stavb• její majitel musel p•isuzovat, jelikož zahradní fasády byly standardn• – alespo• v p•ípad• rodinných dom• projektovaných firmou Kone•ný & Ned•lník – •ešeny velmi zjednodušen•. Nový d•m Kone•ných se však m•l stát skute•nou vilou, nikoli jen b•žným rodinným domem.

Uli•ní pr••elí jsou s výjimkou risalit• •ešena obdobn•. P•ízemí je opat•eno pásovou bosáží, patro je armováno. Pásy bosáže v p•ízemí jsou p•etaženy p•es okenní šambrány, jež jsou v horní •ásti zcela p•erušeny a nahrazují je nazna•ené klenáky, které v risalitu hlavní fronty a nároží

dekoruje maskaron. Podokenní prostor zakon•uje •abraková parapetní výpl•. Zatímco okna v p•ízemí jsou pravoúhlá, patra mají okna s p•lobloukovým završením, v pat•e hlavního risalitu je umíst•no okno se zakon•ením stla•eného zalomeného segmentu. Dominanci risalitu zvyšuje rozm•rnost oken. Patro od p•ízemí odd•luje kordonová •ímsa, v risalitu podep•ená konzolami. Patro risalitu je zarámováno v klasizující edikule s trojúhelným tympanonem vypln•ným kartušovou dekorací a vertikalizovaným vázou. Okno rámuje v horní •ásti zvln•ná šambrána a završuje jej vysoká suprafenestra se zalamovanou trojúhelnou •ímsou s prov•šenými stranami a s ornamentální dekorací v•etn• motivu kartuše korespondujícího s risalitním štítem. Parapetní výpln• tvo•í „balustráda" s motivem z•et•zených kartuší. Okna postranních ploch jsou pojata obdobn•, jen suprafenestra je nižší, její •ímsa jednodušší a namísto kartuše ji vypl•uje klenák. Korunní •ímsu nad okenními osami dekorují vpadlé zrcadlové výpln•. Dekorativní aparát •erpá hojn• z barokního, místy až rokokového tvarosloví, setkáváme se zejména s listovím, boltci, rollwerky, ovocnými festony a motivem lidských masek na klenácích. Velmi bohat•, s použitím pásky, tak•ka rokajové kartuše, akantu etc., je zdoben také portál s p•lkruhovým záklenkem, chrán•ný vstupním portikem a podep•ený jedním sloupem. Nade dve•mi je umíst•na datace „1898". Nároží tvo•í risalit, který v pat•e p•echází tak•ka do arký•e podep•eného konzolami a vyr•stá do hranolové nakoso postavené v•že s dv•ma lucernami, kterou prolamují zaklenutá okna s p•lobloukovými suprafenestrami op•t s motivem rokajové kartuše. Plocha fasády bo•ní fronty orientované do Radecké ulice má p•t okenních os, z toho dv• v bo•ním risalitu. Pojetí omítky i oken, jak již bylo zd•razn•no, jsou obdobná jako u hlavního pr••elí. Okna v pat•e risalitu završují vysoké asymetrické suprafenestry s m•ížkovým dekorem a •ímsami, zvedající se sm•rem k sob• až ke korunní •ímse. Prostor mezi suprafenestrami vypl•uje výrazná rokajová kartuše s iniciálou „T" umíst•nou v její dolní •ásti, na které jsou ve štuku provedené zav•šené nástroje: Dv• kladívka, zednická lžíce, úhelník a kružidlo. Asymetrické rozmíst•ní oken v ploše fasády umožnilo aplikaci prvku

drobné vhloubené zaklenuté niky do meziokenního pole v pat•e, do které je v plánu umíst•na blíže nespecifikovatelná busta, v reálu niku vypl•uje váza. Zachoval se ale rovn•ž nákres téže niky s •rtou motivu mužské postavy ve dlouhém kabátci, podivné pokrývce hlavy a snad s nástrojem (možná kolíkem nebo snad me•em) v ruce. Mohlo jít snad o podobiznu Rudolfa Kone•ného, který by se takto zv••nil na pr••elí svého domu. Niku pod její podestou zakon•uje znovu rokajová kartuše. P•estože nám chyb•jí jakékoli další d•kazy, nabízí se díky pojetí dekorace této pohledov• exponované fronty spekulace o angažovanosti majitele domu v zedná•ském hnutí. Všechny nástroje zobrazené v meziokenním poli jsou frekventovan• používány v zedná•ské symbolice. Od•v a klobouk postavy v nice – rozhodn• ne poplatný dobové mód• – a nástroj, který drží v ruce, by snad též mohly být ukazatelem n•jaké signifikantní role, kterou jejich nositel hrál.

Výrazným prvkem zahradního pr••elí ve spojitosti s interiérem, je v mezi dv•ma bo•ními risality umíst•ná krytá veranda propojující kuchyni se zahradou. Z plán• m•žeme soudit, že zahrada byla po odd•lení užitkové •ásti pojata ve stylu šlechtických sídel jako odpo•inkový p•írodní park s cestami propojujícími hlavní vchod, zahradu a verandu , to vše ovšem v porovnání se skute•nými p•írodn• krajiná•skými parky, v miniaturních rozm•rech.

I v tomto p•ípad• nám chyb•jí kompletní p•dorysné plány, známe pouze rozd•lení místností v p•ízemí. To je •ešeno velmi podobn• jako u vily Josefa Ned•lníka. Hlavním vchodem se vstupovalo do p•edsín• ve st•edním traktu, která vedla do za ní umíst•ného schodišt• a do centrálního podélného p•edpokoje, kolem kterého byly aditivn• se•azeny následující místnosti: Do traktu Rejskovy ulice orientovaný pokoj pro hosty, jídelna a obývací pokoj zaujímaly nárožní dispozici, ložnice a d•tský pokoj s p•ístupem z ložnice byly orientovány do osy kolmé. Z d•tského pokoje se vstupovalo do koupelny situované vedle kuchyn• a z koupelny do šatny. Kuchyn• umož•ovala pr•chod do verandy. Zbývající prostor mezi kuchyní a schodišt•m vypl•oval pokoj pro služebnictvo a komora. Také v plánech zakreslené interiérové detaily odkazují k autorov• •i majitelov• momentální

fascinaci barokní okázalostí. Dává se nám na odiv bohat• zdobené táflování st•n – stylov• i motivy korespondující s fasádou – •ezbá•ská •i malí•ská dekorace ploch dve•í s pompézními supraportami, ornamentální rozlehlé prosklené dve•e, stropní štuková zrcadla, to vše v ušlechtilých materiálech, v•etn• karrarského mramoru.

Stavitel Kone•ný na svém obydlí vskutku nešet•il. Výsledkem byla jist• v podnikatelských vrstvách nezbytná vysoce reprezentativní m•š•anská stavba, jaké tou dobou v Prost•jov• teprve pomalu za•aly vyr•stat. P•estože ohledn• vily J. Ned•lníka archivní materiály nep•inášejí žádné d•kazy vypovídající o stejn• vysokých reprezenta•ních nárocích stavebníka, oba objekty vykazují mnoho shodných rys•. Mimo jiné se v nich naplno projevila celá škála projev• pozdní fáze historismu, ve kterém se tvorba firmy pohybovala, jak jsme ukázali již na p•íkladu domu J. Heinlicha z prvních let existence stavební spole•nosti Kone•ný & Ned•lník. Vlastní vily spole•ník• bychom mohli p•i•adit k typu staveb vyr•stajících ve stejném období i v dalších moravských m•stech, povšimnutých P. Zatloukalem.[173] Jedná se o olomoucký soubor šesti vilových staveb Jakoba Gartnera z poloviny devadesátých let, ve kterých autor použil motiv• schodiš•ových v•ží, bohaté hmotové •lenitosti, renesan•ních prvk• jako atikových štít•, lodžií, manýristických maskaron• a výzdobného aparátu p•ejatého z baroka i rokoka. Také starší brn•nská pisárecká vila H. Ripkové z poloviny osmdesátých let od Augusta Prokopa •i vila A. Kunze v Hranicích z roku 1897 od pražského architekta Jana K•íženeckého, •azené Zatloukalem do téže typologické skupiny, která své vlastnosti p•ejímá z palácových staveb, vykazují motivy blízké sledovaným prost•jovským objekt•m.

V Rejskov• ulici se zabydleli nejen stavitelé Kone•ný a Ned•lník, ale i jejich profesní rivalové Vladimír Lukáš, Václav Sou•ek a Jan Skoupil. Sou•kova vila, postavená roku 1902, o které již d•íve byla •e•, stojí p•ímo

[173] P. Zatloukal, *P•íb•hy z dlouhého století. Architektura let 1750-1918 na Morav• a ve Slezsku.* Olomouc 2003, str. 403-405.

naproti Kone•ného domu a svou nárožní v•ží na n•j urbanisticky navazuje.

Vrátíme-li se zp•t na Svatoplukovu ulici, setkáme se zde s její bezkonkuren•ní dominantou, vyrostlou v letech 1900-1902 a k jejíž realizaci byla op•t povolána firma Kone•ný & Ned•lník. Jedná se o palácovou stavbu pro továrníka pozd•jšího spolumajitele proslulého kovozpracovatelského podniku WIKOW, Lamberta Wichterleho (Svatoplukova 53)[174] a jeho bratra Karla. Auto•i tohoto objektu – architekti Franz von Krauss a Josef Tölkl, proslulí tou dobou p•edevším realizacemi divadelních staveb – p•išli z Vídn•. Wichterlova vila zapo•ala vstup této autorské dvojice, kterou J. Vybíral ozna•il jako *„prominentní p•edstavitele architektonické scény v hlavním m•st• monarchie“*[175], na moravskou p•du.[176] Neobarokní a neorokokového výzdobné prvky exteriéru i interiéru, bohat• modelovaná silueta, aplikace portiku s terasou mající reprezetativní funkci, obklopení p•írodním krajiná•ským parkem, to vše v monumentálních formách, které si solventnost i postavení majitele této vily vyžádalo, vyjad•uje podobné tendence, s jakými jsme se již setkali u vily R. Kone•ného.

Nutno zmínit, že barokní intenci si p•irozen• vyžádaly též práce, které firma provád•la v letech 1895 – 1901 pro (již d•íve, v souvislosti s ve•ejnou nemocnicí zmín•ný) konvent Milosrdných brat•í a jeho nemocnici[177], které zcela sledovaly p•vodní stylovou polohu objektu, jehož výstavba spadá do první poloviny 18. století.

3.3 Secesní pokusy

[174] SOA Prost•jov, fond Kone•ný & Ned•lník, karton 146, i. •. 535-537.
[175] J. Vybíral, *Mladí mist•i. Architekti ze školy Otto Wagnera na Morav• a ve Slezsku*. Praha 2002, str. 191.
[176] P. Zatloukal, Architektura 1. poloviny 20. století. *Prost•jov. D•jiny m•sta (2).* Prost•jov 1999, str. 203-214. Též P. Zatloukal, P•íb•hy z dlouhého století. Architektura let 1750-1918 na Morav• a ve Slezsku. Olomouc 2002, str. 507.
[177] SOA Prost•jov, fond Kone•ný & Ned•lník, karton 13, i. •. 48.

Od poloviny devadesátých let probíhá intenzívní výstavba celé •tvrti v Plumlovském p•edm•stí, která spolu s p•edm•stím Olomouckým zaujímá až asi do roku 1907 m•stské prvenství v kvantit• zástavby.[178] Vznikají nové ulice kolmé na Rejskovu i soub•žné s ní, k jejichž zástavb• firma Kone•ný & Ned•lník op•t velkým dílem p•isp•la. Do konce století vyr•stá mnoho nevelkých p•ízemních i patrových dom•, obvykle velmi jednoduchých, jejichž pojetí fasád ani interiéru nep•ináší nic nového ani pozoruhodného. Domky tohoto typu vznikají zejména v ulicích Šafa•íkova, Havlí•kova, Libušínka a Daliborka.

Po roce 1900 se stále •ast•ji za•ínají ozývat první náznaky secesního tvarosloví v dekoraci pr••elí. Roku 1900 v Rejskov• t•íd• vyrostly dva nájemní domy v režii firmy. Jeden z nich (**Rejskova 26/ Šafa•íkova 4**)[179] z•eteln• pokra•uje v nastaveném stylovém lad•ní. Patrn• díky své nárožní pozici získal rovn•ž dominantu v•že. Ve druhém z dom• (**Rejskova 7 a 9**)[180], jehož hmota ani rozvrh pr••elí se nijak neliší od staršího typu, se za•ínají ozývat první záchv•vy secesního ornamentu. Ty se projevují ve stylizaci a celkovém zjednodušení a zplošt•ní motiv•, které samy o sob• spíš odkazují ke klasicismu a empíru, p•esto však z nich lze vycítit snahu o prom•nu. Výjime•n• se objevuje také secesní k•ivka (návrh dve•í portálu). Velmi podobný výzdobný aparát pozorujeme i u domu J. Sedlá•kové (**Havlí•kova 27**)[181] z roku 1901. Charakteristickými se stávají pilastry •i liseny s kanelurami nebo •ty•mi vertikálními pásy, které shora vycházejí ze stejné výškové úrovn•, ale úst•ední pás, resp. pásy sahají jen asi do •tvrtinové výšky pilastru a dva okrajové kon•í nad nimi. Tato dekorce bývá vložena do vpadlého pole, v horní •ásti p•lkruhovit• probraného, nad nímž je umíst•n v•nec •i kružnice. Roku 1902 se také objevují stylizované florální štukové pásy (**Daliborka 8**)[182].

[178] P. Marek, K stavebnímu rozvoji Prost•jova po roce 1870. *Prost•jov v prom•nách staletí.* Prost•jov 1994, str. 26.
[179] SOA Prost•jov, fond Kone•ný & Ned•lník, karton 128, i. •. 471.
[180] Ibid., i. •. 456.
[181] Ibid., karton 31 i. •. 121.
[182] Ibid., karton 17, i.•. 71.

Roku 1902 za•ala firma s výstavbou bloku obytných dom• v ulici Pod Kosí•em. Dv• první budovy vznikly ješt• pro stavebníky (**Pod Kosí•em 25**[183] **a 39**[184]) Tyto nárožní stavby se stylov• p•íliš neliší od dom• v ulici Rejskov•, jejich ornamentální detail •erpá hlavn• z barokních vzor• s použitím boltc•, mušlí, akant•, oválného sv•tlíku a barokizujícího atikového štítu. P•dorysné plány prvního zmín•ného domu vypracoval Jan Skoupil. Kone•ný & Ned•lník ale v této nov• projektované ulici zakoupili pozemky zbytku bloku, tedy celé jeho •ásti vymezené nárožními stavbami a již za dva roky pokra•ovali s výstavbou.

I v této architektu•e se nadále projevuje p•íklon k staré osv•d•ené stylové poloze, ale vedle ní je znatelná také snaha stavitele o sledování nových trend•. Výsledkem této skupiny dom•, jenž vznikly v rozmezí t•í let a které jsou stylov• pom•rn• r•znorodé, je harmonický a logicky propojený blok. První a poslední stavby uzavírají celou skupinu, •emuž se musela p•izp•sobit jejich hmota. Okraj t•chto dvou staveb tvo•í hluboký risalit sahající k uli•ní •á•e, zatímco zbytek bloku odstupuje a vzniklý prostor tvo•í p•edzahrádku, od chodníku odd•lenou vysoce dekorativním plotem. Plány k prvním dv•ma stavbám (**Pod Kosí•em 27 a 29**)[185] – v bloku stojících vedle výše zmín•ného nárožního domu •. 25 – pocházejí z roku 1904, jsou podepsány Rudolfem Kone•ným a už z nich je patrná zám•rnost zvolené plurality styl•. Zatímco d•m •. 27 je prvním pokusem o rozvinutí secesních dekorativních princip•, vedle n•j stojící d•m •. 29 nese výzdobné prvky p•evzaté zejména z pozdn• renesan•ního tvarosloví, zkombinované ale též s typickými secesními motivy kruhu a stylizovaného vegetabilního ornamentu. Téhož roku vznikl i návrh na plot, jemuž dominanovaly na svou dobu dosti progresivn• socha•sky pojaté kamenné pilastry v n•kolika variantách, spojené ornamentální m•íží využívající secesních tvar• a k•ivky. Stavby stále zachovávají stejný základní horizontální rozvrh pr••elí na p•ízemí a patro odd•lené •ímsou, u první stavby se vyskytuje též atikový štít završující risalit. Patro a štít jsou zde však nikoli samostatnými celky,

[183] Ibid., karton 116, i. •. 424.
[184] Ibid., karton 117, i. •. 430.
[185] Ibid., i. •. 425.

jako tomu je u historizujících fasád, jejich odd•lení mizí, propojují se v jeden útvar. Na hmotu risalitu p•iléhá zimní zahrada s terasou v pat•e. Celé p•ízemí je tradi•n• armováno, okno patra risalitu lemují široké liseny dekorované abstraktním ornamentem a kanelurami, sahající až k vrcholu štítu. V hlavní •ásti segmentov• zakon•eného štítu, nad nízkým oknem, se nachází na stup•ovitém •tvercovém poli vyvedený dol• sm••ující úhelník pro•atý pilastrem, který v dolní •ásti p•ekrývá feston •i spíše rouška lemovaná festonem do tvaru perfektního p•loblouku. Zav•šená je na kruhovém lisenovém zakon•ení. Tato dekorace op•t velmi siln• evokuje zedná•skou symboliku: Úhelník, •tverec, p•lm•síc tvo•ený festonem p•echázejícím v útvar, jenž by mohl zastupovat zedná•skou zást•ru a dva pilí•e nazna•ené kanelovanými lisenami. Meziokenní plochy fasády odd•lují vpadlá pole lisenových rám•, pod •ímsou se nachází široký štukový pás dekorovaný bohatým vegetabilním ornamentem. Dominantou druhé stavby je polygonální arký• s kopulovým zast•ešením. Dekorace fasády •erpá •áste•n• z pozdní renesance – objevují se motivy labutí a ok•ídlených maskaron• – zárove• však je opat•ena stylizovanými, zjednodušenými neklasickými prvky. Dvorní fasády obou dom• byly sjednoceny a v anglicizujícím stylu opat•eny kombinací hladké omítky s ost•ním z režného neomítaného zdiva. Rozvržení pokoj• v interiéru se p•íliš neliší od p•edchozích vzor•. Každé podlaží obsahovalo jeden byt, jehož pokoje byly rozmíst•ny kolem p•edpokoje, a proto m•ly dostatek p•irozeného sv•tla, každý z pokoj• m•l okno. Každý z byt• m•l také kontakt s exteriérem prost•ednictvím terasy nebo verandy. Ke všem dom•m skupiny p•iléhala zahrada.

Další dva domy (**•. 31 a 33**)[186] jsou o dva roky mladší, pocházejí tedy z roku 1906. Tyto stavby jsou rozm•rn•jší a pojetím tradi•n•jší, symetrické, s atikovém štítem nad úst•edním risalitem, klenáky v p•ízemí a vertikální lisenovovou rytmizací patra. V pat•e obou z nich byly situovány dva byty. Poslední dv• stavby (**•. 35 a 37**)[187] vyrostly roku 1907 a naopak pln•

[186] Ibid., i. •. 426 a 427.
[187] Ibid., i. •. 428 a 429.

využívají secesní tvarosloví, které zde nese jakoby více klasizující rysy než tomu bylo u prvního domu z roku 1904. Objevují se znovu •ímsy, klenáky, stylizované pilastry. D•m •. 35 má v bo•ní ose umíst•ný arký•, který m•l dle návrhu završovat typický secesní motiv •áste•ného kruhu vypln•ného oknem kopírujícím jeho tvar a lemovaného rostlinným ornamentem. Na jeho vrcholu se ty•í dva nízké široké pilastry. Rozvrh a pojetí zbytku fasády se velmi podobá domu •. 27, jen použití a bohatost ornamentu je hojn•jší. Realizace se však p•iklonila ke st•ízliv•jšímu tradi•n•jšímu pojetí, které velmi pravd•podobn• zp•sobilo odprodání parcely. Hmota posledního domu zrcadlov• kopíruje stavbu první, •ímž i logicky zakon•uje celou skupinu. Dekorace fasády vychází jednak ze stavby starší, se kterou i takto koresponduje a jednak souvisí s p•vodním projektem vedlejšího domu. Terasa je zast•ešena, štít risalitu odd•luje akcentované kladí, v jehož vlysu se nachází nápis „ANNO DOMINI MCMVII“, který rovn•ž symbolicky zakon•uje celou t•íletou fázi výstavby. Plán po•ítá také s florální štukovou dekorací lemující kladí a okno risalitu. Ve volutovém štítu atiky je umíst•no okno ledvinového tvaru – rovn•ž typický prvek secesní fasády – a završuje jej cibulová lucerna. Poslední dv• stavby jsou v návrzích podepsány J. Planitou.

Tomuto souboru staveb m•žeme p•i•knout prost•jovské prvenství hned v n•kolika ohledech. Snaha o aplikaci rozvinutého architektonického secesního detailu nemá tou dobou ve m•st• obdoby. Rovn•ž •ešení nájemního domu, který od ulice odd•luje soukromí zvyšující prvek p•edzahrádky p•ichází jako nový element. A v poslední •ad• vytvo•ení jednotného, z nájemních dom• složeného urbanistického celku je inovátorským po•inem objevujícím se znovu až o mnoho let pozd•ji. Sjednocení komplexu bylo dosaženo n•kolika prost•edky, zejména celkovou propojeností pr••elí. V rozvržení fasád je logický •ád založený na p•ísné symetrii. Od st•edu celku se rozvíjí st•ídání a opakování motiv•. Dv• centrální stavby mají roli t•žišt•, jejich hmota je mohutná, pr••elí symetrická, se st•edovými akcenty i portály. Na n• p•iléhají užší domy s arký•i v druhé okenní ose sm•rem od st•edu skupiny. Okrajové stavby

uzavírají a celý komplex tvarov• definují hluboké bo•ní risality vertikalizované atikovým štítem s naproti sob• postavenými verandami s terasami. Portály okrajových dom• jsou situovány vedle sebe v bo•ních osách jejich pr••elí a od st•edu se st•ídá lichý a sudý po•et okenních os. Horizontální d•lení probíhá rovn•ž rovnom•rn• celým komplexem, armované p•ízemí odd•luje široký pás kordonové •ímsy a v nadokenním poli probíhá široký vlys završený korunní •ímsou. Celek rámuje s mimo•ádnou invencí provedené oplocení a jednotnost dovršuje spole•ný ornament tvo•ený kou•ovou k•ivkou kovové m•íže dve•ních výplní.

Secesní ornament byl v pracech firmy až zhruba do roku 1910 tak•ka výlu•n• prost•edkem dopl•ujícím historizující formy nebo z nich rovnou vycházející jako jejich stylizovaná alternativa. To se projevuje na celkové práci s fasádou, která se svým tradi•ním horizontálním d•lením prakticky z•stává nem•nná. Jediným novým momentem v pr••elí je jeho zplošt•ní, které nastává odstran•ním risalitu, vyskytuje se však •ast•ji motiv arký•e. Materiály z•stávají rovn•ž tradi•ní, dekorace se provádí do štuku a využívá zejména naturalistického vegetabilního ornamentu, •asto florálního nebo ovocného. Oblíbenými motivy jsou rovn•ž ženské maskarony, eliptické a kruhové arký•e s oválnými nebo ledvinovými okny, pop•ípad• dve•ní nadsv•tlíky obdobných tvar•. Nutno ovšem dodat, že celé první desetiletí 20. století vznikají také stavby – p•edevším pak rodinné domy – které nadále využívají neorenesan•ního a neobarokního výzdobného aparátu podobným zp•sobem, jako je známe z p•edchozích dvou desetiletí.

Roku 1906 vznikly dva stylov• jednotné obytné domy situované naproti Wichterlovy vily, na rohu Svatoplukovy a nov• projektované ulice Karlov. Jejich fasády jsou jednou z nejlepších ukázek vyt•íbeného užití tvarosloví, které m•žeme ozna•it jako secesní, jaké firma Kone•ný & Ned•lník vyprodukovala. Následn• pak v ulici Karlov vyrostla celá •ada dom• pojatých v obdobném duchu, realizovaných jinými místními staviteli.

Jako první byl navržen a postaven nárožní d•m (**Svatoplukova 74**)[188], bezprost•edn• následovala vedlejší stavba (**Svatoplukova 72**)[189], která se starší obdobným pojetím fasády tvo•í pohledov• jedenotný celek. I v tomto p•ípad• jde u domu •. 74 o tradi•n• horizontáln• d•lenou a pom•rn• symetricky rozvrženou stavbu, s akcentovaným okoseným nárožím, do n•jž byl situován balkon s podestou, kterou po vzoru renesan•ních arký•• podpírá noha.. Kované ornamentální zábradlí balkonu nese iniciály majitele J. Svobody. Nároží vertikalizují t•i atikové štíty na osách, úst•ední je vyvýšen a proražen oválným oknem (v plánu navrženým jako ledvinové) dekorovaným rostlinným ornamentem, ostatní dva mají oblé zakon•ení. Podobný risalitní útvar završený štítem je umíst•n rovn•ž do bo•ní okenní osy fronty do ulice Karlov. Hlavní front• do Svatoplukovy ulice dominuje portál situovaný do st•ední osy, jenž lemují dv• mohutné konzoly nesoucí ženské hlavy ve vysokých dop•edu zavinutých frygických •apkách. Pojetí fasády z•eteln• vychází z tradi•ních vzor•, zachovává všechny klasické prvky jako armování, rytmizaci patra lisenami, okenní šambrány s •ímsami, parapetní výpln• a podobn•. Tyto motivy jsou zde však použity s manýristickou hravostí, jsou siln• stylizovány a zjednodušeny. K výrazným detail•m pat•í nap•íklad ovocné vlysy aplikované do nadokenního pole p•ízemí a do parapetní výpln• patra, kde se d•lí do •tvercových polí, •ímž vzniká efekt balustrády. Novým elementem je stereotomické d•lení ploch pomocí odlišné textury omítky.

Z let 1908 a 1909 pochází d•m Emila Wilhelma (**Mlýnská 12**)[190], majitele továrny *Brat•í Wilhelmové* – další z velice dob•e prosperujících kovozpracovatelských podnik• ve m•st•. Stavba m•la sloužit jako administrativní sídlo firmy a jako obytný d•m. Pozemek, na kterém vyrostla, bezprost•edn• sousedil s výrobními dílnami stávající továrny a v uli•ní zástavb• navazoval na d•m, který firma rovn•ž vlastnila.

[188] Ibid., karton 147, i. •. 542.
[189] Ibid., i. •. 541.
[190] SOA Prost•jov, fond Kone•ný & Ned•lník, karton 94, i. •. 329.

Zachovaly se dv• verze návrh• na tuto novostavbu. Ob• pocházejí z •íjna roku 1908 a vyhotovil je Vladimír Vychodil, prost•jovský stavitel, který pro firmu Kone•ný & Ned•lník pracoval. Stavba je nápadná p•edevším svou dimenzí. Dvoupatrových dom• (dokonce ani nájemních) tou dobou ve m•st• nevznikalo mnoho. První návrh pojímá budovu jako dvoupatrovou stavbu, v celé její uli•ní front•. Pr••elí je centrováno do odstup•ovaného úst•edního risalitu o t•ech okenních osách a bo•ních ploch na dv• okenní osy. Risalitu dominuje úst•ední osa, do níž je vhloubena p•lobloukov• zaklenutá nika s oknem a balkonkem, procházející výškou obou pater, nad níž je situován vz•ru mí•ící štít s nápisem názvu firmy. Úst•ední osu vertikáln• lemují dv• p•ilehlé osy, zakon•ené p•evýšenými štíty provln•ných tvar•. P•estože p•ízemí je tradi•n• armováno, vytrácí se motiv kordonové •ímsy celá fasáda tíhne k vertikalit• okenních pás• a pr•b•žných meziokenních ploch. Nad úrovní úst•ední niky prochází horizontální pás složený z motivu geometricky stylizovaných list•, který se opakuje také v nadokenních pásech p•ízemí. Štíty bo•ních os risalit• v nadokenní ploše dekoruje ledvinová k•ivka a nad ní motiv •ty• kv•t• r•že, svým rozmíst•ním sledující tvar štítu.

P•es vcelku mechanickou aplikaci nových výzdobných prvk• v návrhu Wilhelmova domu si nelze nepovšimnout jistého posunu sm•rem k redukci dekoru, který koresponduje s tvorbou firmy p•ístích let. Detaily z dekorace pr••elí nenápadn• ohlašují p•íchod nového vlivu, jenž se v pracech firmy bude i nadále r•znými zp•soby prosazovat. Již od po•átku století se vedle tzv. k•ivkové secese vycházející z francouzského art nouveau objevují dekorativní prost•edky, které se p•enášejí do umírn•n•jší roviny geometrizujícího minimalizovaného ornamentu, pop•ípad• zjednodušeného biomorfního ornamentu vymezeného do limitovaných ploch. Tuto tendenci kontinentu •áste•n• zprost•edkovala skupina glasgowských um•lc• *The Four*, která se roku 1900 zú•astnila osmé výstavy víde•ské Secese a ovlivnila p•edevším autory z okruhu Otto Wagnera. Z nich byl Skot•m nejblíže Josef Hoffmann a s ním spojená um•lecká dílna Wiener Werstätte. V díle Charlese Rennie Mackintoshe mají r•že a list vysoce symbolické konotace, r•že

reprezentuje um•ní, tedy vše vznešené, co se skrývá v •lov•ku, list autor chápal jako symbol života samotného.[191] Takto vzletné ideje se však jist• nedostaly ani k provin•nímu staviteli, natož k jeho zákazník•m. Motiv schematizovaného kv•tu r•že byl brzy zpopularizován a Mackintosh se jím – a• jej používal jen v dob• kolem p•elomu století – vedle motivu •tverce, nejvýrazn•ji zapsal do ve•ejného pov•domí. Jako dekorativní •lánek byl tento prvek oblíben p•edevším v um•leckém •emesle.[192] Charakteristickým znakem tvorby dvou nejd•ležit•jších postav Wiener Werkstätte v její rané fázi – Josefa Hoffmanna a Kolomana Mosera – je práv• polarita florální arabesky a •tverce, která vychází z glasgowského vzoru a rovn•ž z fascinace tradi•ním japonským tvaroslovím.[193] Motiv geometricky stylizovaného r•žového kv•tu p•ešel dokonce do loga víde•ské dílny. P•edpolí Vídn• se s architekturou a um•leckým •emeslem vydávající se sm•rem britsky inspirované moderny m•lo možnost setkat již roku 1901, kdy v brn•nských Pisárkách vznikla Reissigova vila dle návrhu Leopolda Bauera. Tento architekt už ve svých teoretických úvahách odmítá florální secesi jejíž tv•rci podle n•j neú•eln• zkrášlovali tvary a sám chápe ú•elnost jako východisko krásy.[194] Také Hubert Gessner v relizaci Okresní nemocenské pokladny v Brn• již roku 1903 pracuje s principem eliminovaného geometrického dekoru a tímto sm•rem se následn• vydávají i n•kte•í místní brn•nští stavitelé. V jediné prost•jovské architektu•e té doby vycházející z dílny žáka Otto Wagnera – Kot•rov• Národním dom• dokon•eném roku 1907 – se britské vlivy projevují zejména v interiérové skladb•. I jeho dekorace, p•edevším exteriérová, ovšem vykazuje znaky redukce. P. Zatloukal pro ni našel následující charakteristiku: „*Detail ornamentu (...)* (Kot•ra) *soust•edil pouze do vymezených partií. I u nich užil obecn• •itelné biomorfní inspirace, avšak v kombinaci s ‚identifikujícími', •áste•n• folklórn• inspirovanými variacemi.*

[191] F. Blake, *Essential Charles Rennie Mackintosh*. Bath 2001. str. 52.
[192] Kv•ty a jejich symbolismus hrály v um•ní kolem r. 1900 obecn• obrovskou roli. Konkrétn• r•že byla p•ízna•ným atributem také v díle Hanse Christiansena. Autor ji používal jako univerzáln• aplikovatelný ornament. Viz G. F. Fahr-Becker, *Secese*. Praha 1998, str. 245.
[193] G. Fahr-Becker, *Wiener Werkstaette*. 1903-1932. Köln 2003, str. 17.
[194] J. Sedlák, *Brno secesní*. Brno 2004, str. 63.

Stylovou jednotu pak završil propojením dobovým st•edoevropským fenoménem – geometrizujícím dekorem.“[195]

Rozvrhem interiéru z•stává Wilhelm•v d•m pom•rn• v•rný starým schemat•m. Novým prvkem je balkon s p•ístupem ze salonu, do dvora orientované kuchy•ské pavla•e a propojení ložnic s koupelnami.

Z jakého d•vodu se plán, podle kterého byla stavba nakonec realizována, záhy vcelku podstatn• zm•nil, nevíme. P•estože p•dorysné plány ukazují trvání p•vodní dispozice, v návrhu fasády dochází ke zkrácení fronty o celou délku postranní, pohledov• pravé, •ásti. Dekorace pr••elí je tradi•n•jší, i když zachovává mnoho z p•vodních forem. Z•stává základní pojetí úst•ední osy, m•ní se ale tvar jejího štítu, motiv r•ží, jakož i pr•b•žného ornamentálního pásu nad nikou, mizí. Výsledná stavba se tedy projevuje v hlavní dvoupatrové hmot•, v níž je risalit s balkonovou nikou a portálem nyní umíst•n v bo•ní ose, od které se odvíjí pohledov• levá postranní •ást. Pohledov• pravá strana navozuje dojem samostatné stavby, je o jedno patro nižší a její fasáda (alespo• v dnešním stavu) je prosta dekorace. Výzdoba fasády se soust•e•uje zejména do ost•ní niky, objevují se též vertikáln• i horizontáln• •azené •tverce. Rovn•ž z detail• v interiéru je patrný p•íklon ke geometrizaci ornamentu.

3.4 Moderní a tradi•ní v novém hávu

Novou dekádu stavební historie Prost•jova otevírají dv• výrazné osobnosti. První z nich je **Emil Králík**, který zasáhl pole stavební úlohy rodinného domu ve m•st• jako v•bec první architekt, jenž svým tv•r•ím konceptem zamí•il sm•rem tzv. moderny. Na projekt vlastních dom• jej povolali továrníci, brat•i František a Josef Ková•íkovi, p•íští spolumajitelé firmy WIKOV (= Wichterle a Ková•ík). Zejména první z bratr• byl velmi aktivní postavou na poli politického a kulturního d•ní m•sta. Svého •asu zastával pozici asistenta na víde•ské technice, pozd•ji se stal docentem

[195] P. Zatloukal, Architektura 1. poloviny 20. století. *Prost•jov. D•jiny m•sta (2).* Prost•jov 1999, str. 206.

•eské techniky v Brn• a rovn•ž dopisujícím •lenem Akademie pro v•dy a um•ní císa•e Františka Josefa v Praze. V devadesátých letech pracoval na projektu osv•tlení Prost•jova a pozd•ji, jako •len m•stské rady, byl zaangažován v organizaci nejvýznamn•jších stavebních po•in• zadávaných obcí. [196] Tak se také seznámil s Janem Kot•rou, jenž mu následn• pro návrh rodinného sídla doporu•il Emila Králíka. Zakázka na vilu Josefa Ková•íka p•išla velmi pravd•podobn• prost•ednictvím jeho bratra. Kot•ra byl mladšímu Králíkovi vzorem, ale i osobním p•ítelem, což patrn• zásadn• ovlivnilo Králík•v odklon od tradi•ních neorenesan•ních forem, k jakým byl vyškolen svými u•iteli Josefem Schulzem a Janem Koulou.[197]

Návrhy vil F. Ková•íka (**nám. Padlých hrdin• 4-5**) a J. Kova•íka (**Vojá•kovo nám. 5**) pocházejí z roku 1910 a v letech 1910 a 1911 jejich stavby realizovala firma Kone•ný & Ned•lník.[198] Oba projekty jsou zajímavé v prvé •ad• svým vnit•ním •ešením. D•m F. Ková•íka je koncipován v intencích spojení palácové stavby s motivem •estného dvora a prvk• anglického domu jako je schodištní hala a bay-windows. Architektova aplikace r•zných výškových úrovní na jedno podlaží v prostorách p•ilehlých k centrální hale, kterou p•isp•l k rozvinutí myšlenky kontinuálního prostoru, bývá p•irovnávána k Loosovu Raumplanu.[199] V p•ípad• druhého z dom• byl použit motiv anglického halového p•dorysu ve spojení s atriem. U obou p•dorysný rozvrh promyšlen• •lení místnosti dle jejich funkcí, d•raz je kladen jak na obytnou, tak na reprezentativní stránku. Zejména z exteriérových motiv• (nap•íklad p•lobloukových oken a kanelovaných polosloup•) staveb je znatelný Králík•v •áste•ný p•íklon k novému klasicismu. Architektovy mimo•ádné tv•r•í schopnosti však klasických motiv• využívají velmi kreativn• a individualisticky. Dekorativní prost•edky se omezují na minimum. alespo• na pr••elí, ve kterém je využíván jen elementárn• aplikovaný geometrický ornament. V práci

[196] E. Je•ábková, *Prost•jov – enkláva •eské secese na Morav•. Sociální a kulturní p•edpoklady.* Olomouc 1995 (diplomová práce FFUP), str. 157.
[197] I. Crhonek. *Architekt Emil Králík.* 1880-1946. Brno 1988, str. 9.
[198] SOA Prost•jov, fond Kone•ný & Ned•lník, karton 14, i. •. 51 a karton 39, i. •. 164.
[199] V. Šlapeta-P. Zatoukal, Moderní architektura v Prostějově. *Památky a příroda* 1982, roč. 7, str. 157.

s interiérem je zásadní rovn•ž •emeslný detail, zde se dekorace rozvíjí v bohatší mí•e i tvaru. Autor pojal ob• stavby z hlediska zásad *Gesamtkunstwerku* a sám navrhl v•tšinu interiérových dopl•k•, z nichž se zachovaly n•které z kovotepeckých prací vyrobené dílnou Vulkania. V té sám pozd•ji p•sobil (viz dále) a tou dobou se ve velké mí•e zabýval rovn•ž realizací interiérových návrh• prost•jovských byt•.[200]

Druhou a Králíkovi v mnohém podobnou postavou brn•nské architektonické scény, od které firma Kone•ný & Ned•lník mohla p•ímou cestou na•erpat nové vlivy, byl **Bohumír •ermák**. Roku 1911 byla firmou podle jeho návrhu realizována stavba obytného domu a textilní továrny spole•nosti Kaufmann & Platzko. B. •ermák se tak stal po Kot•rovi v po•adí druhým Wagnerovým žákem, jehož pracovní p•íležitost p•ivedla do Prost•jova.[201] Stejn• jako Králík se intenzivn• zam••oval na interiérovou tvorbu a v pozd•jších letech se do m•sta vrátil, aby zde provedl nemalé množství realizací.[202] Svým um•leckým sm••ováním se hlásil k okruhu Wiener Werkst•tte, zejména k J. Hoffmannovi. Podle víde•ského vzoru založil v Brn• svou vlastní um•lecko-•emeslnou dílnu.[203] Vedle toho mu v jeho bydlišti byly sv••ovány též návrhy domovních fasád.[204]

Novostavba firmy Kaufmann & Platzko byla situována do rozvíjející se Olomoucké t•ídy (**Olomoucká 15**)[205]. Obytná •ást dvoupatrové stavby byla postavena do uli•ní osy a na ni navazovalo tovární k•ídlo v kolmé ose do dvora. Hlavní pr••elí podléhalo symetrickému d•lení na úst•ední osu se segmentovým arký•em a bo•ní plochy. P•ízemí je odd•leno •ímsou, okna pater rámují vertikální vpadlé pásy. Parapetní výpln• tvo•í vertikální lisenové pásy s úst•edním motivem oválu. Okna v horním pat•e rámují

---

[200] A. Filip, Z historie firmy Vulkania. Emil Králík v Prost•jov•. *5. Bulletin Moravské galerie.* Brno 1995, str. 26.
[201] J. Sedlák vysv•tluje, že •ermák byl Wagnerovým externím •i privátním žákem. Viz J. Sedlák, *Brno secesní*. Brno 2004, str. 69.
[202] M. Straková, *Dílo architekta Bohumíra •ermáka (1882-1961).* Brno 2002 (diplomová práce FFMU).
[203] J. Sedlák, *Brno secesní.* Brno 2004, str. 71.
[204] Ibid., str. 27.
[205] SOA Prost•jov, fond Kone•ný & Ned•lník, karton 100, i. •. 353. Plány uloženy v Centrální spisovn• M•stského ú•adu Prost•jov.

polosloupky. Arký•, který odd•lují široké liseny, kon•í pod úrovní •ímsy a jeho horní plocha tvo•í terasu. Nad ním se ty•í polygonální štít proražený oknem rámovaným rovn•ž polygonálním odstup•ovaným lisenovým rámem. Interiéry jsou zajímavé zejména prostorem, který •ermák vytvá•í pomocí arký•e. Propojuje jej s na na n•j p•iléhající plochou a modeluje tak kruhový prostor.

•ermákova stavba zjevn• byla pro prost•jovské stavitele velkou inspirací. Ve stejném roce vzniká hned n•kolik objekt•, které z ní rozdílnými zp•soby z•eteln• •erpají inspiraci. Objevují se arký•e s terasami, polygonální štíty, segmentové arký•e, vertikáln• d•lené lisenové rámce. Nejz•eteln•ji tyto motivy pozorujeme u dvou nájemních dom• ve Vodní ulici (Vodní 4 a 4a) postavených roku 1912 firmou V. Sou•ek a V. Lukáš podle návrh• stavitele •e•ka Venclíka pro Úv•rní spolek záložna a zastavárna v Prost•jov•, o kterých jsme se zmínili ve spojitosti s výstavbou hotelu Grand.[206] N•které z t•chto motiv• a také další se též objevují v pracech firmy Kone•ný & Ned•lník. Zásadním moment v pou•ení se z •ermákovy stavby i z Králíkových dom•, spo•ívá v p•íklonu ke zcela nové práci s výzdobou fasády.

V dob•, kdy za•ínala probíhat stavba na Olomoucké ulici[207], se Kone•ný & Ned•lník zabývají vypracováním plán• pro dva z nájemních dom•, které mají záhy vyr•st na firemních pozemcích situovaných v Blahoslavov• ulici na okružní t•íd•, naproti zámku. Nedostate•ná bytová situace ve m•st• díky neustálému p•ílivu obyvatel v rozvíjejícím se m•st• nutila k v•tší frekvenci výstavby nájemních dom•. *„Od po•átku 20. století jako d•sledek imigra•ních proud• se objevila ve m•st• akutní bytová krize, jejíž tíži násobila skute•nost, že •ada starších byt• byla zdravotn• závadných (vlhké, nev•tratelné, bez p•íslušenství).“*[208] Jednou z d•ležitých profitových aktivit

[206] SOA Prost•jov, fond Bu 9/2 Prost•jovská záložna, položka •. 12, zápis z 21.2.1912, protokol o sch•zích správní rady Úv•rního spolku záložna a zastavárna v Prost•jov• 1910-1913.
[207] Plány byly schváleny v srpnu 1911.
[208] P. Marek, Prost•jov v letech 1848-1918. Prost•jov. *D•jiny m•sta (2).* Prost•jov 1999, str. 58.

firmy Kone•ný & Ned•lník byla práv• výstavba a pronájem byt•. Celkem byly b•hem dvou let projektovány t•i dvoupatrové domy (**Blahoslavova 15-19**)[209], t•etí však byl nakonec proveden až ve dvacátých letech pro jiného majitele, v podob• odlišné od p•vodního plánu. I v tomto p•ípad• m•žeme, tak jako u bloku Pod Kosí•em, pozorovat mírn• stylov• nejednotnou skupinu, kterou spojuje zejména základní horizontální d•lení a symetrický rozvrh p•ízemí, ale p•edevším maximální eliminace ornamentu, jenž ve fasádové tvorb• firmy dosud hrál d•ležitou roli. Práv• téhož roku publikoval v •asopise Styl Kot•r•v vrstevník a rovn•ž žák O. Wagnera, Antonín Engel, sta• „*D•m nájemný*“, ve které odsoudil „*odpornou pseudonádheru •inžák•*“ a volal po st•ízlivosti domovních pr••elí a jejich pod•ízení utilitární funkci. Tendenci nové architektury vid•l zejména v zam••ení se na hygienický element[210], což ohlašuje trend pln• rozvinutý až v mezivále•né dob•.

Tak•ka ornamentu prostým puristickým pr••elím disponuje nárožní stavba (•. 19). Prost•edkem dekorace se stává pouze akcentování •íms, na p•vodní stavb• barevn• odlišených.[211] O to více však tato stavba vyniká modelací siluety, obzvláš• pomocí arký••. Využití dvou pohledových os p•im•lo autory k rovnocennému pojetí obou uli•ních front, jakož i zd•razn•ní nároží. Pr••elí jsou asymetrická, stejn• jako i rozmíst•ní arký•• na nich zav•šených. Patry hlavní fronty do Blahostavovy ulice procházejí dva arký•e, oba umíst•né do druhé okenní osy od stran. Levý z nich je plochý, podep•ený nazna•enými krakorci a završuje ho terasa. Pravý arký• má polygonální p•dorys, p•vodn• je završen zvoncovitou m•d•nou st•íškou a jeho podestu lemuje ustupující široká •ímsa. Vrcholy arký•• a jejich zast•ešení nesou jediné náznaky ornamentu. Ohrada balkonu je v plánu proražena •tverovými poli, pod zast•ešením druhého z arký•• prochází štukový pás tvo•ený vpadlými •tverci. Obdobný motiv je vytepán i na st•íšce (provedla ji firma Vulkania). Nad arký•i se ty•í trojúhelné atikové

[209] SOA Prost•jov, fond Kone•ný & Ned•lník, karton 9, i. •. 31-35.
[210] Styl 3, 1911, str. 189. Cit. podle P. Wittlich, *•eská secese*. Praha 1985, str. 328.
[211] Viz kolorovaná fotografie z r. 1911. *Prost•jov na starých pohlednicích.* Prost•jov 2002, str. 189.

štíty, asymetricky zasahující do dvou výškových úrovní, z nichž levý sleduje jen jednu osu, zatímco pravý sahá až k okraji fasády, završuje tedy okenní osy dv•. Oba dopl•uje drobný detail oválného sv•tlíku. V levém arký•i je umíst•no p•lkobloukové okno, tvarem vyvažující k•ivku zast•ešení sousedního arký•e. Nároží odstupuje od úrovn• fasády, takže vytvá•í prostor pro oblý balkon umíst•ný v prvním pat•e, jehož podesta je pojata obdobn• jako u v•tšího z arký••. Fronta do kolmé ulice je •ešena tak, že zrcadlov• opakuje pravou stranu hlavního pr••elí, •ímž vzniká symetrický efekt nejexponovan•jšího bodu. Pojetí stavby citeln• vyr•stá z neorenesan•ních tradic, z jakých tvorba firmy vyšla. •áste•n• p•ipomíná n•které brn•nské stavby nájemních dom• Vladimíra Fischera, vzniklé ve stejné dob•. Nárožní dvouosá dispozice umožnila využití uli•ního traktu v interiéru pro v•tšinu pokoj• byt•, které se nacházely na všech podlažích. P•ízemí obýval také obchod. Na vchod do domu navazuje vstupní vestibul a chodba vedoucí ke schodišti na oblém centrálním p•dorysu, které je situováno do vnit•ního nároží. Do pater jsou umíst•ny vždy t•i byty se salonem, ložnicí, jídelnou a kuchyní. Pokoje s arký•em jsou salony, jídelny nebo ložnice. St•ední trakt zaujímají p•edpokoje a koupelny, do dvorního traktu jsou umíst•ny p•evážn• kuchyn•, koupelny a pokoje pro služebnou. Prakti•nost rozložení místností se projevuje p•edevším v d•razu na dostate•né prosv•tlení všech prostor, za tímto ú•elem se objevuje dokonce nep•íliš b•žný sv•tlík, umíst•ný ve sv•teln• nejh••e exponované vnit•ní •ásti budovy.

Exteriérové pojetí sousedního domu (•. 17) se více snaží o využití geometrického ornamentu. Fasádu definuje nebývale inven•ní prvek pilí•em propojených balkon• st•ední osy, p•iléhajících k arký•i podobného typu jako u vedlejší stavby, op•t s terasovým zakon•ením. Nad nimi se ty•í polygonální štít. P•ízemí je opat•eno omítkou strukturovanou horizontálním žlábkováním, odvozeným z Králíkovy vily J. Ková•íka. V jeho st•edu se nachází portál, který v návrhu lemuje geometrický spirálový motiv a v nadedve•ním poli je vsazen oválný

nadsv•tlík rámovaný festonem. Realizováno bylo jednodušší pojetí, dve•e jsou lemovány lisenami a nadsv•tlík bez dekorace. Okna v patrech spojují listenové rámce s vpadlou výplní, která je – vyjma arký•e – prázdná, v arký•i ji pak akcentuje motiv oválu, jak jej známe z •ermákovy stavby, lemovaný kanelovanými lisenami. Geometrický ornament se projevuje ve vyzd•ných ohradách balkon• a terasy. Dolní balkon je dekorován proraženými •tverci, horní protáhlými koso•tverci a arký•ová terasa kombinací svislého pásu se •tvercem nad ním (v návrhu se lehce odlišují). Vrchol štítu je proražen oválným oknem rámovaným festonem a stavbu završuje mansardová st•echa. Pojetí tohoto pr••elí odráží rovn•ž, tak jako i první z dom•, historizující východiska. Zejména krakorcový arký• op•t p•ináší renesan•ní konotace, tvar štítu p•ipomíná štíty barokní. P•esto se zde projevuje snad ze všech staveb realizovaných firmou nejprogresivn•jší využití geometrické dekorace a vliv n•kterých •ermákových a typických Králíkových motiv•, konkrétn• oválu a protáhlého koso•tverce. Obdobným zp•sobem jsou pojaty i interiérové detaily dve•í a oken. P•dorysná skladba je koncipována podobn• jako u sousedního objektu, p•edevším s ohledem na výhodnost pozic místností. Roli hraje op•t d•raz na dostatek p•irozeného sv•tla, proto jsou pokoje pov•tšinou orientovány do uli•ní fronty. St•edem dvorní fasády celou výškou budovy prochází pás otev•ených verand, které prosv•tlovaly schodišt•.

Na t•chto stavbách Kone•ný & Ned•lník ukázali pom•rn• dobrou obeznámenost s trendy, které se v b•žné stavitelské praxi ve v•tší mí•e teprve za•ínaly prostazovat – jak v interiérovém •ešení korespondujícím s požadavky na hygienickou stránku bytové výstavby, tak v otázce redukce ornamentu. Použití totožné geometrické dekorace jako na domu •. 17, se st•ídáním •tverce a protaženého koso•tverce, se o rok pozd•ji objevuje rovn•ž v návrhu garáže pro vilu Lamberta Wichterleho.[212] Z roku 1911 pochází plán p•estavby dvorního k•ídla pro firmu A. Krautila (Masarykovo

[212] SOA Prost•jov, fond Kone•ný & Ned•lník, karton 146, i. •. 535.

nám. 18)[213], ve kterém je užito velkých •tvercových ploch a pásových rám• s úst•edním oválným motivem.

3.5 Rok 1913 a nový klasicismus

„Neúsp•šný pokus o vyst•ídání eklektického historismu novým ornamentálním stylem p•ivedl architekty k poznání, že pouhá obrazotvornost nem•že být nositelem moderních snah (...). •ást moderních architekt• p•ijala jako vodítko zvyklosti lidového •i venkovského stavitelství, •ást se p•imkla k nad•asovým jistotám klasicistních princip•, další hledali abstraktní, •istý tvar po jiných cestách.“[214] K t•mto slov•m Jind•icha Vybírala dodejme jen, že kudy šel architekt – um•lec, tudy jej pomalu pronásledoval i stavitel, pokud možno tou nejsch•dn•jší možnou cestou, tak, aby vyhovovala jeho schopnostem, jakož i vkusu zákazníka, na kterém finan•n• závisel.

Projekt posledního ze skupiny dom• v Blahoslavov• ulici (**Blahoslavova 19**)[215], který pochází z roku 1913, se od dvou starších odlišuje zejména plošností pr••elí, znakem, se kterým se ve stavbách z tohoto i dalších let setkáváme nej•ast•ji. Do st•edu p•ízemí byl navržen portál s p•lobloukovou nikou a oválnými nadsv•tlíky. Okna pater jsou spojena do rám• s obdobným motivem oválu jako u vedlejší stavby. D•m m•l být završen centrálním štítem, složeným z pilí•• odstup•ované výšky, v n•mž se rovn•ž objevují dv• oválná okna a op•t mansardovou st•echou. Hluboká dispozice, která akcentuje dvorní •ást stavby, zde umožnila plné rozvinutí trojtraktových byt•. Do ulice jsou orientovány ložnice a salon, do st•edního traktu p•edsí•, jídelna se zaobleným risalitním vý•n•lkem orientovaným do dvora a koupelna s p•ístupem z ložnice i z jídelny. Ve dvorním traktu, který je tvo•en risalitem, se nachází kuchyn• a pokoj pro služebnou. Všechny místnosti, v•etn• koupelny a p•edsín• mají okna a jsou mezi sebou dob•e propojeny. P•es své p•izp•sobení se návaznosti na okolní zástavbu se v této

[213] Ibid, karton 114, i. •. 414.
[214] J. Vybíral, *Mladí mist•i. Architekti ze školy Otto Wagnera na Morav• a ve Slezsku.* Praha 2002, str. 144.
[215] SOA Prost•jov, fond Kone•ný & Ned•lník, karton 9, i. •. 31.

o dva roky mladší stavb• projevuje tendence d•razn• charakterizující styl rozvinutý firmou Kone•ný & Ned•lník z nejv•tší míry práv• roku 1913. Pohlédneme-li také na návrh dvorní fasády, zjistíme, že její jednoduché pojetí vykazuje všechny známky neoklasicistních, až empírových forem. Kanelované liseny nesoucí kladí zarámované v p•lobloukovém portálu a podobný motiv tvo•ící štít, s hlavní frontou souvisejí jen •áste•n•. I portál hlavního pr••elí však lemují kanelované liseny.

Ve výše zmín•né Engelov• studii se autor pochvaln• vyjad•uje rovn•ž o jednoduchých empírových domech v protikladu k •inžovním palác•m, o výtvarném •ešení, které má spo•ívat v akcentování ur•itých konstruktivních prvk•.[216] Návrat k historickým formám p•ichází v podob• nového klasicismu op•t z Vídn•, zásluhou wagnerián•. Markantní je v díle Leopolda Bauera, Josepha Hoffmanna, Wunibalda Deiningera, Josipa Ple•nika a dalších. Rozmáhá se kolem roku 1910, ale ve Vídni se objevuje již v polovin• desetiletí.[217] Víde• jej rozvíjí také v souvislosti s oblibou tzv. nového biedemaieru.

Nájemní d•m navržený firmou Kone•ný & Ned•lník roku 1913 pro prost•jovského obchodníka V. Chytila, postavený téhož roku u hlavního nám•stí ve vnit•ním m•st•, vedle novostavby Živnostenské banky (**Krava•ova 1a**)[218], je skv•lou ukázkou inspirace neoklasicistními modely a neobiedermeierským detailem. P•ísn• symetrická fasáda je rytmizována žlábkovanými lisenami s hlavicemi a vrcholí v obloukovém štítu s oválným sv•tlíkem. Do p•ízemí byly umíst•ny obchody, proloženo je tedy velkými plochami výkladních oken, které odd•lují lisenové rámce, z nichž jeden je dopln•n st•edovým oválkem. Podokenní výpl• tvo•í žlábkovanými lisenami odd•lené •tverce dekorované ohýbaným m•ížovým, jaké se opakují i v portálových dve•ích a interiéru. Nadokenní pole bylo vyhrazeno

[216] Styl 3, 1911, str. 189. Cit. podle: P. Wittlich, *•eská secese*. Praha 1985, str. 328.
[217] Nap•. Hoffmannovým projektem p•ístavby Kunstgewerbeschule z let 1905-1906. Viz I. B. Whyte, Víde• mezi pam•tí a moderností. *Zrození metropole. Moderní architektura a m•sto ve st•ední Evrop• 1890-1937*, str. 61.
[218] SOA Prost•jov, fond Kone•ný & Ned•lník, karton 61, i. •. 238.

pro elektrické lampy. Záklenek portálu vypl•uje štukový motiv koše s ovocem a kaskádou girlandy kv•t• zvonku – akcent jinak velmi jednoduché fasády. P•edobrazy tohoto detailu nacházíme v pracech víde•ské um•lecko •emeslné dílny. Jsou typické nap•íklad pro dekorativní plastiku Michaela Powolnyho, kv•t zvonku navíc obecn• charakterizuje designérské návrhy Josepha Hoffmanna z jeho vyhran•n• „post-•tvere•kového" období s po•átky v posledních p•edvále•ných letech, které se v nejv•tší mí•e projevily v interiérech víde•ské vily Skywa-Primavesi (1913-1915).[219] Okna v patrech jsou spojena lisenovými rámy a v jejich výplních je rovn•ž umíst•n ovál, se speciáln• pro tuto stavbu navrženým motivem slunce. Interiérový rozvrh je pom•rn• b•žný. Sm••ování k modernímu bydlení napovídá v suterénu umíst•ná prádelna a mandlovna. P•ímým pramenem inspirace prost•jovským stavitel•m byly velmi pravd•podobn• ostravské stavby Wunibalda Deiningera vzniklé o rok d•íve. S jeho hotelem National byli prost•jovští auto•i obeznámeni skoro jist•, jelikož v dob•, kdy vznikal, pracovali i oni na stavb• hotelu Grand, tudíž lze p•edpokládat zájem o podobné projekty vznikající v okolí. Prám• na n•m, ale i na ostatních Deiningerových domech v Moravské Ostrav• (nap•. nájemní d•m d•dic• I. Reisze, obytný d•m Vinzenze Heinze a Gustava Kulky) se setkáváme s motivy kv•tinových koš•, žlábkovaných lisen, hladkých výplní s drobnými akcenty.

Také návrh vlastních domu v ulici **Pod Kosí•em** (**•. 10 a 12**)[220] disponuje podobnými rysy jako p•edchozí stavba. Jejich pr••elí jsou asymetricky rozvržena, ale svým zrcadlovým opakováním tvo•í symetrický celek. Zatímco portál byl situován do st•ední osy, balkon a atika jsou v ose bo•ní. I zde auto•i použili motiv p•loblouku •i segmentu pro supraportu a nadokenní výpln• prvního patra, jakož i atiku. Znovu se objevuje žlábkování lisen, navíc pilastry, které lemují portál a atiku a (také v Deiningerov• ostravských stavbách se vyskytující) jemn• štukov• dekorované vertikální pásy. Fasáda svým zp•sobem p•ipomíná hlavní pr••elí brn•nské vily

[219] G. Fahr-Becker, *Wiener Werkstaette*. 1903-1932. Köln 2003, str. 74.
[220] SOA Prost•jov, fond Kone•ný & Ned•lník, karton 114, i. •. 416.

Hugo Hechta od Leopolda Bauera (1909-1911), zejména tvarem atiky a balkonem. P•dorys op•t využívá možnosti hloubkové dispozice a d•lí stavby na dv• k•ídla, z nichž dvorní má podobn• jako u domu v Blahoslavov• 15 formu úst•edního risalitu, takže bo•ním osám uli•ního k•ídla je ponechán prostor pro prolomení oken do dvora a získání sv•tla pro st•ední trakt. Toto praktické •ešení se stává velmi frekventované. Také prosv•tlení schodišt• je •ešeno podobn• jako u dom• v Blahoslavov•, pomocí prosklených verand.

K podobným stavbám pat•í také nap•. obytný d•m A. Hrocha (**Vodní 14**)[221], rovn•ž z roku 1913 a o rok mladší rodinný d•m J. P•ehnálkové (**Tetín 14**)[222]. Druhá z t•chto staveb se svým polovalbových štítem a d•slednou •tvere•kovou geometrizací oken p•í•lemi, blíží Hoffmannovým návrh•m venkovského domu, i zde se ale objevuje lemování portálu kanelovanými lisenami, navíc s kladím nesoucím plochou zvoncovitou st•íšku. P•loblouková okna p•ízemí jsou zjevnou reminiscencí na okna Králíkovy vily F. Ková•íka.

Roku 1917 vzniká návrh na obytný d•m továrníka Bed•icha Doležela (**Úvoz 9a**)[223], který se pohybuje zcela v intencích nastavených posledními p•edvále•nými lety, jen snad ješt• vyhran•n•ji sahá k empírové rovin•. Široké žlábkované liseny procházejí ob•ma podlažími a rytmizují celou ší•ku fasády, st•edovou osu završuje trojúhelný štít se segmentovým paprskovitým sv•tlíkem . Stejné sv•tlíky prorážejí i sokl. Portál, stejn• jako i okna p•ízemí, má p•loblouková zakon•ení, ve st•ední ose je segmentový arký• zast•ešený plochou zvoncovou st•íškou, jehož okna odd•lují polosloupky. Sv•tová válka pochopiln• omezila stavební •innost tak•ka na minimum. Projekt tohoto domu vzniklý ve vále•ných letech je výjimkou a i tak byl uskute•n•n jen na papí•e. Stavba byla realizována až ve dvacátých letech, dosti odlišn• od p•vodního plánu.

Stylová poloha nového klasicismu se stává posledním projevem firmy v p•edvále•ných letech a zárove• je mostem p•es období sv•tové války.

[221] SOA Prost•jov, fond Kone•ný & Ned•lník, karton 169, i. •. 645.
[222] Ibid., karton 155, i. •. 590.
[223] Ibid., karton 161, i. •. 615.

Tam, kde se Bauer vrací k oblouku a sloupu, Kone•ný & Ned•lník si obvykle vysta•í s obloukem a žlábkovanou lisenou. Zpracování fasády je jednoduché a efektní, prosté p•ebujelosti a elegantní. Tak jako Deiningerovy stavby p•edstavovaly v Moravské Ostrav• *„výhonek tehdy vládnoucího ‚víde•ského' vkusu"*[224], tak se tento vkus projevoval v malom•stském prost•edí Prost•jova v rámci finan•ních možností jeho stavebník• zprost•edkovaný místní a op•t – jist• ne náhodou – n•meckou stavební firmou, která nikdy netíhla k folklorism•m ani nem•la ambice vydávat se cestou hledání nových experimentálních možností.

ZÁV•R

[224] J. Vybíral, *Mladí mist•i. Architekti ze školy Otto Wagnera na Morav• a ve Slezsku*. Praha 2002, str. 182.

Doba p•elomu století, do které firma Kone•ný & Ned•lník svou •inností vstoupila, byla •asem zásadních prom•n. Ve m•st• v•el národnostní boj, ruku v ruce jdoucí s politikou diskriminace n•mecké a židovské – p•estože ekonomicky dominující – minority, zakon•ený ovšem neo•ekávan• trvanlivým úsp•chem. To, že se m•sto vydalo cestou rozvoje, bylo hlavním mezníkem pro prost•jovské stavitele, kte•í se tak mohli svézt na vln• nebývalého stavebního ruchu a tím po sob• také zanechat nesmazatelné stopy. To, že se n•mecká stavební spole•nost udržela v •ele žeb•í•ku prosperity i v •eském m•st•, z•ásti i díky ve•ejným zakázkám, ukazuje na jistou bipolárnost, jakou se stavební d•jiny Prost•jova projevovaly. Když se vrátíme k otázce Prost•jova, coby domn•lé bašty •eské secese na Morav•, dává se nám poznat kontrast, který mezi fenoménem národnostn• motivovaných po•in• a odkazem firmy Kone•ný & Ned•lník panuje. Stavitelská produkce sice nepíše d•jiny architektury, ale ve srovnání s ve•ejnými reprezentativními, ale také exkluzivními a v žádném p•ípad• ne až tak •etnými stavbami, je její podíl na charakteru tvá•e m•sta svým zp•sobem zásadn•jší. Kolorit m•st a jejich genius loci obvykle neur•ují jen jeho architektonické dominanty, nýbrž z velké •ásti jej tvo•í práv• všudyp•ítomné stavby z dílny místních autor•. Jak dob•e vystihl J. Vybíral, stavitel je p•edevším podnikatel a jako takový se musí chovat tržn•, což v prvé •ad• znamená plnit p•ání zákazníka. Narozdíl od ideologických motivací, které formovaly vznik nejvýznamn•ších monument• z doby •eské samosprávy Prost•jova v zemi strážené rakouským orlem, se stavitelská •innost n•mecké firmy – a otázkou z•stává, zda ne dokonce i stavitelská produkce obecn• – nijak národnostn• nevyhra•ovala. To sv•d•í i o zdánlivém paradoxu mezi vlasteneckou uv•dom•lostí obyvatel a holou pragmati•ností, s jakou stav•li své domy. V t•chto p•ípadech se asi málokdo zamýšlel nad národností majitele firmy. Vzpome•me jen na velké vlastence, jakým byli brat•i Wichterlovi, kte•í si svou rezidenci nechali navrhnout slavnými víde•skými architekty a postavit n•meckou firmou práv• v dob•, kdy byl Rudolf Kone•ný skandalizován za to, že nepodepsal protest spole•enstva stavitel• proti návrhu n•mecké obchodní a

živnostenské komory na nový volební •ád. P•ipome•me si též v •eské politice a a spolcích výrazn• angažované bratry Kovářkovi, kte•í sice využili tv•r•ích sil •eského architekta Králíka, tomu ovšem jakékoli národnostn• zabarvené vyjad•ování se bylo naprosto cizí, naopak se jeho tendence jeví zcela ve Wagnerov• duchu jako „internacionální". Domy op•t realizovala stavební spole•nost, jejíž n•mecký majitel byl tou dobou v souvislosti se stavbou radnice napadán a ozna•ován za „*sloup výbojných n•meckých germaniza•ních spolk• a podporovatele n•mectví*".[225] V této souvislosti si m•žeme p•ipomenout rovn•ž realizaci hotelu Grand, který dal vystav•t •eský pen•žní ústav a z místních stavitelských spole•ností vybral bez skrupulí firmu n•meckou.

Stylové polohy, v jakých se pohybovala firma Kone•ný & Ned•lník, se kontinuáln• orientovaly na stimuly p•icházející ze státní metropole, ale zdá se, že politicky byly vždy zcela indiferentní. Vzhledem ke zmín•nému faktu, že hlavním cílem stavební firmy je p•edevším uspokojení zákazníka, hraje tedy její vlastní produkce zejména roli zrcadla tzv. b•žného dobového vkusu, kterému se, pokud cht•la být úsp•šná, nutn• musela p•izp•sobit. Práv• na n•m se projevuje, že valné v•tšin• obyvatelstva byla otázka odrazu jejich národnostní p•íslušnosti na zp•sobu bydlení na hony vzdálená. Celé období od založení spole•nosti až do po•átk• nového století bez výjimky ovládají typické projevy pozdního historismu, vycházející hlavn• zpo•átku ze starších p•ísn•jších model• italizující neorenesance, brzy však excerpují i pozd•jší stylová období s využitím vzájemné kombinace jejich forem. Tato architektura se projevuje, •e•eno slovy P. Zatloukala, „*nadnárodními vlastnostmi jednotlivých sloh*•"[226] a jejich vyvrcholením jsou vlastní vily obou stavitel• v Rejskov• ulici, které lze ozna•it za jedny z nejzajímav•jších po•in• místní stavitelské produkce konce století. V následujících letech se za•ínají ozývat první projevy secesního tvarosloví, aplikovaného na fasády obdobným zp•sobem, jako se tomu d•lo v letech minulých. Zde je nutno podotknout, že p•evážné

[225] Viz výše.
[226] P. Zatloukal, P•ehled architektury historismu XIX. století na Morav• a ve Slezsku. *Um•ní XXVIII*, 1980, •. 4, str. 365.

množství dom• se až do posledních p•edvále•ných let nijak zásadn• nem•nilo, nové vlivy se projevovaly hlavn• na fasádách, pokud v•bec. P•estože v •ásti zam••ené na soukromé stavby jsme podali obraz chronologicky jdoucích d•jin produkce firmy, snažili jsme se také nazna•it, že pochopiteln• nejde o jednolitý vývojový proces, o •asovou souslednost v pravém slova smyslu, s jakou po•ítaly d•jiny um•ní d•ív•jších let. Sou•asn• se secesními fasádami z dílny spole•nosti vycházely rovn•ž velice tradi•ní kusy, •asto situované do jednoho bloku •i naproti dom•m pojatým v modern•jším duchu. Prom•ny styl•, jak jsme se je pokusily nastínit, spíše ukazují na všeobecné „trendy“, kterých si projektanti povšimli a snažili se je aplikovat jako jisté novum, jímž mimo jiné vyjad•ovali svou obeznámenost s d•ním ve sv•t• vysoké architektury. I do provin•ního Prost•jova rychle dorazila hluboká prom•na vkusu, k níž došlo na p•elomu století a •ist• historizující dekorace postupn• nutn• musela za•ít mizet.

Poslední významnou a velice zajímavou kapitolou p•edvále•ných let jsou dv• základní a v mnoha p•ípadech se v pracech firmy prolínající varianty *stylu 1910*. První je geometrizující tendence, z•ásti z•ejm• související se zkušeností ze spolupráce s Emilem Králíkem a Bohumírem •ermákem, ale jist• také p•evzatá z dalších zdroj•, nejspíš p•ímo víde•ských. Druhou a snad i závažn•jší je p•íklon k novému klasicismu, který je pro firmu jakýmsi „stylem 1913“ a zdá se být i stylem vít•zným. To ostatn• vysv•tluje i velice pevná historizující základna, od které se tv•r•í •innost firmy odvíjela, jejíž prost•edky se sice v nové tendenci neprojevují stejným zp•sobem jako tomu bylo v letech minulých, ale práv• její umírn•nost a klasi•nost musely být pro muže devatenáctého století pohodlnou a p•ijatelnou alternativou. Zdá se, že zapomínáme na výše zmín•ný všeobecný vkus a zd•raz•ujeme to, co bylo •i nebylo charakteristické pro autory samotné. Zde je však nutno p•ipomenout, že obrovské množství dom•, které Kone•ný & Ned•lník postavili, bylo v majetku firmy samotné. I tak jej auto•i koncipovali tím zp•sobem, aby se jejich obyvatel•m líbily, do projektu jim ale nikdo mluvit nemohl. Domy firmy Kone•ný & Ned•lník do velké míry ur•ily tvá• jedné celé •tvrti a

mnoha dalších ulic m•sta Prost•jova. Produkci této stavební spole•nosti m•žeme chápat jako v•bec nevýrazn•jší projev prost•jovského p•edvále•ného stavitelství.

Exkurs do projev• firmy Vulkania v architektu•e Prost•jova

Krátce p•ed vznikem nové Živnobanky a Grand hotelu, vyrostla ve m•st• také budova Okresní nemocenské pokladny. Instituce byla v Prost•jov• z•ízena roku 1889[227], rok po p•ijetí zákona o povinném nemocenském pojišt•ní pro zam•stnance pr•myslu, živností a obchodu. Tímto po•inem bylo zahájeno i budování státní správou z•izovaných okresních nemocenských pokladen[228], což dalo vzniknout nové architektonické úloze pro v•tší m•sta, typické hlavn• pro p•edvále•né a meziválen•né období. Prost•jovská nemocenská pokladna vypsala ofertní •ízení na novostavbu své budovy v b•eznu roku 1910.[229] Osloveny byly a své projekty poslaly jako obvykle •ty•i místní stavební firmy: •en•k Venclík, který se v •ízení umístil na prvním míst•, V. Sou•ek a V. Lukáš a Jan Skoupil. Projekt firmy Kone•ný & Ned•lník skon•il na míst• druhém. Mimo tento projekt, který obsahuje •ty•i varianty p•dorysného návrhu, se v archivu firmy zachovala •ást plánové dokumentace projektu •e•ka

[227] Jubilejní zpráva o •innosti Okresní nemocenské pokladny v Prost•jov• 1889-1924. Prost•jov 1925.
[228] K. Ka•erovský, Vznik a rozvoj železni•ní nemocenské pojiš•ovny v jihozápadní oblasti •ech. *D•jiny v•d a techniky*, ro•. 24, 1991, •. 3, str. 183-187.
[229] SOA Prost•jov, fond Kone•ný a Ned•lník, karton 145, i.•. 527, dopis instituce firm• Kone•ný & Ned•lník.

Venclíka – vyjma p•dorysných plán• – který stavbu podle svého návrhu realizoval, také stavební deník a ú•ty. Firma totiž byla jednak požádána o provedení celkové kolaudace novostavby a jednak ji ve dvacátých a t•icátých letech pojiš•ovna pov••ila z•ízením nadstavby t•etího patra (která nebyla uskute•n•na), p•ístavby a adaptacemi budovy.

Kone•ný & Ned•lník pro obdélný pozemek navrhli dvoutraktovou budovu na p•dorysu L Jelikož stavba m•la být typicky multifunk•ní – tak jako i bankovní budovy, jako radnice etc. – do p•ízemí byly situovány jak ú•ední místnosti, tak obchody a jejich skladišt•, ale i byt. Patra byla vymezena výhradn• pro bytové prostory. Varianty p•dorysu jsou, jak bylo •e•eno, celkem •ty•i a liší se p•edevším umíst•ním vchodu (dva plány jej situují do fronty Kollárovy ulice a dva do ulice Svatoplukovy), dispozicí schodišt• a nepatrn• také v •ešení centrálního prostoru, tedy •ekárny a na ni p•iléhající funk•ní místnosti. V návrhu ozna•eném „I“ je vchod nap•íklad situován zhruba do st•edu fronty Svatoplukovy ulice. V uli•ním traktu m•ly vzniknout •ty•i prodejny, dv• z nich se skladišti. Vstupní vestibul v kolmé ose byl propojen se schodišt•m, podél nejž se táhl dlouhý prostor •ekárny. Z ní se m•lo vcházet do t•í kancelá•í ú•adu situovaných do traktu ulice Kollárova a jdoucích za sebou. Malou •ást •ekárny zabíral archiv. Jednu zbývající okenní osu uli•ního traktu zabíral pokoj bytu, jehož další místnosti vedly p•es st•edního trakt až do dvorního.

Realizovaná stavba •e•ka Venclíka je ukázkou pom•rn• fádní stavitelské produkce. Pojetím fasády se •áste•n• •adí k proudu pozdní geometrizující secese. Siluetu stavby vymezuje plošnost pr••elí p•erušující, do zkoseného nároží orientovaný obdélný arký•, nad nímž se ty•í p•lobloukový atikový štít flankovaný p•edsazenými pilastry završenými objemov• výraznými vázami. Nad jednou okenní osou po stranách nároží, tedy orientované do každé ze dvou front, se pnou výškov• s vázami vyrovnané v•tší polygonální atikové štíty. Spíše tradi•ní pojetí p•ízemí opat•ené armováním a dekorované zalamovanými podokenními parapety s geometricky stylizovanými kapkami, stojí v mírném kontrastu oproti provedení pater. Fasáda je v patrech rytmizována zcela symetricky po celé

ší•ce obou front rozvrženými vertikálními okenními pásy. Dekoraci dominuje geometrický ornament, v menší mí•e se objevují také maskarony a festony. Nejvýrazn•jším motivem štukové dekorace fasády je ovál, který v podob• dvou variant stylizované kartuše vypln•né abstraktním geometrickým ornamentem, ov•n•ené festonem a lemované perlovcem, zaujímá plochu parapetní výpln•.

Pr••elí hostí také dva prvky kvalitativn• zna•n• p•evyšující Venclíkovo pojetí stavby. Okno p•ízemí v nároží (p•vodn• vchod do objektu) objímá reliéfní plastika rodiny, vytvo•ená snad místním socha•em Vladimírem Pleským.[230] P•edstavuje mužskou postavu d•lníka na jedné stran• a ženy s dít•tem v náru•í, která k n•mu napíná ruku na stran• druhé. Výjev se vztahoval k sociální funkci, jakou nemocenské pojišt•ní zajiš•ované institucí stavebníka neslo, hrál tedy roli prvku mluvící architektury. Stavitelovým nedostatkem smyslu pro detail a jeho umíst•ní však toto dílo zna•n• utrp•lo. Plastika byla logicky umíst•na do nároží, tedy do nejexponovan•jší pohledové osy. Nad objem p•ízemí ovšem vystupuje pom•rov• dosti mohutný arký•, jehož dolní •ást tvo•í zast•ešení reliéfu, •ímž vzniká jednak zna•né zastín•ní relativn• jemné socha•ské práce – p•edevším hlav postav – a jednak byla její výraznost na úkor nízko sahajícího arký•e v•bec potla•ena. Druhým a zaru•en• nejpozoruhodn•jším prvkem na celé stavb• je portál hlavního vstupu. Jde o ukázku kovotepecké práce mistrovské kvality, pocházející z dílny firmy Vulkania.[231]

Jméno firmy *Vulkania* se objevilo v souvislosti se t•emi novostavbami vzniklými ve velmi blízkém •asovém období - Okresní nemocenská pokladna byla postavena roku 1911, hotel Grand a Živnostenská banka spadá do roku následujícího. M•žeme k nim p•i•íst ješt• •asov• blízkou

[230] Není však jasné, zda byl Pleský i autorem návrhu. V Prost•jov• se podílel na mnoha významných zakázkách – nap•. p•i stavb• Národního domu, nové radnice nebo Masarykovy školy – obvykle však v roli •emeslnické, tedy provád•ním štukatérkých a kamenických prací podle cizích návrh•.
[231] SOA Prost•jov, fond Kone•ný & Ned•lník, i. •. 527, kolauda•ní dokumenty z 20. 4. 1911.

drobnou práci pro další v Prost•jov• fungující pen•žní ústav – pobo•ku Anglo-rakouské banky – adaptaci prostor, které obývala, kterou provedla op•t firma Kone•ný & Ned•lník roku 1910 a získáme tak p•edstavu o souboru staveb s ve•ejným posláním se spole•nou okolností, kterou je krom• spojitosti s firmou Kone•ný & Ned•lník také spolupráce s družstvem Vulkania.

Tato prost•jovská firma byla založena roku 1909. Její p•vodce, Theodor Dostál, tehdy rozší•il stávající *Um•lecký ateliér pro práce kovotepecké a kovotepectví* na akciovou spole•nost Dostálovým bratrancem Karlem Dostálem-Lutinovem pojmenovanou Vulkania.[232] P•estože Vulkania od svého založení nep•etržit• fungovala až do roku 1948, kdy byla znárodn•na, aby prošla znovuvzk•íšením po pádu železné opony, období let 1909 – 1914 lze považovat za její zlatou éru. Výrobky, které produkovala pat•ily na našem území ke špi•ce. P•í•inou vysoké kvality byly bezpochyby um•lecké schopnosti samotného Dostála, ale také jeho výb•r zam•stnanc• •i spolupracovník•, ke kterým pat•ili nap•. architekti Josef R•ži•ka nebo Emil Králík. K rehabilitaci firmy p•isp•l nejv•tší mírou Aleš Filip, který pro um•leckohistorický sv•t objevil prameny k jejímu poznání, k nimž pat•í zejména její archiv[233] a katalog prací.[234]

P•estože Vulkania v zam••eném období (1909-1914) produkovala i jiný sortiment[235], práce ur•ené pro spojení s architekturou – a• už její interiérové dopl•ky •i exteriérové sou•ásti – p•evažovaly. Již v období preexistence Vulkanie vyrobila Dostálova kovotepecká dílna asi kolem roku 1907 díl•í interiérové detaily dle Kot•rových návrh• pro Národní d•m (osv•tlovací t•lesa a jistý podíl m•la nejspíš i na velkých bronzových kandelábrech[236]). Roku 1910 prob•hla firmou Kone•ný & Ned•lník

[232] A. Filip, Z historie firmy Vulkanie. Emil Králík v Prost•jov•. *5. Bulletin Moravské Galerie*, Brno 1995, str. 61.
[233] MZA Brno, fond H 266 Vulkania Prost•jov, moravská továrna um•leckých p•edm•t• kovových a jiných, d•íve Theodor Dostál v Prost•jov•, s. s r. o.
[234] Uložen v knihovn• Muzea Prost•jovska v Prost•jov•.
[235] Nap•. p•edm•ty ur•ené pro umíst•ní na h•bitovech – na prost•jovském h•bitov• se nachází n•kolik ukázek takových artefakt• – nebo kovové rakve.
[236] E. Je•ábková, *Prost•jov – enkláva •eské secese na Morav•. Sociální a kulturní p•edpoklady.* Olomouc 1995 (diplomová práce FFUP v Olomouci), str. 197.

realizovaná zmín•ná adaptace pro Anglo-rakouskou banku. Prost•jovská pobo•ka této instituce byla otev•ena roku 1909[237] a jako sídlo pro své obchodní prostory zvolila p•ízemí tzv. Abelova domu na hlavním nám•stí. Tato stavební akce je zajímavá práv• prací pocházející z prvního roku existence Vulkanie, firmou dodaného domovního portálu, jehož plán je zachován v archivním fondu Kone•ný & Ned•lník.[238] Portál je nejspíše dokladem tendence, která ur•ovala klasizující tvorbu samotného Theodora Dostála, jak ji popisuje A. Filip: „*Užíval tradi•ních dekorativních vzor• (palmety, listovec apod.) a byl inspirován renesancí (...)*“[239] Takto popsaným prvky se vskutku projevuje. Jeho základ tvo•í klasická edikula vypln•ná symetrickým rozvrhem dve•í ve st•edu a dvou výkladních oken po stranách. Tvo•ena je dv•ma pilastry, jejichž d•íky dekoruje motiv vertikáln• z•et•zených kruh•, spíše však než jako odkaz ke kruh•m geometrické secese, p•sobí v celkovém kontextu použitého výzdobného aparátu jako p•edimenzovaný perlovec. Pilastry jsou zakon•eny kompozitními hlavicemi a rovným kladím. Prostor ve vlysu slouží umíst•ní nápisu jména pen•žního ústavu. Motiv jakéhosi stylizovaného perlovce se objevil také jako •áste•né orámování okenních a dve•ních výplní.

Pokud by v p•ípad• portálu Anglo-rakouské banky šlo o práci T. Dostála, mohli bychom souhlasit s konstatováním A. Filipa (p•estože si kv•li malé znalosti Dostálových d•l vyhrazuje jistou rezervu), že a• •editel Vulkanie „*nepochybn• vynikal svou zru•ností, jeho autorskou invenci (...) zatím nem•žeme pokládat za mimo•ádnou*“.[240] Prost•edky a stylová poloha, jaké p•vodce tohoto návrhu zvolil, se zásadn• odlišují od dosti neklasicky, progresivn•ji •ešených objekt•, o kterých jsme se v souvislosti s Vulkanií

[237] Zemský archiv Opava, pob. Janovice, fond KS Olomouc, firemní spisy, 1907-1945, Anglo-rakouská banka, filiálka Prost•jov. Cit. podle P. Marek, Prost•jov v letech 1848-1918. *Prost•jov. D•jiny m•sta (2).* Prost•jov 1999, str. 39.

[238] SOA Prost•jov, fond Kone•ný & Ned•lník, karton 83, i. •. 300. Tzv. Abel•v d•m pat•il m•š•anu Bed•ichu Zahradníkovi, pro kterého firma Kone•ný & Ned•lník provedla více stavebních úprav.

[239] A. Filip, Z historie firmy Vulkanie. Emil Králík v Prost•jov•. *5. Bulletin Moravské Galerie*, Brno 1995, str. 62.

[240] Ibid.

zmínili v pasáži o Okresní nemocenské pokladnou a d•íve též Živnobanky a Grandhotelu.

Nepochybn• vysoké um•lecké kvality vykazuje portál nemocenské pokladny. Toto dílo sestává z dvojk•ídlých dve•í zhotovených z dubového d•eva obloženého m•d•ným plechem[241] a z tepané kovové m•íze kryjící segmentov• zakon•ený nadsv•tlík. Dekorace je tvo•ena využitím geometrického ornamentu – konkrétn• motivu •tverce, oválu a obdélníku – a biomorfního ornamentu. Základem pojetí dve•í jsou obdélné hladké plochy rámované geometrickými útvary a z nich vyr•stající koruna stromu se stylizovanými listy a s žlut• polychromovanými bobulemi. Ve v•tvích v horní vn•jší •ásti na každém k•ídle na listu sedí exotický pták s r•znobarevnou (modro, zelenou, bílou a •ernou) polychromií, uzobávající z bobule. M•íž nadsv•tlíku tvo•í p•edevším spirály a ovály, v horní •ásti se opakuje stylizované listoví. Aleš Filip portál p•ipsal Josefu R•ži•kovi.[242] Výrazným motivem m•íže je v její horní polovin• situovaný vertikáln• orientovaný trojoválný útvar na k•ížové ose, z jehož vrchol• vyr•stají dv• spirály. Velmi podobný ornamentální prvek se objevuje na m•íži topného t•lesa zhotovené Emilem Králíkem roku 1913.[243] Králík v dob• vzniku portálu pro Venclíkovu stavbu sice s Vulkanií spolupracoval – firma pro n•j dle jeho návrh• v letech 1910-1911 zhotovila interiérové detaily do Ková•íkových vil – ne však ješt• jako její zam•stnanec.

Králíkova prost•jovská kapitola se tedy neuzav•ela prací pro bratry Ková•íkovy, naopak po jejím dokon•ení, na sklonku roku 1912 byl architekt p•ijat do pozice „*artistického •editele*" družstva.[244] Ve funkci díky nastalé sv•tové válce strávil jen n•co p•es dva roky.[245] Podle jeho návrh• byly realizovány r•zné dopl•ky interiéru i exteriéru (m•íže, zábradlí, dve•e, kandelábry osv•tlení, žardiniéry, obklady krb• etc.) ur•ené pro Prost•jov,

[241] Ibid., str. 64.
[242] Ibid., str. 66.
[243] Ibid., vyobrazení na str. 62.
[244] MZA Brno, fond 266, karton 1, i.•. 1. Viz E. Je•áková, *Prost•jov – enkláva •eské secese na Morav•*. Olomouc 1995 (diplomová práce FFUP v Olomoci). str. 194-196.
[245] Ibid., karton 2, i. •. 72. Viz A. Filip, Z historie firmy Vulkanie. Emil Králík v Prost•jov•. *5. Bulletin Moravské Galerie*, Brno 1995, str. 63.

Brno a Víde•.[246] Králík, vycházející z idejí hnutí Arts & Crafts a •ídící se principy *Gesamtkunstwerku*, navrhoval také celé interiéry, konkrétn• n•kolika prost•jovských byt•.[247] Jeho dílo se vyzna•uje d•razem na utilitární funkci p•edm•t•, dekorace se jí pod•izuje. Nad samotným objektem vždy dominuje celek interiéru.[248] Na okraj také musíme zmínit, že podle návrhu Emila Králíka roku 1923 vznikla hrobka rodiny Ned•lníkovy. [249]

Není bohužel možné p•esn• identifikovat podobu d•l, které Vulkania vyprodukovala pro výše zmín•nou Živnostenskou banku nebo Grand hotel. Nelze prokázat, zda na plánech interiér• hotelu figurující vyobrazení osv•tlovacích t•les, markýzy a krbové m•íže p•esn• odpovídá výrobk•m, které Vulkania skute•n• dodala. Jejich stylová podobnost s produkcí firmy však napovídá, že by skute•n• mohlo jít o jejich autentickou podobu. Jak jsme se již zmínili, v dokumentaci k neprovedenému projektu Živnobanky se dochoval nesignovaný plán, který pravd•podobn• vyšel z dílny družstva Vulkania. Jedná se o návrh na bankovní p•epážku ur•enou pro obchodní prostory. Pokladny pen•žních ústav• byly jedním z hlavních artikl• firmy Vulkania.[250] O dodávku „*bariéry*" pro Živnobanku se navíc Vulkania vskutku ucházela a pro instituci rovn•ž vyhotovila nábytek[251], jakož i vnit•ní za•ízení sm•nárny mimo nábytek.[252] V plánu jsou popsány materiály, ze kterých m•l být objekt zhotoven. Dekorativním prost•edkem m•la být z•ásti práv• kombinace t•chto materiál• a také využití geometrického i vegetabilního ornamentu. Povrch podstavce tvo•í obklad deskami ze švédské žuly, v jednacím okénku zvýrazn•ný geometrickým obrazcem složeným z r•zných

[246] I. Crhonek. *Architekt Emil Králík 1880-1946*. Brno 1988, str. 26.
[247] Úprava bytu J. Neumanna v tzv. dom• U zlaté studny, nám. T.G. Masaryka 21; úpravy t•í byt• v nájemním dom• na Pernštýnském nám. 9; interiéry bytu dr. Jab•rka a Volfovy vily. Ibid., str. 27 a A. Filip, Z historie firmy Vulkanie. Emil Králík v Prost•jov•. *5. Bulletin Moravské Galerie,* Brno 1995, str.64.
[248] Vyobrazení interiér• viz I. Crhonek. Architekt Emil Králík 1880-1946. Brno1988, str. 26-27.
[249] E. Je•áková, *Prost•jov – enkláva •eské secese na Morav•*. (Diplomová práce FFUP v Olomoci) Olomouc 1995, str. 379.
[250] MZA Brno, fond H 266, i. •. 1, kniha •. 1. Viz A. Filip, Z historie firmy Vulkania. Emil Králík v Prost•jov•. *5. Bulletin Moravské Galerie*, Brno 1995, str. 62.
[251] A. Filip, Z historie firmy Vulkania. Emil Králík v Prost•jov•. *5. Bulletin Moravské Galerie*, Brno 1995, str. 64.
[252] E. Je•áková, *Prost•jov – enkláva •eské secese na Morav•*. Olomouc 1995 (diplomová práce FFUP), str. 221.

barev. Desky jsou upevn•ny bronzovými nýty, stej• jako v interiérech hotelu Grand. Na podstavec jsou umíst•ny sklen•né tabule op•t sestavené do geometrického útvaru, odd•lené mosaznými sloupky obloženými d•evem a žulou. Jednací okénko je završeno p•lkruhovým nádstavcem z brouseného skla s lampou, jejíž stínidlo tvo•í mlé•ná polokoule pokrytá plechem s vykrajovaným stylizovaným rostlinným ornamentem. Tento návrh jako by p•ímo odkazoval k díln• Vulkania, zejména pak pojetím posledn• jmenovaného prvku opat•eného motivy stylizovaných list• a geometrických tvar• spirál a m•ížky. A• plán není datován, m•žeme jej za•adit nejpozd•ji do po•átku roku 1912, spíše však do poloviny roku 1911.[253] Roku 1911 pravd•podobn• také vyšel katalog družstva Vulkania, ve kterém se nacházejí fotografie dvou artefakt• vykazující velmi p•íbuznou stylovou polohu s návrhu p•epážky pro Živnobanku. Jde o rozm•rov• daleko menší práce, stolní hodiny a svícen. P•esto oba disponují práv• motivem jemného listového dekoru, velice blízkého horní •ásti p•epážky.

Výrobky zhotovené firmou Vulkania pat•í k zajímavým, kvalitním a •asto velmi inven•ním prvk•m, které p•estože již z velké •ásti nedochované, dotvá•ejí charakter tvá•e prost•jovské stavební produkce.

[253] Starší verze projektu (viz kapitola o Živnobance) firmy Kone•ný & Ned•lník je v archivním fondu uložena pouze v kopii, stejn• jako i návrh pen•žní p•epážky, originál mohl být snad zaslán do sout•že a nevrácen. Viz SOA Prost•jov, fond Kone•ný & Ned•lník, karton 60, i. •. 237.

PRAMENY A POUŽITÁ LITERATURA

- **Archivní prameny**:

- *Státní okresní archiv v Prost•jov•*:

- fond Kone•ný & Ned•lník
- fond Archiv m•sta Prost•jova
- fond Okresní ú•ad Prost•jov
- fond Bu 9/2 Prost•jovská záložna
- Sbírka fotografií

- *Centrální spisovna M•stského ú•adu Prost•jov*

- **Literatura a periodika do roku 1945:**

- *Adresá• m•sta Prost•jova a politického okresu*. Prost•jov 1909.
- *Adresá• m•sta Prost•jova a politického okresu.* Prost•jov 1914.
- *Adresá• m•sta Prost•jova a politického okresu*. Prost•jov 1933.
- *Adresá• m•sta Prost•jova a politického okresu*. Prost•jov 1939.
- *Album m•sta Prost•jova*. Prost•jov 1910.
- *Hlasy z Hané* 26.11. 1893 •. 48, ro•. 12.

- *Hlasy z Hané* 16.12. 1894, •. 51, ro•. 13.
- *Hlasy z Hané* 30.11. 1895, •. 95, ro•. 14.
- *Hlasy z Hané* 4.4. 1896, •. 27, ro•. 15.
- *Hlasy z Hané* 25.4. 1896, •. 33, ro•. 15 .
- *Hlasy z Hané* 2.5. 1896, •. 35, ro•. 15.
- *Hlasy z Hané* 19.12 .1896, •. 51. ro•. 15.
- *Hlasy z Hané* 20.11. 1897, •. 93, ro•. 16.
- *Hlasy z Hané* 12.3. 1898, •. 20, ro•. 17.
- *Hlasy z Hané* 24.12 1898, •. 101, ro•. 17.
- *Hlasy z Hané* 28.2. 1900, •. 17, ro•. 19.
- *Hlasy z Hané* 17.3. 1900, •. 22, ro•. 19.
- *Hlasy z Hané* 21.3. 1900, •. 23, ro•. 19.
- *Hlasy z Hané* 2.9. 1903, •. 97. ro•. 22.
- *Hlasy z Hané* 24.3. 1905, •. 35, ro•. 24
- *Hlasy z Hané* 3.6. 1906, •. 62, ro•. 25.
- *Hlasy z Hané* 13.3. 1908, •. 30, ro•. 27.
- *Hlasy z Hané* 17.2. 1909, •. 18, ro•. 28.
- *Hlasy z Hané* 16.11. 1912, •. 128, ro•. 31.
- *Hlasy z Hané* 11.5. 1940, ro•. 58, , •. 19, str. 5-6.
- Vojt•ch **Janoušek**, *Vlastiv•da moravská: II. Místopis. D•jiny Prost•jova. Prost•jovský okres*. Brno 1938.
- Katalog firmy Vulkania. (R. v. neuveden)
- Jaroslav **Mathon**, *Ve•ejná nemocnice v Prost•jov•*. Prost•jov 1933, str. 32.

- Ond•ej **P•ikryl**, *N•kolik •rt z posledních 15 let m•sta Prost•jova*. Prost•jov 1907.

- Ond•ej **P•ikryl**, *•ervánky Prost•jova* (1-4). Prost•jov 1931.

- *Orientierungs-Schema der Stadt Prossnitz sammt der neuen gassenweisen Nummerierung*. Prost•jov 1881.

- Zden•k **Wirth,** *Antonín Wiehl a •eská renesance*. Praha 1921.

- Zden•k **Wirth** – Antonín **Mat•j•ek**, *•eská architektura 1800-1920*. Praha 1922.

- **Literatura a periodika po roce 1945:**

- Friedrich **Achleitner**, Pluralismus moderny. (K problematice st•edoevropského jazykav architektu•e). *Zrození metropole. Moderní architektura a m•sto ve st•ední Evrop• 1890-1937.* Praha 1999, str. 22-34.

- Josef **Bartoš**, *Historický místopis Moravy a Slezska 1848-1960. (Sv. 5).* Ostrava 1976.

- Fanny **Blake**, *Essential Charles Rennie Mackintosh*. Bath 2001.

- Iloš **Crhonek**, *Architekt Emil Králík 1880-1946.* (Katalog výstavy.) Brno 1988.

- Josef **•ihák**, *Architekura evropské a •eské secese*. Praha 1949 (nepublikovaná diserta•ní práce FFUK).

- Gabriele **Fahr-Becker**, *Secese.* Praha 1998.

- Gabriele **Fahr-Becker**, *Wiener Werkstaette*. Köln 2003.

- Aleš **Filip**, Z historie firmy Vulkania. Emil Králík v Prost•jov•. *5.Bulletin Moravské galerie*, Brno 1995.

- Ivan **Gladkij**, 100 let od zahájení •innosti ve•ejné všeobecné nemocnice v Prost•jov•. *Štafeta* 1988, ro•. 20, •. 4, str. 9-11 a 1989, ro•. 21, • 1, str. 14-16.

- William **Hardy**, *Secese*. Praha 1997.

- *D•jiny •eského výtvarného um•ní III/2 1780/1890*. Praha 2001.

- *D•jiny •eského výtvarného um•ní IV/1 1890/1938*. Praha 1998.

- Ladislav **Hosák**, *Historický místopis st•ední a severní Moravy: Okres prost•jovský*. Olomouc 1959.

- Vojt•ch **Janoušek**, D•lnické domy v Prost•jov•. *Zprávy krajského vlastiv•dného st•ediska v Olomouci*, •. 79, zá•í 1959, str. 19-21.

- Edith **Je•ábková**, K ideovým aspekt•m Kot•rova Národního domu v Prost•jov•. *Um•ní* 1996, ro•. 44, str. 411-424.

- Edith **Je•ábková**, *Prost•jov – enkláva •eské secese na Morav•*. Olomouc 1995 (diplomová práce FFUP).

- Karel **Ji•ík** – Blanka **Pitronová,** *D•jiny Ostravy*. Ostrava 1967.

- Rostislav **Kory•ánek**, *•eská architektura v n•meckém Brn•. M•sto jako ideální krajina nacionalismu*. 2003.

- V•ra **Ku•erová**, *Architekt Emil Králík*. Brno 1970 (diplomová práce FFMU).

- Hana **Mášová**, *Prost•jov a Zlín – dv• moravské nemocnice v první •SR*. Prost•jov 2003.

- Pavel **Marek**, *Z historie Národního domu v Prost•jov•*. Prost•jov 1987

- Pavel **Marek**, *K stavebnímu rozvoji Prost•jova po roce 1870. Prost•jov v prom•nách staletí.* Prost•jov 1994, str. 22-47.

- Pavel **Marek**, Prost•jov v letech 1848-1918. *Prost•jov. D•jiny m•sta (2)*. Prost•jov 1999, str. 7-70.

- Pavel **Marek**, Prost•jov na p•elomu 19. a 20. století. *Zpravodaj Muzea Prost•jovska v Prost•jov•*, •. 2, 1985, str. 16-24.

- Pavel **Marek**, P•ísp•vek k d•jinám prost•jovské kultury na p•elomu 19. a 20. století. *Zpravodaj Muzea Prost•jovska v Prost•jov•*, •. 2, 1988, str. 1-19.

- Jaroslav **Mathon**, Mé vzpomínky na Prost•jov v letech 1897-1933. *Zpravodaj Muzea Prost•jovska v Prost•jov•*, •. 1-2, 1997, str. 1-16.

- Jaroslav **Mathon**, *Jano Köhler a jeho dílo*. Olomouc 1948.

- Kurt **Milde**, *Neorenaissance in der Deutschen Architektur des 19. Jahrhunderts*. Dresden 1981.

- Bohumír a Marcela **Mrázov**i, *Secese*. Praha 1971.

- *Národnostní problémy v historii m•st*. Prost•jov 1993 (sborník z konference).

- Monika **Platzer**, Mythus velkom•sta: architektura a urbanistické um•ní ve St•ední Evrop• 1890-1937. *St•edoevropská architektura 1890-1998.* Zlín 1998 (katalog výstavy).

- *Prost•jov. Procházka m•stem*. Prost•jov 1994.

- *Prost•jov*. Prost•jov 1996.

- *Prost•jov a jeho místo v d•jinách Moravy*. Prost•jov 1994 (sborník z konference).

- *Prost•jov v prom•nách staletí*. Prost•jov 1994.

- Jan **Sedlák**, *Brno v dob• secese*. Brno 1995.

- Jan **Sedlák**, *Brno secesní*. Brno 2004.

- M. **Slav•tínský**, Sto let nemocnice v Prost•jov•. *Zpravodaj Muzea Prost•jovska v Prost•jov•*, •. 1. 1988, str. 34-35.

- Stavební rada Josef Vaculík. *Kulturní Zpravodaj*, ro•. 9, •. 1, 1963, str. 3.

- Martina **Straková**, *Dílo architekta Bohumíra •ermáka (1882-1961).* Brno 2002 (diplomová práce FFMU v Brn•).

- Vladimír **Šlapeta** – Pavel **Zatloukal**, Moderní architektura v Prost•jov•. *Památky a p•íroda*, ro•. 7, 1982, str. 257-267.

- Prokop **Toman**, Nový slovník •eskoslovenských výtvarných um•lc•. Praha 2000.

- *Víde•ská secese a moderna*. Brno 2005 (katalog výstavy).

- Pavel **Vl•ek**, *Encyklopedie architekt•, stavitel•, zedník• a kameník• v •echách*. Praha 2004.

- Jind•ich **Vybíral**, *Jiný d•m. N•mecká a rakouská architektura v letech 1890-1938 na Morav• a ve Slezsku*. Praha 1993 (katalog výstavy).

- Jind•ich **Vybíral**, *•eská architektura na prahu moderní doby. Devatenáct esej• o devatenáctém století.* Praha 2002.

- Jind•ich **Vybíral**, *Mladí mist•i. Architekti ze školy Otto Wagnera na Morav• a ve Slezsku.* Praha 2002.

- Jind•ich **Vybíral**, *Zrození velkom•sta. Architektura v obraze Moravské Ostravy 1890-1938.* Ostrava 2003.

- Ian Boyd **Whyte**, Víde• mezi pam•tí a moderností. *Zrození metropole. Moderní architektura a m•sto ve st•ední Evrop• 1890-1937.* Praha 1999, str. 59-63.

- Petr **Wittlich**, *•eská secese*. praha 1985.

- Pavel **Zatloukal**, P•ehled architektury historismu XIX. století na Morav•. *Um•ní* 1980, ro•. 28, •. 4.

- Pavel **Zatloukal**, *Po•átky moderní architektury na Morav• a ve Slezsku.* Olomouc 1981 (katalog výstavy)..

- Pavel **Zatloukal**, Architektura 1. poloviny 20. století. *Prost•jov. D•jiny m•sta (2)*. Prost•jov 1999, str. 203-214.

- Pavel **Zatloukal**, *P•íb•hy z dlouhého století. Architektura let 1750 -1918 na Morav• a ve Slezsku.* Olomouc 2003.

SEZNAM VYOBRAZENÍ

1. Pe•etní známka firmy Kone•ný & Ned•lník, p•ed rokem 1892.
2. Radnice m•sta Prost•jova, autor: K. H. Kepka, postavil: Kone•ný & Ned•lník, 1911-1914
3. C. k. okresní soud, autor neznámý, postavil: Kone•ný & Ned•lník, 1902-1903, dobová fotografie
4. C. k. okresní soud, pohled na nároží, postaveno 1902-1903
5. C. k. okresní soud, p•dorys p•ízemí, 1902
6. M•stský sirot•inec, autor: Vladimír Lukáš, postavil: Kone•ný & Ned•lník, 1902-1906, dobová fotografie
7. M•stský sirot•inec, pohled na dvorní pr••elí, postaveno 1902-1906

8. M•stský sirot•inec, p•dorys p•ízemí, 1902
9. M•stský sirot•inec, pohled na hlavní pr••elí,postaveno 1902-1906
10. Neumann•v d•m, Rejskova 19 – 21, autor: pravd•podobn• V. Lukáš, postavil: Kone•ný & Ned•lník, 1890
11. M•stská nemocnice – hlavní budova, autor: Karel Biberle, 1886-1888
12. M•stská nemocnice, plán situace v roce 1909
13. M•stská nemocnice – infek•ní pavilon, autor neznámý, postavil: Kone•ný & Ned•lník, 1906 – 1907, plán jižního pr••elí, nedat.
14. M•stská nemocnice – infek•ní pavilon, p•dorys p•ízemí, nedat.
15.-16. Živnostenská banka – nerealizovaný projekt 1901-1912, skicy
17. Živnostnská banka – neprovedený projekt 1911-1912, skica
18. Živnostenská banka – neprovedený projekt, návrh p•dorysu, 1912 - suterén
19.-20. Živnostenská banka – neprovedený projekt, návrh p•dorysu, 1 912 – p•ízemí, 1. patro
21.-22. Živnostenská banka – neprovedený projekt, návrh p•dorysu, 1912 – 2. a 3. patro, mezanin
23. Živnostenská banka – neprovedený projekt, návrh p•dorysu, 1911 - p•ízemí
24. Živnostenská banka – neprovedený projekt, návrh p•dorysu, 1911 – 1. a 2. patro
25. Živnostenská banka – neprovedený projekt, návrh p•dorysu, 1911 - alternativa návrhu 1. patra
26. Živnostenská banka – realizovaná stavba, autor: Osvald Polívka, 1912
27. Hotel Grand, návrh hlavního pr••elí, 1911
28. Hotel Grand, pohled na risalit hlavního pr••elí, postaveno 1912
29. Hotel Grand, pohled na hlavní pr••elí, postaveno 1912, dobová fotografie
30. Hotel Grand, •ez, 1911
31.- 33. Hotel Grand, p•dorysné plány, 1912: p•ízemí, 1. patro, mezanin
34. Hotel Grand, návrh vchodové markýzy, 1912
35. Hotel Grand, návrh krbové m•íže pro topné t•leso vestibulu, 1912
36.-37. Hotel Grand, návrhy detail• vestibulu, 1912
38. Hotel Grand, •ez schodiš••m, 1912
39. Hotel Grand, návrh p•ístavby kavárny, 1913
40. Hotel Grand, návrh p•ístavby - p•dorys p•ízemí, 1913
41. Hotel Grand, návrh p•ístavby - st•ešní zahrada, 1913
42. Vila J. Heinlicha (Svatoplukova 52), návrh pr••elí, 1888
43.-44. Vila J. Heinlicha, p•dorysné plány, 1888: p•ízemí, patro
45. Rejskova 20, návrh pr••elí, 1893

46. Rejskova 3, návrh pr••elí, 1897
47. Rejskova 3, detail risalitního okna z návrhu pr••elí, 1897
48. Rejskova 3. pohled na risalitní okno, postaveno 1898
49. Rejskova 3, pohled na hlavní pr••elí, postaveno 1898
50. Vila J. Ned•lníka (Rejskova 16), návrh hl. pr••elí, 1896
51. Vila J. Ned•lníka, návrh bo•ního pr••elí, 1896
52.-53. Vila J. Ned•lníka, p•dorysné plány: p•ízemí – 1932 (?), patro – nedat.
54. Vila J. Ned•lníka, dve•ní štítek
55. Vila J. Ned•lníka, pohled na hlavní a bo•ní pr••elí, postaveno 1897
56. Vila R. Kone•ného (Rejskova 14), návrh hlavního pr••elí, nedat.
57. Vila R. Kone•ného, návrh bo•ního pr••elí, nedat.
58. Vila R. Kone•ného, schvalovací plán, 1898
59. Vila R. Kone•ného, návrh hlavního pr••elí, nedat.
60. Vila R. Kone•ného, návrh bo•ního pr••elí, nedat.
61. Vila R. Kone•ného, pohled na hlavní a bo•ní fasádu z Rejskovy ulice, postaveno 1898-1899
62. Vila R. Kone•ného, pohled na bo•ní pr••elí z Radeckého ulice, postaveno 1898-1899
63. Vila R. Kone•ného, návrh niky v pr••elí do Radeckého ulice, nedat.
64. Vila R. Kone•ného, detail pr••elí do Radeckého ulice, postaveno 1898-1899
65. Vila R. Kone•ného, návrh dvorní fasády. nedat.
66. Vila R. Kone•ného, situa•ní plán. nedat.
67. Vila R. Kone•ného, p•dorys p•ízemí, nedat.
68. Vila R. Kone•ného, návrhy detail• interiéru, nedat.
69. Rejskova 26, návrh pr••elí, nedat., postaveno 1901
70.-71. Rejskova 7, plán pr••elí, návrh vstupních dve•í, nedat., postaveno 1902
72. Havlí•kova 27, detail risalitu, postaveno 1901
73. Daliborka 8, detail štukové výzdoby pr••elí, postaveno 1902
74. Pod Kosí•em 25, návrh pr••elí, 1902
75. Pod Kosí•em 39, návrh pr••elí, 1902
76. Blok dom• Pod Kosí•em 25-39 – kresba J. Planity z r. 1925
77. Pod Kosí•em 27, návrh hlavního pr••elí, 1904
78. Pod Kosí•em 29, návrh hlavního pr••elí, 1904
79.-80. Pod Kosí•em 27, p•dorysy, situa•ní plán, 1904
81. Pod Kosí•em 29, p•dorysy, 1904
82. Pod Kosí•em 27, •ez, 1904
83. Pod Kosí•em 27 a 29, dvorní pr••elí, 1904
84. Pod Kosí•em 31, plán pr••elí, 1906
85. Pod Kosí•em 33, pohled na p•vodní •ást hlavního pr••elí, postaveno 1906
86. Pod Kosí•em 35, návrh pr••elí, 1907
87. Pod Kosí•em 35, pohled na hlavní fasádu, postaveno 1907

88. Pod Kosí•em 37, návrh pr••elí, 1907
89. Pod Kosí•em 37, pohled na hlavní pr••elí, postaveno 1907
92. Návh ohrady pro domy Pod Kosí•em 27-37, 1904
93. Plot s pilí•i, Pod Kosí•em 27-37
94. Portál domu Pod Kosí•em 27, postaveno 1904
95. Svatoplukova 74, návrh pr••elí, 1905
96. Svatoplukova 74, návrh nároží, 1906
97. Svatoplukova 74, detail portálu, postaveno 1906
98. Svatoplukova 74, pohled na nároží, postaveno 1906
99. Svatoplukova 74, detail okenní osy, postaveno 1906
100. Svatoplukova 72, návrh pr••elí, 1906
101. Mlýnská 12-14, návrh pr••elí, 1908
102. Mlýnská 10-12, návrh pr••elí, 1908
103. Mlýnská 10-12, pohled na pr••elí, postaveno 1909
104. Vila F. Ková•íka, autor: Emil Králík, postavil: Kone•ný & Ned•lník, 1910-1911
105. Vila J. Ková•íka, autor: Emil Králík, postavil: Kone•ný & Ned•lník, 1910-1911
106. Obytný d•m a továrna Kaufmann & Platzko (Olomoucká 15), autor: Bohumír •ermák, postavil: Kone•ný & Ned•lník, 1911- 1912, znázorn•ní ze záhlaví ú•edního dopisu firmy
107. Pohled na risalit domu Kaufman & Platzko, postaveno 1912
108. Blahoslavova 15-19, pohled na hlavní pr••elí, postaveno 1912-1927
109. Blahoslavova 19, návrh hlavního pr••elí, nedat.
110. Blahoslavova 19, pohled na nároží, postaveno 1912
111.-112. Blahoslavova 19, p•dorysy, 1911: p•ízemí, 1. patro
113. Blahoslavova 17, návrh pr••elí, nedat.
114. Blahoslavova 17, pohled na hlavní pr••elí, postaveno 1912
115. Blahoslavova 17, pohled na dvorní pr••elí, postaveno 1912
116.-117. Blahoslavova 17, p•dorysy, 1911: p•ízemí, 1. patro.
118. Blahoslavova 15, návrh hlavního pr••elí, 1913
119. Blahoslavova 15, návrh dvorního pr••elí, 1913
120.-121. Blahoslavova 15, p•dorysy, 1913: p•ízemí, 1. patro
122. Krava•ova 1a, návrh pr••elí, 1913
123. Krava•ova 1a, pohled na detail štukové výpln• supraporty, postaveno 1913
124. Pod Kosí•em 12, návrh pr••elí, 1913
125. Vodní 14, plán pr••elí, 1913
126. Tetín 14, návrh pr••elí, 1913
127. Úvoz 9a, návrh pr••elí , 1917
128. Okresní nemocenská pokladna (Svatoplukova 15) – pohled na nároží, návrh a realizace: •en•k Venclík, postaveno 1911-1912
129. Okresní nemocenská pokladna, pohled na nárožní reliéf

130.-131. Okresní nemocenská pokladna, dve•e z dílny firmy Vulkania, 1911

132. Anglorakouská banka, návrh na portál z dílny firmy Vulkania, 1909

133. Návrh na p•epážku Živnostenské banky, pravd•podobn• z dílny firmy Vulkania, 1911 (?)

134.-135. Svícen a stolní hodiny z dílny firmy Vulkania, kolem 1911